

Handwritten signature or mark

საგარეო თავმჯდომარე

11

საგარეო
1940

ჩვენი თაობა

საქართველოს საბჭოთა მწერლების
კავშირის ყოველთვიური ორგანო

12 799

11

სახელმწიფო გამომცემლობა
ტფილისი
1940 წელი, ნომერი 11

შინაარსი:

ოქტომბრის დროშით	83
დიდი პროლეტარული ბელადი.	13

მხატვრული ლიტერატურა

გაბრიელ ჯაბუშანური — სოცეტომბრო	17
გიორგი ქუჩიშვილი — ტყვე არწივი.	19
კოტე ხიმშიაშვილი — ჯონკა ხორნაული	23
ადამ ალვანელი — ხუთის მამა	31

პრიტიკა

ერ. ასტვაცატუროვი — სტალინი საბჭოთა კავ- შირის ხალხთა შემოქმედებაში	33
აპოლონ მახარაძე — ალექსანდრე ყაზბეგი	48
პროფ. ხ. კაკაბაძე — იმერეთის დაპყრობა მე- ფის რუსეთის მიერ	59

სარედაქციო კოლეგია: ასტვაცატუროვი ეკიმია, განაშვილი დი-
მიტრი (პასუხისმგებელი რედაქტორი), გრიშაშვილი იოსებ, კლდიაშვი-
ლი სერგო, ჭიაჩელი ლეო, შენგელაია დავნა, ჩიქოვანი სიმონ.
პასუხისმგებელი მდივანი: ნიკოლოზ აგიაშვილი

წარმოებას გადაეცა 29/XI-40 წ. ხელმოწერილია დასაბუქდად 26/XII-40 წ. ქალაქის ზომა
72 X 108. ეურნ. ზომა 7X12. ფორმათა რაოდ. 4. შეკვეთის № 2081. შპ6354 ტირ. 2000.

სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი, უორესის ქ. № 5.

ოჯობრის ღრობით

საბჭოთა კავშირის მრავალმილიონიანი ხალხები უდიდესი სიხარულით ზეიმობენ დიადი სოციალისტური რევოლუციის ოცდასამი წლისთავს. არ არსებობს იმაზე უფრო დიდი სიყვარულისა და ძლიერი სიხარულის გრძობა, რომელსაც იწვევს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია მსოფლიოს ყველა პროგრესიულ ადამიანში, რადგან ამ რევოლუციამ თავისუფლება მოუტანა საუკუნეების მანძილზე ეროვნულად და სოციალურად ჩაგრულ ხალხებს; მოსპო აქსპლოატატორული კლასები და „დასაბამი მისცა ახალ ერას კაცობრიობის ისტორიაში — პროლეტარული რევოლუციების ერას“¹.

დიადი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ძლევამოსილ გამარჯვებასთან მჭიდროდა დაკავშირებული კაცობრიობის ყველა მოწინავე ადამიანის მისწრაფებისა და ოცნების განხორციელება. ეს რევოლუცია უძლიერესი საბჭოთა კავშირის სახით დღევანდელ მსოფლიოში აღმართულა, როგორც თავისუფალი, ბედნიერი და შშვიდობიანი ცხოვრების უბრწყინველესი შუქურა, რომელიც თავის ნათელ სხივებს ჰფენს მსოფლიოს ყველა ბნელსა და წყვედიადით მოცულ კუთხეს. ყველა ჩაგრულისა და დამონებულის გრძობა და აზრი, თვალი და გული მსოფლიოში მოაყრობილია სსრ კავშირისაკენ, ერთად-ერთ ნამდვილს, სოციალისტურ სამშობლოსაკენ, როგორც მომავალი თავისუფალი და ბედნიერი ცხოვრების უტყუარი იმედისაკენ.

განუზომელად დიდია კერძოდ საბჭოთა კავშირის ხალხთა სიხარული, რომელსაც ისინი განიცდიან დიდი რევოლუციის ოცდამესამე წლისთავზე. ოცდასამი წლის მანძილზე თავისუფალმა ხალხებმა ლენინ-სტალინის პარტიის ხელმძღვანელობით, ლენინისა და სტალინის გენიალური შორსმჭვრეტელობითა და ხელმძღვანელობით მრავალ ისტორიულ გამარჯვებებს მიაღწიეს, ისინი დღეს უხეად იმკიან ამ ბრწყინვალე გამარჯვებათა ნაყოფს.

სოციალისტური გადატრიალებიდან რამდენიმე დღის განმავლობაში ჩვენმა მშობლიურმა პარტიამ, ლენინისა და სტალინის ხელმძღვანელობით ჩაატარა ყველა ღონისძიება საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისა და მომავალი ძლევამოსილი გამარჯვებისათვის.

მან დაამსხვრია ბურჟუაზიული სახელმწიფო აპარატი და მის ნაცვლად შექმნა საბჭოთა სახელმწიფოს ახალი აპარატი, დაანგრია წოდებრივი წყობილების ნაშთები და ნაციონალური ჩაგვრის რეჟიმი, გააუქმა ეკლესიის პრივილეგიები, მოსპო კონტრრევოლუციური პრესა და ყველა სახის კონტრრევოლუციური ორგანიზაცია, მოახდინა მიწისა და მთელი მსხვილი მრეწვე-

¹ „საკავშირო კ. 3. (ბ) ისტორია“. გვ. 272.

ლობის ნაციონალიზაცია, შექმნა ძლევამოსილი წითელი არმია და გამოვიდა. ომის მდგომარეობიდან, „რომელიც ყველაზე უფრო უშლიდა ხელს საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცების საქმეს“¹. ამის შემდეგ ახალგაზრდა საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა სამოქალაქო ომის ფრონტებზე შინაურ კონტრ-რევოლუციასა და უცხოელ ინტერვენტებზე. ბოლშევიკურმა პარტიამ ლენინისა და სტალინის ხელმძღვანელობით გზადაგზა გამოამუღავნა და ვადაცამტვერა მიმალული მტრები პარტიის შიგნით, „მემარცხენე კომუნისტები“, ტროცკისტები, და ახალგაზრდა საბჭოთა ხელისუფლება გიგანტური ნაბიჯებით წაიყვანა წინ ახალ-ახალი გამარჯვებებისაკენ.

მსოფლიოში ერთად-ერთ სოციალისტურ ქვეყანას უაღრესად რთულ და სიძნელებით აღსავსე პირობებში მოუხდა მუშაობა, იგი გარეშე და შინაური მტრების აშკარა და ფარული წინააღმდეგობის გატენისა და განადგურების გზით იკავებდა გზას უკეთესი მომავლისაკენ. ზავის დადებისა და შესვენების მიღების შემდეგ, კერძოდ, როცა იგი გამარჯვებული გამოვიდა სამოქალაქო ომიდან და გასწმინდა საკუთარი მიწა-წყალი თეთრი ბანდების წარჩენებისაგან, საბჭოთა ხელისუფლებამ აღადგინა და წესრიგში მოიყვანა პირველი მსოფლიო იმპერიალისტური ომისა და სამოქალაქო ომისაგან განადგურებული მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა, პარტიისა და დიდი ბელადის ამხანაგ სტალინის ბრძნული ხელმძღვანელობით წარმატებით დასძლია მან ყველა ის სიძნელე, რომელსაც ჰქმნიდა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური ჩამორჩენილობა და ჩამორჩენილობა ტექნიკის მხრივ. ბოლშევიკების ხელმძღვანელობით ჩვენი ქვეყანა მსოფლიოში ნამდვილ სასწაულებს ახდენდა. იგი გასაოცრად მოკლე ისტორიულ პერიოდში აგრარული ქვეყნიდან გადაიქცა მოწინავე მრეწველობისა და მოწინავე ტექნიკის ქვეყნად, სოციალისტური წარმოებისა და მსხვილი კოლექტიური სოფლის მეურნეობის მაღალმოსავლიანობის ქვეყნად. ლენინ-სტალინის პარტიამ გაანადგურა ტროცკისტულ-ბუხარინული არამზადები, მოსპო კულაკობა, როგორც კლასი და შექმნა პოლიტიკურად და ეკონომიურად მტკიცე კოლექტიური მეურნეობები, რომელნიც საბოლოოდ დაადგინენ შეძლებული ცხოვრების გზას. ეს იყო უაღრესად დიდი ისტორიული მოვლენა. „1930-1934 წლებში. — ნათქვამია „საქ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსში“ — ბოლშევიკების პარტიამ გადასჭრა ძალაუფლების დაპყრობის შემდეგ პროლეტარული რევოლუციის უძნელესი ისტორიულ-ამოცანა — მილიონობით წვრილმესაკუთვრულ გლეხურ მეურნეობათა გადაყვანა კოლმეურნეობების გზაზე, სოციალიზმის გზაზე“ (გვ. 401).

სსრ კავშირი დიდი ოქტომბრის რევოლუციის 23 წლისთავისათვის წარმოადგენს ეკონომიურად და კულტურულად მოწინავე უძლიერეს და პოლიტიკურად უმტკიცეს ქვეყანას. „ჩვენი ქვეყანაში აშენებულია სოციალისტური ეკონომიკის ურყევი საძირკველი — პირველხარისხოვანი მძიმე სოციალისტური ინდუსტრია და კოლექტიური მანქანიზებული მიწადმოქმედება, მოსპობილია უმუშევრობა, მოსპობილია ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია, შექმნილია პირობები ჩვენი სამშობლოს მშრომელთა მატერიალური და კულტურული მდგომარეობის განუწყვეტელი გაუმჯობესებისათვის“². ჩვენ ვვაქვს ყველაზე უფრო დემოკრატიული სტალინური კონსტიტუცია, რომლის ძალითაც ყოველ მოქალაქეს აქვს შრომის, დასვენებისა და განათლების უფლება.

¹ „საქ. კ. პ. (ბ) ისტორია“. გვ. 260.

² „საქ. კ. პ. (ბ) ისტორია“. გვ. 401.

რაც მთავარია, ჩვენ გვაქვს საბჭოთა ხალხის მორალურ-პოლიტიკური ერთიანობა, — საფუძველი ყველა ბრწყინვალე გამარჯვებისა.

საბჭოთა ხალხი სოციალისტური რევოლუციის 23 წლისთავს განსაკუთრებულ პირობებში ზეიმობს. გარდა აღნიშნული მიღწევებისა ჩვენი ქვეყნის მცხოვრებნი ზეიმობენ ბესარაბიასა და ჩრდილოეთ ბუკოვინის შემოერთებას. ახალი მოკავშირე რესპუბლიკების — კარელია-ფინეთის, ლიტვის, ლატვიისა და ესტონეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების შექმნას. ამასთან, მაშინ, როცა მსოფლიო მეორე იმპერიალისტური ომის ცეცხლშია გახვეული, სსრ კავშირი უწყევად ანხორციელებს ომში ჩაურევლობას, რაშიც ამხანაგ სტალინის ბრძნულ საგარეო პოლიტიკას უნდა ვუმაძღვოდეთ.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 23 წლისთავზე ნახვასით უნდა აღინიშნოს აგრეთვე ის დიდი მიღწევები, რომელიც მოიპოვეს საბჭოთა კავშირის ხალხებმა ლენინურ-სტალინური ნაციონალური პოლიტიკის წყალობით. აყვავდა და გაიფურჩქნა სსრკ შემავალ ყველა რესპუბლიკის ეკონომიური ცხოვრება, მისი ფორმით ნაციონალური და შინაარსით სოციალისტური კულტურა, ლიტერატურა. იმ პატარა ერებმაც, რომლებიც სულს დაფვდნენ ცარიზმის უღელქვეშ და რომლებსაც რევოლუციამდე არ ჰქონიათ საკუთარი ნაციონალური კულტურა, ოქტომბრის რევოლუციის 23 წლისთავზე შექმნეს საკუთარი მოწინავე კულტურა, ხელოვნება და ლიტერატურა. ისინი საკუთარი კულტურის მიღწევებით ყოველდღიურად ამდიდრებდნენ დიადი საბჭოთა კულტურის საუზგეს. საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკები ერთიანი ძალით ანვითარებდნენ მსოფლიოში ყველაზე მოწინავე, ყველაზე ჰუმანიურ კულტურას, ხელოვნებას, ლიტერატურას.

და ისე, როგორც სხვა მოძმე რესპუბლიკებს, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკასაც დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 23 წლისთავზე ბრწყინვალე მიღწევები გააჩნია სახალხო მეურნეობისა და კულტურის ყველა სფეროში. საქართველოს ლენინის ორდენოსანი რესპუბლიკა თავისი საყვარელი შვილის ამხანაგ ლავრენტი ბერიას ხელმძღვანელობით ჩადგა მოწინავე რესპუბლიკათა მოწინავე რიგებში.

ჩვენი პარტიის სტალინური მზრუნველობითა და ამხანაგ ლავრენტი ბერიას ბოლშევიკური ხელმძღვანელობით ქართულმა ხელოვნებამ და ლიტერატურამ არნახულ წარმატებებს მიაღწია. ჩვენი მწერლობა დღეს ერთ-ერთ მოწინავე მწერლობად ითვლება მთელს კავშირში. ჩვენ გვაქვს საუკეთესო მხატვრული ნაწარმოები დიდ სტალინზე, ჩვენ გვაქვს რომანები, მოთხრობები, პიესები, პოემები და ლექსები საბჭოთა თანამედროვეობაზე და ისტორიულ წარსულზე. ჩვენი პოეტები ჰქმნიან საბჭოთა პატრიოტიზმის მგზნებარე სიმღერებს, რომლებსაც სიყვარულით მღერის ხალხი. პარტიის მშობლიური მზრუნველობითა და ხელმძღვანელობით აღიზარდა და იზრდება მთელი თაობები მწერლებისა, მხატვრებისა, კომპოზიტორებისა, მოქანდაკეებისა, მსახიობებისა, მეცნიერებისა, რომლებიც სიყვარულითა და თავდადებით ემსახურებიან საბჭოთა ხელოვნებისა და მეცნიერების ჯანვითარებას, რომელთა ძვალსა და რბილში გამჯდარია სოციალისტური სამშობლოს სიყვარული და სსრკ დაცვა გადაქცეული აქვთ თავიანთ წმიდათა-წმიდა მოვალეობად.

საბჭოთა მწერლების შემოქმედება გამსჭვალულია საბჭოთა პატრიოტიზმით, ლენინ-სტალინის პარტიისა და დიდი სტალინისადმი ერთგულების

გრძნობით, იგი სარგებლობს მკითხველი მასის სიყვარულითა და პატივისცემით.

ახალგაზრდა მწერლების, რომლებიც შემოკრებილი არიან „ჩვენი თაობის“ გარშემო, შემოქმედებაშიც არის ამღერება ბედნიერი თანამედროვეობისა. ისინი ძირითადად გამოხატავენ ჯანსაღ ტენდენციებს, მიისწრაფვიან დაეუფლონ მხატვრულ ოსტატობას და განავითარონ საუკეთესო ტრადიციები ჩვენი მწერლობისა. ახალგაზრდა მწერლები თავიანთ ლექსებსა და მოთხრობებში შინაგანად ორგანიულად აქსოვენ ბედნიერი თანამედროვეობით აღძრულ სიყვარულსა და სიხარულს.

მაგრამ, რასაკვირველია, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენი ლიტერატურული ახალგაზრდობის მხატვრულ შემოქმედებაში ყველაფერი თავის რიგზე იყოს. რომ მათ შემოქმედებაში არ იყოს შემჩნეული ისეთი სერიოზული ნაკლოვანებანი, რომლებზეც არ ღირდეს განსაკუთრებული ყურადღების შეჩერება. საერთოდ, მიუხედავად მიღწევებისა, ჩვენს მწერლობას ჯერ კიდევ ცოტა აქვს ვაკეთებელი, თუ გავითვალისწინებთ იმ უდიდეს მოთხოვნილებას, რომელსაც თანამედროვე ცხოვრება, სოციალისტური ეპოქა უყენებს მას. მაგრამ, განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობა ამ მოთხოვნილებებისაგან ჩამორჩენა ახალგაზრდა მწერალთა შემოქმედებაში. ლიტერატურული ახალგაზრდობა შედარებით ნაკლებად გრძნობს იმ პასუხისმგებლობას, რომელსაც უყენებს თანამედროვეობის ამოცანები მხატვრულ სიტყვას.

საქ. კ. პ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა აშხ. ი. თავაძემ მწერალთა საქალაქო კრებაზე, სამართლიანად გააკრიტიკა რა ჟურ. „ჩვენი თაობის“ რედაქციის მუშაობა, აღნიშნა, რომ მასში იშვიათად შეხვდებით ისეთ ლიტერატურულ ფაქტებს, რომელიც ჩვენი ცხოვრების მიერ წამოყენებულ საკითხებს ეხმაურებოდეს. ლექსების თემატიკა მეტწილად ჭანყენებული და შინაარსობრივად ბუნდოვანიაო. ასეთი შეფასება „ჩვენი თაობის“ შინაარსისა, არსებითად ახალგაზრდა მწერლების შემოქმედების დახასიათებას წარმოადგენს და მას ღრმად უნდა ჩაუყვირდეს, როგორც რედაქცია, ისე თვითეული ახალგაზრდა მწერალი.

ახალგაზრდა მწერლების მიერ დღემდე გამოქვეყნებული მხატვრული ფაქტების მიხედვით მათი შემოქმედების ცენტრში არა დგას ის ცხოველმყოფელი საკითხები, რომელსაც აყენებს მწერლობის წინაშე ჩვენი ეპოქა, რომ ისინი მეტწილად გატაცებულნი არიან განყენებული თემებითა, და შორეულ ისტორიულ წარსულით, რომ მათი ლექსები და მოთხრობები არ არის დაზღვეული ბუნდოვანობისაგან, რაც ზოგჯერ ლიტერატურულ უგემურობამდე მიდის.

რაში უნდა ვეძიოთ ამის უმთავრესი მიზეზი?

ამის უმთავრესი მიზეზი ის არის, რომ საქ. მწერალთა კავშირის პრეზიდენტი და ჟურ. „ჩვენი თაობის“ რედაქცია არა სათანადო ყურადღებას ვაქცევთ ახალგაზრდათა იდეურ-პოლიტიკური და მხატვრული აღზრდის საკითხს, რომ, როგორც ერთის, ისე მეორის მხრივ ახალგაზრდათა შორის აღმზრდელი მუშაობა თვითდინებაზეა მიხდობილი. საქ. მწერალთა კავშირის პრეზიდენტი თითქოს თავის მოვალეობად არ სთვლის სისტემატურად და საქმიანად დაინტერესდეს ახალგაზრდა მწერალთა მუშაობით. თავის სხდომებზე არასოდეს არ დაუსვამს და არ განუხილია ახალგაზრდა მწერლებთან ერთად ისეთი საკითხები, რომლებიც შეეხებოდნენ ახალგაზრდა მწერლების მუშაობას, მათი შემოქმედების ნაკლოვანებას და ამოცანებს. ამას გა-

რდა პრეზიდენტს ერთხელაც არ მოუსმენია თავის სხდომაზე ჟურ. „ჩვენი თაობის“ რედაქციის ინფორმაცია და არ მიუცია საქმიანი მითითებები. აქედან ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს პრეზიდენტში ახალგაზრდათა შორის მუშაობას თავის პირდაპირ მოვალეობად არ სთვლის და მთელ ამ უდიდეს პასუხისმგებლობას მხოლოდ ჟურნალის რედაქციის ანაბარად სტოვებს. პრეზიდენტისაგან რომ მეტი კონკრეტულ-ოპერატიული ხელმძღვანელობა და დახმარება არსებობდეს ახალგაზრდობაზე, უფრო მეტი მიღწევები გვექნებოდა ახალგაზრდათა შემოქმედების იდეურ-პოლიტიკური და მხატვრული ზრდის საქმეში და ნაკლები გვექნებოდა ნაკლი.

მწერალთა კავშირის პრეზიდენტმა უფრო მეტი ყურადღება და მოქნილობა უნდა გამოიჩინოს ახალგაზრდა მწერლებიდან აქტივის აღზრდის საქმეშიც. ჩვენი პრეზიდენტის მუშაობაში ეს საქმე სავესებით მივიწყებულია. გარდა იმისა, რომ ძალიან იშვიათად ხდება მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმები, ასევე იშვიათია პრეზიდენტის ღია სხდომები, რომელშიც მონაწილეობას ლებულობდეს მწერალთა ძველი და ახალი აქტივი. უკანასკნელ პერიოდში კი პრეზიდენტის ასეთი ღია სხდომები სულ აღარ ხდება.

მწერალთა კავშირის გამგეობის პლენუმები და პრეზიდენტის გაფართოებული სხდომები არის ყველაზე საუკეთესო ფორმა აქტივთან მუშაობისა, — ახალი აქტივის აღზრდისა, დაწინაურებისა და პრაქტიკულად ჩაბმისა მწერალთა კავშირის საერთო მუშაობაში. ეს არის საუკეთესო ფორმა აგრეთვე მწერალთა კოლექტიური მუშაობისა.

მაგრამ მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის მუშაობაში არსებული ნაკლოვანებები ოდნავაც არ ათავისუფლებს ჟურ. „ჩვენი თაობის“ რედაქციას იმ პასუხისმგებლობისაგან, რომელიც ეკისრება მას ახალგაზრდა მწერალთა შორის მუშაობის საქმეში. ახალგაზრდა მწერალთა შემოქმედებით მუშაობაში შემჩნეულ ნაკლოვანებებიდან ჟურნალის რედაქციამ და ახალგაზრდა მწერლებმა სათანადო დასკვნები უნდა გამოვიტანოთ.

მთელი საბჭოთა მწერლობის წინაშე გამარჯვებული სოციალიზმის ეპოქა გრანდიოზულ და საპატიო ამოცანებს აყენებს. და ის ამოცანები, რომლებიც დგას საბჭოთა მწერლობის წინაშე არის ახალგაზრდა მწერალთა ამოცანებიც. საერთაშორისო ვითარების მიმდინარე ეტაპზე, როცა ევროპის თითქმის ყველა ქვეყანა ომშია ჩაბმული და საბჭოთა კავშირი კი, სტალინის გენიალური შორსმჭვრეტელობის წყალობით, მტკიცედ იცავს თავის სამშვიდობო პოლიტიკას და ქვეყნის შიგნით ყოველდღიურად ახალ-ახალ წარმატებებს აღწევს მშრომელთა მატერიალურ და კულტურულ მდგომარეობის გაუმჯობესების საქმეში, მთელი ჩვენი ზრუნვა, ფიქრები და აზრები მიმართული უნდა იქნეს ჩვენი ქვეყნის ძლიერების განმტკიცებისაკენ, სოციალისტური სამშობლოს დაცვისაკენ, მკითხველთა ფართო მასებში მგზნებარე საბჭოთა პატრიოტების აღზრდისაკენ.

ამ საქმეში დიდი და განუზომელია მხატვრული მწერლობის მნიშვნელობა. მხატვრული წიგნი მასების აღზრდის საუკეთესო საშუალებაა. ამიტომ საბჭოთა მწერლებმა უნდა შეჰქმნან ისეთი წიგნები, რომანები, მოთხრობები, ლექსები, პიესები, პოემები, რომელნიც აღზრდიან მკითხველში პატრიოტიზმის გრძნობას, შრომისადმი სიყვარულს და აღაგზნებს ყოველ ადამიანს იმისათვის, რომ უფრო მეტი და უფრო უკეთესი შეჰქმნას. საბჭოთა მხატვრულმა ლიტერატურამ უნდა განამტკიცოს ახალი ყოფაცხოვრებითი ნორმები, კომუნისტური მორალი. საბჭოთა მწერლის ყოველი ნაწარმოები უნდა ზრდი-

დეს აქტიურ და შეგნებულ საბჭოთა მოქალაქეს, პატიოსანსა და თავმდაბალადამიანს, რომელიც იწვის თავისი სოციალისტური სამშობლოს სიყვარულით, თავისი ბედნიერი ხალხის სიყვარულით, თავისუფალი მიწის სიყვარულით, რომლის ერთ გოჯსაც კი იგი არ დაუთმობს მტერს.

ჩვენმა მწერლობამ მიმზიდველად და დამაჯერებლად უნდა ასახოს სიმართლე ჩვენი ეპოქისა, მან უნდა ასახოს სოციალისტური თანამედროვეობა და გვიჩვენოს ამ თანამედროვეობის ცოცხალი ადამიანები მთელი თავიანთი პრაქტიკული საქმეებითა და სულიერი განცდებით. საბჭოთა პოეტებმა თავიანთ ლექსებსა და სიმღერებში უნდა ჩააქსოვონ ბედნიერ ხალხთა სიხარული და გადაგვიშალონ ამ ხალხთა სულიერი სამყარო.

ჩვენი ეპოქის ამ უდიდესი მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საქმეში ახალგაზრდა მწერლები არ უნდა იდგნენ უკანა რიგში. ისინი აღზრდილი არიან ოქტომბრის რევოლუციის ზრუნვით, მათ არ უნახავთ წყვედიანი წარსული, ისინი ბედნიერი ქვეყნის ბედნიერი შვილები არიან, მათში არ უნდა იყოს წარსულის მავნე გადანაშთები, რომლებიც დიდხანს მძიმე ტვირთად აწვა ზოგიერთ ძველ მწერალს. ჩვენი ახალგაზრდა მწერლებისათვის შექმნილია ყველა პირობა ფართო შემოქმედებითი მუშაობისათვის და ეს ყველა პირობა მათ მაქსიმალურად უნდა გამოიყენონ, მისცენ ქვეყანას იდეურად და მხატვრულად გამართლებული ნაწარმოებები ჩვენს თანამედროვეობაზე.

ამისათვის ისინი უნდა შეიარაღდნენ ოქტომბრის დიადი სოციალისტური რევოლუციის იდეებით — მარქს-ენგელს-ლენინ-სტალინის იდეებით. ახალგაზრდა მწერლები საფუძვლიანად უნდა დაეუფლონ მარქსიზმ-ლენინიზმს, ლენინ-სტალინის პარტიის გმირულ ისტორიას. ამ უძვირფასესი თეორიული განძით შეიარაღება გადაუშლის მათ სწორ და ნათელ შემოქმედებითი გზას, გაუადვილებს ეპოქის მიერ წამოყენებულ ამოცანათა გადაწყვეტას და საქმით დააყენებს მათ საბჭოთა მწერლობის მოწინავეთა რიგებში.

საბჭოთა მწერლობა უნდა გაუსწორდეს სოციალისტური ეპოქის მოთხოვნილებას!

გაუმარჯოს საბჭოთა კავშირის ხალხთა ძმურ კავშირსა და მეგობრობას!
გაუმარჯოს სსრ კავშირში დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის XXIII წლისთავს!

გაუმარჯოს ჩვენს ბრძენს მამასა და მასწავლებელს -- დიდ ს ტ ა ლ ი ნ ს!

ფრიდრიხ ენგელსი

დიდი პროლეტარული ბელადი

ას ოცი წლის წინათ, 1820 წლის 28 ნოემბერს, ქალაქ ბარმენში (გერმანია) დაიბადა დიდი პროლეტარული ბელადი—ფრიდრიხ ენგელსი. ფრიდრიხ ენგელსის მამა დიდი მეფაბრიკე იყო. მის სურვილს შეადგენდა შვილი თავის მემკვიდრედ აღეზარდა, მაგრამ შვილი სრულიად საწინააღმდეგო გზით წავიდა, მან მთელი თავისი შეგნებული სიცოცხლე ბურჟუაზიისა და კაპიტალისტური ექსპლოატაციის წინააღმდეგ ბრძოლისა და საერთაშორისო პროლეტარიატის განთავისუფლების საქმეს, კომუნიზმის დიდ საქმეს შესწირა.

კარლ მარქსი და ფრიდრიხ ენგელსი იყვნენ კაცობრიობის უდიდესი რევოლუციური მოაზროვნეები, რომლებმაც პირველებმა განასაზოგადოვეს მუშათა კლასის რევოლუციური მოძრაობის გამოცდილება და შექმნეს პროლეტარიატის რევოლუციური მსოფლმხედველობა. ფრიდრიხ ენგელსმა მარქსთან ერთად სოციალიზმი უტოაბიდან აქცია მეცნიერებად. მეცნიერულად მან დაასაბუთა კაპიტალიზმის ძალდატანებითი დამხობის აუცილებლობა და სოციალიზმის გამარჯვება პროლეტარიატის დიქტატურის გზით. ფრიდრიხ ენგელსმა თავის შესანიშნავ შრომაში — „მუშათა კლასის მდგომარეობა ინგლისში“ პირველმა გაუკეთა ღრმა მარქსისტული ანალიზი მუშათა კლასის მდგომარეობას, კაპიტალისტურ ექსპლოატაციას, და ლენინის სიტყვებით რომ ვსთქვათ, ენგელსმა პირველმა სთქვა, რომ პროლეტარიატი არა მარტო დაჩაგრული კლასია, სწორედ ის სამარცხვინო ეკონომიური მდგომარეობა, რომელშიაც იმყოფება პროლეტარიატი, შეუჩერებლივ უბიძგებს მას წინ და აიძულებს იბრძოლოს თავისი საბოლოო გამარჯვებისათვის, რომ მებრძოლი პროლეტარიატი თვითონ იზნის თავისთავს და მუშათა კლასის პოლიტიკური მოძრაობა აუცილებლად მიიყვანს მუშებს იმ შედეგებამდე, რომ მათ არა აქვთ გამოსავალი სოციალიზმის გარეშე.

1844 წლიდან, როცა გერმანიაში გზადმიმავალი ენგელსი პარიზში გაეცნო კარლ მარქსს, ენგელსისა და მარქსის ცხოვრება და მოღვაწეობა განუწყურად დაუკავშირდნენ ერთმანეთს. ისინი იყვნენ ნამდვილი კოლექტიური შემოქმედი დიდი პროლეტარული მეცნიერები, რომლებიც შეუდარებელი გმირული ნებისყოფით საფუძველს უყრიდნენ და აგებდნენ მარქსისტული მეცნიერების შეუვალ ციხესიმაგრეებს, შეურიგებლად იბრძოდნენ ყველა ჯურის ბურჟუაზიული მტრებისა და ოპორტუნისტების წინააღმდეგ და ამუშავებდნენ პროლეტარიატის კლასობრივ ბრძოლის ტაქტიკას სოციალისტური საზოგადოების გამარჯვებისათვის.

იმ დღიდან, როცა მარქსი და ენგელსი ერთმანეთს გაეცნენ, მათი ცხოვრება და მოღვაწეობა განუყრელად დაუკავშირდა ერთიმეორეს, მათ კოლექტიურად შეიმუშავეს პროლეტარიატის ბრძოლის თეორია და ტაქტიკა უკლასო სოციალისტური საზოგადოების გამარჯვებისათვის. მარქსისა და ენგელსის შექმნილმა მეცნიერებამ — მარქსიზმმა წინ წასწია მთელი საზოგადოებრივი აზროვნება, იგი გადაიქცა ყველა მეცნიერებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების პროგრესის საფუძვლად.

„მარქსი და ენგელსი, პროლეტარიატის დიდი მასწავლებლები, პირველი იყვნენ, რომლებმაც, წინააღმდეგ სოციალისტ-უტოპისტებისა, განმარტეს, რომ სოციალიზმი მეოცნებეთა (უტოპისტთა) გამონაგონი კი არ არის, არამედ თანამედროვე კაპიტალისტური საზოგადოების განვითარების აუცილებელი შედეგია. მათ გვიჩვენეს, რომ კაპიტალისტური წყობილება დაეცემა ისევე, როგორც დაეცა ბატონყმური წყობილება, რომ კაპიტალიზმი თვითვე ჰქმნის თავის მესაფლავეს პროლეტარიატის სახით. მათ გვიჩვენეს, რომ მხოლოდ პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლა, მხოლოდ პროლეტარიატის გამარჯვება ბურჟუაზიაზე ახსნის კაცობრიობას კაპიტალიზმისაგან, ექსპლოატაციისაგან.“

მარქსი და ენგელსი ასწავლიდნენ პროლეტარიატს შეეგნო თავისი ძალები, შეეგნო თავისი კლასობრივი ინტერესები და გაერთიანებულყო ბურჟუაზიის წინააღმდეგ გადამწყვეტი ბრძოლისათვის. მარქსმა და ენგელსმა აღმოაჩინეს კაპიტალისტური საზოგადოების განვითარების კანონები და მეცნიერულად დაამტკიცეს, რომ კაპიტალისტური საზოგადოების განვითარებას და ამ საზოგადოებაში კლასობრივ ბრძოლას გარდუვალად უნდა მოჰყვეს კაპიტალიზმის დაკემა, პროლეტარიატის გამარჯვება, პროლეტარიატის დიქტატურა.

მარქსი და ენგელსი გვასწავლიდნენ, რომ კაპიტალის ძალაუფლებისაგან თავის დაღწევა და კაპიტალისტური საკუთრების გადაქცევა საზოგადოებრივ საკუთრებად შეუძლებელია მშვიდობიანი გზით, რომ ამის მიღწევა მუშათა კლასს შეუძლია მხოლოდ რევოლუციური ძალდატანების გამოყენებით ბურჟუაზიის წინააღმდეგ, პროლეტარული რევოლუციის გზით, თავისი პოლიტიკური ბატონობის — პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარების გზით, რომელმაც უნდა დათრგუნოს ექსპლოატატორთა წინააღმდეგობა და შექმნას ახალი, უკლასო კომუნისტური საზოგადოება.

მარქსი და ენგელსი გვასწავლიდნენ, რომ სამრეწველო პროლეტარიატი წარმოადგენს კაპიტალისტური საზოგადოების ყველაზე რევოლუციურ და ამიტომ — ყველაზე მოწინავე კლასს, რომ მხოლოდ ისეთ კლასს, როგორც არის პროლეტარიატი, შეუძლიან შემოიკრიბოს გარშემო კაპიტალიზმით უკმაყოფილო ყველა ძალები და წაიყვანოს ისინი იერიშზე კაპიტალიზმის წინააღმდეგ. მაგრამ ძველი სამყარო რომ დაამარცხოს და შექმნას ახალი უკლასო საზოგადოება, პროლეტარიატს უნდა ჰყავდეს თავისი საკუთარი მუშური პარტია, რომელსაც მარქსი და ენგელსი კომუნისტურ პარტიას უწოდებდნენ“ („საკ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსიდან“ გვ. 12 — 13).

აი ამ ახალმა მოძღვრებამ, მარქსისა და ენგელსის მოძღვრებამ, ნამდვილი გადატრიალება მოახდინა საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში, მან შეაჯამა და განაზოგადა ის, რაც კი საუკეთესო იყო შექმნილი კაცობრიობის განვითარების მიერ. მარქსისა და ენგელსის მოძღვრებამ შეაჯამა და განაზოგადა მუშათა კლასის რევოლუციური ბრძოლების გამოცდილებანი და ოც-

ნება სოციალიზმზე ნამდვილ მეცნიერებად აქცია, გვიჩვენა ნამდვილი გზა სოციალიზმის განხორციელებისა და მიგვითითა იმ ძალებზე, რომლებსაც შესწევდათ უნარი მისი განხორციელებისა.

მარქსს და ენგელსს თავიანთი შეხედულებების განვითარება და გავრცელება უნდებოდათ უდიდესი წინააღმდეგობის დაძლევის გზით. ისინი ერთიანი ძალით აწარმოებდნენ დაუნდობელ ბრძოლას მუშათა კლასის ყველა ჯურის მტრების წინააღმდეგ, ბურჟუაზიული მეცნიერებისა და ყალბი სოციალისტების წინააღმდეგ, ოპორტუნისტების წინააღმდეგ. მაგრამ იმის შემდეგ, როცა მარქსი გარდაიცვალა და გამოცოცხლება და გააქტიურება დაიწყეს მარქსიზმის მტრებმა, რევოლუციონისტებმა და ოპორტუნისტებმა, იმ იმედით, რომ ახლა მაინც შესძლებდნენ შეერყიათ მეცნიერული სოციალიზმის. იდეები, მარქსიზმის სიწმინდის დაცვისა და მისი შემდგომი განვითარების მთელი სიმძიმის გადატანა წილად ხვდა მხოლოდ ერთადერთ ენგელსს. ენგელსი შესანიშნავად იცავდა მარქსიზმს მტრების ყოველგვარ შემოტევებისაგან და პრაქტიკულად ხელმძღვანელობდა მუშათა რევოლუციურ მოძრაობას, რევოლუციურ ორგანიზაციებს ყველა ქვეყნებში. ენგელსი იყო ნამდვილი ცენტრი, საიდანაც შეიძლო ყველა ქვეყნის რევოლუციურ მუშებსა და რევოლუციური მოძრაობის ხელმძღვანელებს რჩევა მიეღოთ.

მაგრამ, როცა ენგელსი გარდაიცვალა, მტრების სიხარულს იმის შესახებ, რომ მარქსიზმს ნამდვილი დამცველი აღარ ჰყავდა, საზღვარი არ ჰქონდა. მარქსიზმის მტრებმა გააცხოველეს იერაშები, რევოლუციონისტებმა უფრო აშკარად დაიწყეს გამოსვლები. მეორე ინტერნაციონალის ზოგიერთი ბელადი ენგელსის სიკვდილის შემდეგ შეეცადა მარქსიზმის „შეესებას“, ზოგი გარეგნულად აღიარებდა მარქსიზმის სისწორეს, მაგრამ საქმით ამახინჯებდა მას და მოხერხებულად აგრძელებდა მარქსისა და ენგელსის მტრების საქმეს. მაგრამ ვერც აშკარა მტრებმა და ვერც მეორე ინტერნაციონალის ბელადებმა და იდეოლოგებმა ვერ შესძლეს ჩაეკლათ მარქსიზმის ცხოველმყოფელი სიცოცხლე, იგი ცოცხლობდა, მდიდრდებოდა და მახვილდებოდა პროლეტარიატის მოძრაობის განვითარებასთან ერთად.

ენგელსის სიკვდილის შემდეგ მარქსიზმის დაცვა და მისი შემდგომი განვითარება ახალ პირობებში, იმპერიალიზმისა და პროლეტარული რევოლუციის ეპოქის პირობებში მოუხდა მსოფლიო პროლეტარიატის უდიდეს ბელადსა და გენიოსს ვ. ლენინს. ლენინმა და ლენინის შემდეგ სტალინმა განავითარეს და წინ წასწიეს მარქსიზმის თეორია ახალ ისტორიულ პირობებში. ლენინმა და სტალინმა გაანადგურეს მუშათა კლასის მტრების ყველა სახეობა — ნაროდნიკები, ოპორტუნისტები, მენშევიკები, ზინოვიევი-კამენეველები, ტროცკისტ-ბუხარინელები.

„გადაუტარებლად შეიძლება ითქვას, — ნათქვამია „საკ. კ. პ. (ბ) ისტორიის მოკლე კურსში“, — რომ ენგელსის სიკვდილის შემდეგ უდიდესი თეორეტიკოსი ლენინი, ხოლო ლენინის შემდეგ — სტალინი და ლენინის სხვა მოწაფეები — იყვნენ ერთადერთი მარქსისტები, რომლებიც წინ სწევდნენ მარქსისტულ თეორიას და რომლებმაც გაამდიდრეს იგი ახალი გამოცდილებით პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის ახალ პირობებში.

და სწორედ იმიტომ, რომ ლენინმა და ლენინელებმა წინ წასწიეს მარქსისტული თეორია, ლენინიზმი წარმოადგენს მარქსიზმის შემდგომ განვითარებას, მარქსიზმს, პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის ახალ პირობებში,

იმპერიალიზმისა და პროლეტარულ რევოლუციების ეპოქის მარქსიზმს, დედა-
მიწის ერთ მეექვსედ ნაწილზე სოციალიზმის გამარჯვების ეპოქის მარქსიზმს“.
(გვ. 435).

ლენინმა და სტალინმა შექმნეს მარქსისტულ-ლენინური საერთაშორისო
ორგანიზაცია მესამე კომუნისტური ინტერნაციონალის სახით, რომელიც ავრ-
ცელებს მსოფლიოში მეცნიერული სოციალიზმის იდეებს — მარქს-ენგელს-
ლენინ-სტალინის იდეებს. მარქსიზმ-ლენინიზმი ცოცხლობს, ვითარდება და
გამარჯვებს მთელს მსოფლიოში ბრძენი ბელადის — დიდი სტალინის
ხელმძღვანელობით.

ენგელსის სახელი ყოველთვის ცოცხალი იქნება იქ, სადაც ცოცხლობს და
იმარჯვებს სოციალიზმის საქმე.

მხატვრული ღიბარატურა

გაბრიელ ჯაბუხანური

ს ა მ ტ ჯ მ მ ბ რ ო

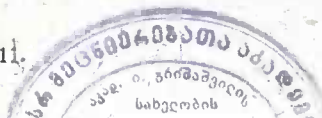
მეგობრებო, მუდამ წლობით
ამ დიად დღეს როცა ვხედებით,
მსურს სიმღერის წამოწყება,
გულს რომ სწრაფვა გაუმართლო.
მაშ ვიმღეროთ უკვდავ გრძნობით,
ხმების ხმებთან მოთანხმებით,
ჩვენს ზეიმთან დამოწმებას,
ჩვენს სიხარულს გაუმარჯოს!

მეგობრებო, ვადღეგრძელოთ
იმ დახოცილ გმირთა ხსოვნა,
ოქტომბრისთვის რომ იღწვოდნენ.
და მისთვისვე დაიხარჯნენ,
ფრონტებზე რომ გავდნენ მძლე ლომს,
ბრძოლაში არ დააყოვნეს
და შიში რომ არ იცოდნენ,—
იმათ ხსოვნას გაუმარჯოს!

წლები მათ ღვაწლს ვერ ჩაკლავენ
და მე მესმის, როგორც გრძნეულს:
გმირნი ჩვენზე თათბირობენ
და არღვევენ ჟამთა ჩარჩოს.
გაუმარჯოს მათ საფლავებს,—
ტრამალებში მიმოზნეულს,
მათ ამაგს და მათ გმირობას,
მეგობრებო, გაუმარჯოს!

ამ საზღაპრო გმირთა შორის
ერთი ელავს, ვით ნათელი,
ის ღამეთა ტეხდა წყებას,
ხალხს ბრძოლის ფზა განუმარტა.

667 27

მან განფანტა ყოფა-შმორი
და ჩვენც ვამბობთ: დიად **ლენინს**,
მის სიბრძნეს და უკვდავებას—
საუკუნოდ გაუმარჯოს!

გაუმარჯოს, მეგობრებო,
ჩვენი ქვეყნის მტკიცე გმირებს,
ზეცის ამაყ შევარდნებს,
მტერს მათი ხმა მახვილს არჭობს.
მათ სახელებს უანგაროდ
დღეს ქვეყანა იზეპირებს.
გვანან ომში შევარდნილნი
ვეფხვებს... იმათ გაუმარჯოს!

გაუმარჯოს მათ მარჯვენას,
თავხედ მტერს რომ სრავს და იკლებს,
მზეს რომ აძლევს ჩაგრულ ერებს,
ვინც აქამდე ბინდში ჩარჩენ.
ვაშა იმათ გამოჩენას.
ახალგაზრდა რესპუბლიკებს,
ჩვენ ახალ ძმებს ანამღერებს,
მეგობრებო, გაუმარჯოს!

ამ თვალუწვდენ მთებს და ტყე-ველს,
ვინც უზღვავებს სხივს და ხალისს,
ვინც ლენინთან იდგა მარად,—
დღეს შუქს გვეფენს და წყვილიად ახშობს,
გაუმარჯოს დაუძლეველს—
აწმყოს მზეს და იმედს ხვალის,
მშრომელების მკვიდრს და მამას
დიად **სტალინს** გაუმარჯოს!

გყვე არნივი

I

სალკლდის ნაპირას
დგას ციხე ძველი,
მის ბორცვთა ძირას
მდინარე ნელი
მიდის,
მიღელავს
და მიბუტბუტებს,
თითქოს ქვეყნის დარდს
გულში იხუტებს.
სძინავს ვრცელ ქალაქს,
სძინავს ციხესაც,
ლურჯ კამარაზე
კაშკაშებს მთვარე;
ბორკილთა ჟღარუნს,
მომმეთა კვნესას
სივრცე ღამისა
ყრულ ასამარებს.

II

ახ, ნეტავი მეც
მთვარე ვიყო,
შუქთა მფრქვეველი,
რომ შევიპარო
საპატიმროს
ვიწრო სარკმელში,
რომ გადავკოცნო
მძინარე თუ
ღამის მთეველი
და ნათელ სვეტად
აღვემართო
ტანჯულებს ბნელში.

ან ვიყო სიო,
რომ უჩინარად
შევისრიალო,
შევემსუბუქო
მათ სულის თქმა,
შევისრუტო მტვერი;
ან ტოროლად მქნა,
რომ რიჟრაჟზე
დავაწკრიალო
თავისუფლების
სატრფიალო
ხმათა ჩანჩქერი.

III

მოდუმულ კედლებს
სდარაჯობს მცველი,
უამთა უანგი სკამს
ციხის რკინის კარს;
ვიწრო სარკმელთან
დგას კეცხოველი
და მოუთმენლად
მოელის ცისკარს.
უპ. ვინ მიუხვდეს
აუხსნელ ფიქრებს:
იქნებ გარს ტფილელ
მებრძოლებს იკრებს,
ან თუ ქუთაისს
ეწვია იქნებ
და წულუკიძის
კვალს ველარ იგნებს.
ან იქნებ ფარულ
მოწყობილ სტამბას

ამოქმედებდეს
 ბაქოში იგი:
 ჰბეჭდავდეს ცხელცხელ
 გაფიცვის ამბავს
 და „ლავაშებად“¹
 ფანტავდეს ირგვლივ.
 აი: ოცნების
 ბურანში წასულს
 წინ წარმოუდგა
 მშობლების სახე
 და ჩიტის მსგავსად
 წუთით ფრთებასხმულს
 გადაავიწყდა
 ტყვეობის მახე.
 აი: ეხვევა
 აჩრდილი დედის,
 ესაყვარლება,
 იხუტებს გულში,
 ჩაჰბნელებია
 თვალები სევდით,
 ქვითინი ისმის
 მის ნახ ჩურჩულში.

სხა მშობლიური:

„ეჰ, შეილო,
 ნუ თუ
 ამისთვის ვზრდიდი,
 ნუ თუ
 არ მეყო
 ტანჯვა ესდენი?
 რად არ მაცალე
 სიკვდილი მშვიდი,
 რად მომიწამლე
 სიბერის დღენი?“

სხა პატიმარის:

„დედავ!
 ტყვიაზე უმწვავესია
 ჩემთვის დაღვრილი
 ცრემლები შენი;
 მიწას მაყრიდე,
 უმჯობესია,
 ვიდრე მხედავდე
 სახელშერცხვენის,

დედავ!
 გახსოვდეს,
 რომ ხალხს უმსხვერპლოდ
 არ ეღირსება
 თავისუფლება
 და მისთვის ცეცხლშიც
 რომ დაეფიქროლო,
 ოდნავი ოხვრაც
 არ აღმოძნდება.

შენც:
 ძმაო სანდრო,
 გაწუხებს ვიცი
 ეს გარდუვალი
 ჩემი წილხვედრი,
 მაგრამ გამაგრდი
 ნუ მაჭმევ სირცხვილს,
 ყოველ გასაჭირს
 შეხვდი სიმედგრით!

მე კი...
 თუ ლადო კეცხოველი ვარ
 არ შეეწყვეტ ბრძოლას,
 სწამდეს ჩვენს კობას:
 დღეს ბნელ დილეგშიც
 ისე ვმღეროვარ,
 როგორც ვმღეროდით
 გორში ბავშობას!
 ბიჭო, დაფიქრდი:
 რითა ხართ განა
 თქვენ ჩვენზე უფრო
 უკეთეს დღეში?

საპყრობილეა
 მთელი ქვეყანა,
 ხალხი ზუნდებში
 ხარივით ზენეშის.

ჰო, მართლა:
 ძმაო!
 მოკითხვა ჩემი

მშობლიურ სოფელს,
 საყვარელ ტყვიავს;
 სილამაზე აქვს
 თუმცა ედემის,
 მაგრამ ხალხს გვემის
 დალი ატყვია.
 უკვე ტორტმანებს
 ზღვა ხალხთა ზვირთი:

¹ კონსპირაციის მიზნით „ლავაშებს“ უწოდებდნენ პროკლამაციებს.

იწყება კლასთა
შეხლა და ომი:
მონებს აღარ სურთ
ზიღონ სხვის ტვირთი,
უნდათ, რომ ყველა
ცხოვრობდეს შრომით.
რა შეაჩერებს,
რა დააწყნარებს
ამ აბორგენტულ
ზღვას მოგუგუნეს?

ხმა გუზაგისა:

—შენ, ეი!
ვინ ხარ
მანდი!
რა გაბუზღუნებს!?”

პატიმარი:

„ჩრისტევის მექცევი,
ძმობილო, წყრომით!?”

გუზაგი:

„მოშორდი სარკმელს!”

პატიმარი:

„აბა, რას გიშლი?”

გუზაგი:

„არ შეიძლება,
ხმა ჩაიკმდე!”

პატიმარი:

„ჰმ!
ვითომ მამუნჯებს კიდეც!”

გუზაგი:

„ნუ იყურები!
გესვრი, იცოდე!”

პატიმარი:

„რას შემუქრები,
რად მიბღვერ მგლურად?
შენც ხომ შეილი ხარ
მშრომელი ხალხის?
მაშ, რად არ ისმენ
შენც მეგობრულად

რევოლუციის
მედგარ დაძახილს,
რომ ხალხს კი არა,
არამედ მის მტერს
შეაგებებდე უნდა
მაგ მახვილს?!
ხომ შესაძლოა:
აჰ, ამ ციხეში,
ხვალ-ზეგ შენც მოხვდე,
ან-და ძმა შენი?”

გუზაგი:

„მოწყდი მანდედან,
შე ავაზაკო,
თორემ აივსო
ფიალა თმენს!”

პატიმარი:

მორჩილო მონავ,
როდის იქნება,
რომ განიმსჭვალო
ქეშმარიტ რწმენით?!”

სთქვა პატიმარმა
ღრმა გულისტკენით,
მოშორდი ფანჯრის
ჯვარედინ რკინას
და თან აღსავსემ
მომავლის რწმენით.
ქართულ კილოზე
დაიღლინა:

„ციხევე!”

შე-ოხნერ-ტიალო!

მონათა ჯაფით ნაშენო!
გესურს ჩვენსკენ მოვატრიალოთ
ღროება, დღემდე საშენო!
ახ, ნეტავ მალე გნახავდე:
ციხევე, კედლები გცვივოდეს,
თავისუფლების ალაში
ყმათა სისხლივით ღვიოდეს
და გამარჯვების დიად ჰიმნს
მეც ხალხთან ერთად, ვჰყიოდე!..“
მიწყდა ხმა...

მტკვარი ანკარა

ყოჯრის ნიავს თუ ელოდა:
ლულუნა კეთილ მტრედივით.
ლივლივით მოიმღეროდა:
„ვინ დაგამწყვდია საკანში,
არწივო, მალალ მთისაო,

ფრთები გაშალე, გაფრინდი
და იქ დაეშვი ძირსაო,
სად დედა შენი გეგულვის
და ცხარე ცრემლით სტირსაო.
შენ კი, ტიალო მეტეხო,
ციხეო დიდი ხნისაო,
ამდენი ბოროტებისთვის,
ჩაგექცეს მკერდი ქვისაო,
ან მე ავდიდდე ისე რომ
დაგაყირავეო ძირსაო!“

ისე დუდუნით
დიოდა მტკვარი;
თითქოს ართობდა
ლადო კეცხოველს;
ხოლო შუქი კი
მიღეულ მთვარის
თეთრ სუღარაში
ახვევდა ყველას...

IV.

უკანასკნელად,
ვარდისფერ დილით,
როს კეცხოველი
მიადგა სარკმელს;
როს მზეს უმზერდა
ისეთ ღიმილით,
თითქოს ანდობსო
რალაც დიდ სათქმელს,—
მცველ დერგილევის¹
ვაუფრთხილებლად
საგუშაგოდან
იჭექა თოფმა...
„მოჰკლეს!“..
„დაეცა მხეცების მსხვერპლად!“.. და
დაიგანგაშა ციხე-სამყოფმა...

გლოვის თალხშია
ტფილისის ზეცა,
მეტეხიც გლოვობს
სიჩუმით მკვდრულით;
აქ ტყვე არწივმა
ფრთები დაკეცა:
მოკვდა საკანში
გულგანგმირული...

ეპილოგი

რევოლუციის
ღირსეულ რაინდს,
ვინც მოიხადა
საქვეყნო ვალი,—
უეცრივ დაჰკრა
სიკვდილის ბინდმა
პირველ რიურაუზე
დახუჭა თვალი...
სიცოცხლე მისი
ვინც არ დაინდო,
ვინც შეთქმულობით
ჩაუქრო ალი,
ხალხის ჯალათთა
ხროვასთან ერთად
იგიც გაჰგმირეს,
როგორც მტარვალი!
ის კი...
დიდების შარავანდელით
აღსდგა!..
ვინ ჩასთვლის
ხალხის გმირს მკვდრებში?
ის სიმბოლოა
თავისუფლების
და სიცოცხლობის უქნობ
ჩვენს სიმღერებში!..

¹ უანდარმერიის მიერ შესყიდული ციხის გუშაგი, რომელმაც 1903 წ. 17 აგვისტოს დილის 9 ს. 30 წ., ფანჯარაში ნასროლი ტყვიით თავის კამერაში მოჰკლა ლადო კეცხოველი.

ქონჯა ხორნაული¹

VI.

დიღების მაძიებელი.

ჯონჯა გრძნობდა, რომ უსათუოდ დაიგვიანებდა კონცერტზე. უცნაური გაჯიუტება სკოდნია ყელსახვევს; მთელი საათი ტრიალებდა პატარა სარკის წინ, მაგრამ მოუთმენლობა თითებსაც გადაედოთ, და რაც უფრო დიდხანს ჯდებოდა, უფრო უშნო და მოღრეცილი გამოსდიოდა ყელსახვევის ნასკვი. ოთახში ჩაუეს მეტი არაფერ იყო. იგი ლოგინზე წამოწოლილი კითხულობდა წიგნს და ყოველი გვერდის გადაფურცვლისას ჩუმად გადმოხედავდა ხოლმე ამხანაგს.

ჯონჯამ მის გასაგონად, ვითომ თავისთვის, ჩაილაპარაკა, რომ სასაცილოდ ამდენხანს ყელსახვევისათვის წვალება. მაგრამ გულში კი ღრმად სწამდა—სხვაგვარად ვერ მოიქცეოდა დღეს, პირველ პაემანზე წასვლის სამზადისში თუნდ დილაღამე იტრიალებდა სარკესთან.

ბოლოს, როცა მგონი მეთქვე გააკეთა ყელსახვევი, ჩაიხედა სარკეში და ისევ მოიხსნა, ზურგს უკან წიგნის ხმამაღალი შრიალი შემოესმა და მიხვდა, რომ ჩაუეს უკვე აღარ შეეძლო დუმილი.

— აჰა, ძმაო, — სთქვა ჩაგუმ და ლოგინზე ჩამოჯდა, — ორმოცი გვერდი წავიკითხე, სანამ შენ მანდ ჯახირობ.

— რა გლესურად ანგარიშობ, ჩაგუ, ერთი მეზობელი გეყავდა ფშავში, წელთაღრიცხვა იმ დღიდან ჰქონდა, როცა მისმა ცხენმა კვიცი მოიგო — რუსხელმწიფე ტახტიდან რომ ჩამოაგდეს, მაშინ ხომ ჯერ ჩემ ჰაკს კვიცი არა ჰყავდაო, იტყოდა ხოლმე, ან ქიტესას პაპა მაშინ მიიცვალა, როცა ჩემი ჰაკი ოთხი თვის მაკე იყოო.

ჩაგუ ცოტახანს დაფიქრდა და მერე გაეცინა, უთუოდ გვიან მიხვდა.

— რატომ გიკვირს, რომ მეც გლესურად ვანგარიშობ, — სთქვა მან.

— უკვე ინტელიგენტი ხარ და იმიტომ, — ხორნაული ისევ სარკეს მიუბრუნდა.

— იცი რა ვითხრა, ძმაო, მამაჩემიც ვლესი იყო და პაპაც, — ჩაგუ წამოდგა და მაგიდასთან მივიდა, — ყანაში სამუშაოდ თუ წავიდოდნენ — რაც შეიძლება მეტი ძირი სიმინდი უნდა გაემარჯლათ, თორემ კოლოების შესაქმელი თაღვი ვის ჰქონდა, ძილი და მუსაიდვი ეზოში სჯობს, კაკლის ქვეშ.

* გაგრძელება „ჩვენი თაობა“ № 10.

ჩაგუმ მაგრად დაახეთქა წიგნი მაგიდაზე, რათა თავისი სიტყვებისათვის მეტი ფასი მიეცა.

— მეც ქალაქში ამისათვის ვეახელით,—განაგრძო მან,—იმდენი წიგნი უნდა წავიკითხო, რამდენიც კი აქ ჩაეტევა,—ჩაგუმ უკან გადახსნილ შუბლზე დაირტყა ხელი,—ყანაში საცეკვაოდ არ დადიან.

— კარგი ერთი, წინაო, არც ჩვენა ვართ სულმთლად უსაქმურები:

— არა, შენ უსაქმური არა ხარ, მაგრამ მაინც სხვებივით გელიძება, როცა ხედავ, რომ დღელამ წიგნებს ჩაჭიჩინებ.

ჩაგუ მაგიდის იმ მხარეს მიუახლოვდა, სადაც წიგნების მთელი გროვა ეწყო. ფერადყდიანი და კანშემოცლილი, დაფურცვლილი, აუკინძავი, ერთმანეთზე შეყრილი სქელტანიანი წიგნები ყელამდე წვდებოდნენ.

— ჩვენ უკვე ინტელიგენტები გავხვდით, როგორც შენ ამბობ,—განაგრძო მან,—მაგრამ არ დაგავიწყდეს, რომ სხვა თაობა ვართ—სულ წიგნი მიჭირავს ხელში და მაშინ ვატყობ,—არ კმარა, მეტი ცოდნა საჭირო, თორემ ზედაპირზე დავიწყებ ტივტივს. ამას წინათ ჩემი პროფესორი აღმფოთებული იყო—როგორ თუ საფრანგეთის რევოლუციისაზე თემისა სწერ და ლაფონტენის არაკეზი არ წავიკითხავსო. მერე მოჰყვა, რომ ეს მშვენიერი, დასურათებული საბავშვო წიგნია და ყველა არაკი უკვე მანამ სცოდნია პატარობისას, სანამ წერაკითხვას ასწავლიდნენ. მეც ვიპოვნე ეს სურათებიანი წიგნი და ორჯერ გადავიკითხე. პატარობისას მე თხებს ვმწყემსავდი, როცა მას წიგნებს უკითხავდნენ—ახლა უნდა ავინაზლაურო დაკარგული დრო, რაც აქამდე დამაკლდა—შევაგსო...

— მართალია, ვინ გიმლის მერე?

— ბევრიც რომ დამიშალოთ, რას გააწყობთ. მაგრამ, რატომ გიკვირთ? დიდაც გლენჭურად, წაკითხულ გვერდებით ვზომავ დღეებს.

ჩაგუ წიგნებისაკენ დაიხარა და ჯონქამ გაიფიქრა, რომ ამ მოძრაობაში მართლაც იყო რაღაც გლენჭური,—თითქო სიმინდის ტაროს ფუჩიჩი გადაუწია და მარცვალი გაუსინჯაო, ისე საქმიანად და დაკვირვებით, ფრთხილად დაუწყო ფურცვლა კიდევშემოცვეთილ ტომებს.

თეატრი უკვე ჩაბნელებული დაუხვდა ჯონქას, კონცერტი დაწყებულიყო.

მან სწრაფად აირბინა კიბეები. ღია კარებში, ყოველ სართულზე, წამით გამოჩნდებოდა დაცარიელებული ვიწრო ტანი და უფრო ხმიერად მოისმოდა მუსიკა.

ჯონქა მეოთხე, უმაღლეს ქანდარაზე ავიდა, წინა ორიგში მოძებნა თავისუფალი ადგილი და სირბილისაგან სუნთქვა შეკრული დაეყრდნო აივნის მოაჯირს. ახლა პირველყოვლისა მანანა უნდა მოეძებნა. გვერდის იარუსები დახუნძლული იყო ხალხით. ჯონქამ ორთავ მხარეს გულდასმით დაათვალიერა ოთხივე სართული, მაგრამ მანანა ვერსად შენიშნა. აქა-იქ, სადაც ქალების ტანსაცმელი ნათელ ლაქად გამოირჩეოდა ვიწრო იარუსის მოაჯირთან, გაუბედავად ფარფატებდა მარაო. ჯონქამ ქვევით, პარტერისაკენ დაიწყო ცქერა: მანანა არც იქ იყო. სავარძლების ზუგზე მიყრდნობილი მელოტი თავი შეირხეოდა ზოგჯერ და პრიალა საქოჩრე ციმციმს დაიწყებდა დიდი ჭალის სინათლეზე.

ჯონქამ სინანულით გაიფიქრა, რომ სჯობდა ადრე მოსულიყო, კონცერტის დაწყებამდე ფოეში ენახა მანანა.

ხორნალმა ახლა ორკესტრისკენ გაიხედა. სწორედ ამდროს წვრილი დაწებებით აღიმართნენ ვიოლინოს ქამანები, შეირხა დირიჟორის თმა და მელოდია თითქო ზევიდან, დარბაზის კამარიდან დაეშვა, ლავვარდანებს სრიალით ჩამოჰყვა ფრთავაშლილი მერცხალივით, ჰაერში შეტრიალდა ჭალის სი-

ნათლით აელვარებული და სცენის სიღრმეში გაჰქრა. დარბაზში დასტოვა მხოლოდ ნამგალა ფრთებით დახატული კანკელი. და შემდეგ მის კვალზე ვერცხლის ბგერებმა დაიწყეს სირბილი.

ცოტახანს უსმენდა ჯონქა და ისევ თავის ფიქრებს დაუბრუნდა. სულ ორ განყოფილებად იყო კონცერტი. მას მანანას ანტრაქტის დროს თუ შეხვდება, ალბათ ვერც მოახერხებს მასთან მარტო დარჩენას. ხორნაული წამოდგა და კარისკენ გაემართა, ჩითაც უკმაყოფილო ჩურჩული გამოიწვია მუდამ მეოთხე ქანდარაზე მსხდომ მოხუც ქალებში. იგი კიბეზე დაეშვა მანანას საძებრად. ჯერ პარტერის გვერდითა ტალანებს გაჰყვა, მაგრამ ყველგან დაკეტილი დაუხვდა; სადაც კი სცადა გაღება—მოსამსახურე ქალები გადუღდნენ წინ და ურჩიეს ანტრაქტამდე მოეთმინა და ფეხბაკრეფით ევლო. ბოლოს, პირველ სართულზე ერთი ღია ლოჯა იპოვა და იმედგაწბილებული უკანასკნელ რიგში ჩამოჯდა.

იგი უყურადღებოდ, ან თითქმის არც უსმენდა მუსიკას. მთელი ლოჯა ძვირფასი, მაგრამ თავისამტკივებელი სურნელით იყო აბჭოლებული, — ცხელოდა და საკმაოდ შეხუთული ჰაერი იდგა. ჯონქა საოპერო თეატრში ყოფნის დროს მიჩვეული იყო მოხატული ჭერის ცქერას, რადგან თითქმის ყოველთვის უმადლეს ქანდარაზე იჯდა ხოლმე. ახლა უხერხულად გრძნობდა თავს, ზედა სართული ჭერს უფარავდა და მისი ჩრდილი თითქო თავისუფლად სუნთქვას უშლიდა. უნდოდა ისევ დაბრუნებოდა შეჩვეულ ადგილს, მაგრამ გაიფიქრა, რომ სჯობდა პირველი განყოფილების დასასრულისათანავე გაჩერებულიყო დარბაზის მთავარ შესასვლელთან და იქიდან ეთვალთვალებია მანანასათვის.

ბოლოს, დიდხნის ლოდინის შემდეგ, როგორც იქნა დამთავრდა რომელიღაც უგრძესი სიმფონია, რის მოსასმენადაც ჯონქას იქნებ არც სხვა დროს, უფრო დამშვიდებულს ჰყოფნოდა გულისყური.

ტაშისცემით წამოიშალა ხალხი და ჯონქამ კარს მიაშურა.

დარბაზიდან, ყველაზე ადრე, თმაგაპრიალებული ჭაბუკები და ნაწნავიანი. მოწაფე გოგონები გამოცვიდნენ, — წყლის დასალევად, პაპიროსის მოსაწევად, უმეტესად კი ერთმანეთის საძებნელად და სათვალთვალოდ. სწორედ ესენი არიან მესაეჯერ რომ ასტეხენ ხოლმე ტაშისცვრას და ფეხისბარტყუნს, წვრილი, გამყინავი ხმით მოითხოვენ განმეორებას, თუმც თავიდან არც ისე დიდი გულდასმით მოუსმენიათ. ზოგი მსახიობი აჩემებული ჰყავთ, ნამეტურ გოგონებს; თაყვანისმცემელთა ჯგუფი ცალკე სხდება, თაიგულს ისვრის სცენისაკენ მეტოქის გულის გასახეთქად და რაც ძალადღონე აქვს, ხმაურობს, თუ კი სადმე შენიშნა მცირეოდენი პაუზა. სპექტაკლის შემდეგ სახლამდე აცილებენ სათაყვანებელს, ყველგან დაობენ მის ღირსებებზე და მოპირდაპირეს ლოყებსაც კი უკაწრავენ.

ბელურების გუნდივით ჟივჯივით გამოფრთხილდა ეს წვრილფეხობა და ცოტახანს შემდეგ მათ უკან მოჰყვით უფრო დადინჯებული, უკვე დაწყვილებული ახალგაზრდობა. შემდეგ გამოჩნდნენ ქალები, ისეთი თმებით, როგორსაც ჯერ ანტროპოლოგია არ იცნობს, და მხრებზე ისეთი მელებით, როგორიც ჯერ მონადირეებს არ უნახავთ. მერე მთელი დარბაზი გამოეფინა. შიგნით ცოტანილა დარჩნენ, უმეტესად მოხუცები.

მანანა კვლავ არსად სჩანდა, ჯერ გაჰყვა ტალანს, ნახევარწრის ბოლომდე შივიდა და უკან გამობრუნდა. მანდილოსნები ჩერდებოდნენ და დაწვრილებით დიდხანს სინჯავდნენ ერთმანეთის ჩაცმულობას და სამკაულს. ლამაზ ქალს უფრო მეტად ისევ ქალები შესცქეროდნენ. ვიწრო ტალანში ჭდევდა იყო, მაგ-

რამ მაინც ასწრებდნენ უცხოელ შეკერილი ფეხსაცმლის შემჩნევას, აედევნებოდნენ ვინმეს და შესციცქინებდნენ ფეხებში.

ჯონქა ცუდ გუნებაზე დააყენა მანანას ამაო ძებნამ და ამრეზილი იცქირებოდა ირგვლივ. სიმფონიურ კონცერტებზე უმრავლესობა მაინც მუსიკისთვის დადის, მაგრამ ოპერებზე კი, თუ დაუკვირდები, იფიქრებ, რომ ახალი მორთულობის საჩვენებლად და სხვების დასათვალისწინებლად მოსულა ბევრი. ასე ოდესღაც ეკლესიაში დადიოდნენ ქალები თავის გამოსაჩენად და ჭორის ვასაგებად, არც ისინი იყვნენ დიდად ღვთისმოსავნი და უთუოდ არც ესენი მოუყვანია აქ მუსიკის სიყვარულს.

ჯონქამ ზევით ტალანებიც მოიარა, გარეთა შემოსასვლელში, სალაროსთანაც გაიხედა, ორიოდე ჭაბუკი, მათ შორის რეზო, იქაც სეირნობდა — აცა, ვინმემ დაგვიანახოს, რომ ჩვენც ოპერაში ვართო, — უკან შემობრუნდა უკვე გულგატეხილი და უეცრად, სარკესთან, პირისპირ შეეფეთა მანანას.

— ოჰ, რამდენი გექებე, — წამოიძახა ბიჭმა დაუფარავი სიხარულით.

— მექებე? რატომ? საქმე გქონდა რამე?

ჯონქამ უნებურად ზურგს უკან წაიღო მკლავები, თუმცა ხელის ჩამორთმევას არც აპირებდა. იგი მიხვდა, რომ ქალი სულაც არ ფიქრობდა მასთან შეხვედრას, ან დაეწიებული ჰქონდა გუშინდელი საუბარი და ახლა ვერ გაუგო. მეორე წუთში კი ბიჭმა ინანა თავშეუკავებელი წამოძახილი — მანანას გვერდით თამაზი და ციციჩო იდგნენ.

ჯონქას ისღა დარჩენოდა — სალაში მიეცა მათთვის და გაჩუმებულიყო.

ციციჩო, რასაკვირველია, მუსიკაზე მსჯელობდა. ჯონქა ცოტახანს უხერხულად იდგა და ვერ გადაეწყვიტა — დარჩენილიყო მანანას გვერდით, თუ წასულიყო თავისთვის, იქნებ ზედმეტი იყო აქ.

მანანას ისევ ბოლისფერი კაბა ეცვა. ფოეში მოსეირონენი, განსაკუთრებით ქალები, ხშირად იხედებოდნენ მისკენ. თამაზი ოდნავ მოწყენილი სახით უსმენდა ციციჩოს, ნაძალადევად იღიმებოდა თანხმობის ნიშნად.

ზარის ხმა გაისმა და ხალხმა დარბაზს მიაშურა. ჯონქა თან გაჰყვა მაყურებელთა ნაკადს სხვებთან ერთად.

— შენ სად ზიხარ, ჯონქა? — ჰკითხა მანანამ.

— ზევით, უმაღლეს ქანდარაზე.

— იქა სჯობს, — სთქვა თამაზმა, — ვისაც მართლა მუსიკის მოსმენასურს, მეოთხე სართულზე უნდა ავიდეს, ხმა ყველაზე უკეთესად იქ აღწევს.

— ვითომ? — დაეჭვდა მანანა.

— გარწმუნებთ. არქიტექტორებმა აკუსტიკაც იციან. მეოთხე სართულის შუა იარუსი ყველასა სჯობს.

ჯონქა კმაყოფილი დარჩა მეოთხე სართულის ასეთი შექებით, თუმცა ის კი გაიფიქრა, რომ ზოგი თვალს ვერ მიუწვდენდა სცენას იმ სიშორიდან.

— წამოდი ჩვენთან, ჯონქა. — უთხრა მანანამ, როცა პირველ სართულზე, ერთერთი ლოჯის კართან მივიდნენ, — თავისუფალი ადგილი გვაქვს.

— არა, მაღლობთ, — და ჯონქა უეცრად აჩქარდა, სწრაფად დასცილდა მათ და წავიდა. მან დამცირებულად იგრძნო თავი, ახლა მოეჩვენა, რომ წულან თამაზმა განგებ დაუწყო უმაღლეს ქანდარას ქება, რათა უხერხულობა არ ეგრძნობებია ხორნაულისათვის.

ზევიდან სულ სხვაგვარი სჩანდა დარბაზი. თითქო ღრმა ხეობაში იცქირებოდა კლდის წვერზე გაწოლილი. ნათურების მტევნად შეკრული დიდი ქალი სულ დაბლა, ხელის მისაწვდომზე ეკიდა, როგორც ვარსკვლავთა ხომლი.

ზაფხულის ღამით. ქვევით თუ ჩაიხედავდი და დიდხანს გაუშტერებდი თვალს — დაიწყებოდა თავბრუსხვევა. დიდი დარბაზი მუსიკის ტაქტით გემოვით შეირბეოდა, წავიდოდა ოდნავ შესამჩნევა ცურვით. ყოველივე უფრო გრანდიოზული და შორეული იყო ამ სიმაღლიდან, სცენა ჰკარგავდა პირობითობის ელფერს. რომელიმე ოპერის დეკორაციებზე ხეების ნამდვილი სიმწვანე, სუროთი მოფენილი ძველი კედლები მოსჩანდნენ შეღებილი ფანერისა და მუყაოს ნაცვლად. მსახიობებს გმირი სახის ნაკვეთებად გადაქცეოდათ. სინათლის ცვალებადობა ჰქმნიდა ბავშვის სიზმრის მსგავს სანახაობას, საოცარი ილუზიებს, რომლებსაც მოკლებული არიან პარტერში ან ლოჯიაში მსხდომი მაყურებლები. ახლაც, ორკესტრი სცენაზე სულ სხვაგვარად გამოიყურებოდა. თითქმის ჰერზედ მიკრულ ქანდრიდან ვერ დაინახავდი მემუსიკეთა გაწითლებულ, დაბერილ ლოყებს, ალტკინების ოფლით დანამულ მელოტებს. აქ უცხო იყო წინა ლოყების მაყურებელთა განცდა, როდესაც მოულოდნელად შენიშვნა ვინმე ღიპიან მემუსიკეს, თუ როგორ არხევს ქვედა ყბას შოპენის სევდიანი მელოდის ტაქტით. მხოლოდ თეთრლარიანი ქამანების სრიალი მოგაგონდება ფიქრებში წასულს, რომ მუსიკა სცენიდან მოდიოდა.

ჯონქა მკერდით მიეყრდნო მოაჯირს. ასე შორს აროდეს უგრძნია თავი მანანასაგან. ეს პირველი, ყველაზე უფრო ძლიერი ტკივილი იყო, რომელიც სიყვარულმა განაცდევინა. ახლა თითქო ინანა კიდევ, რომ ამ ორიოდე დღის წინ თავისთავს გაუშხილა აქამდე დამალული, ბუნდოვანი გრძობა. მაგრამ უკვე გვიან იყო. დაღვრემილი იტკირებოდა ქვევით, ფიქრში თვალევი საგნებს ჰკარგავდნენ და დარბაზს სიღრმე ემატებოდა, პარტერში მსხდომნი ფერად ლაქებად იტკეოდნენ.

— აი, ჯონქაც აქ არის.

ხორნაულს ეგონა მოეჩვენა ქალის ხმით ჩურჩულით ნათქვამი. მაგრამ მიიხედა და გაოცებით დარწმუნდა, რომ მანანა და თამაზი ფრთხილად, ფეხის წვერებით ჩამოდიოდნენ ხის კიბეზე, რათა არ ეხმაურათ.

— შეიძლება აქ დავსხდეთ? — ხმადაბლა იკითხა მანანამ.

— რასაკვირველია, დაბრძანდით, — ჯონქამ გვერდით გაიწია და სცენას მიაცქერდა, მაგრამ იქ ვერაფერს ხედავდა, საკუთარი გულისცემა და მანანას კაბის შრიალი ისმოდა მხოლოდ, მას ვერ გაეგო რისთვის ამოვიდა მანანა. ზევით და თან იათამეც ამოიყვანა. რაზდენიმე წუთთა ასე გაიარა დაძაბულ დუმლიში.

— შუბერტ-ლისტი, — წაიჩურჩულა თამაზმა.

ჯონქამ ყური მიუგდო.

მან არ იცოდა დღევანდელი კონცერტის პროგრამა, მანანას სანახავად მოვიდა აქ.

ჯერ თითქო წარსულს იგონებდა ვილაც. ადრე შემოდგომის თბილი ქარი. შრიალით ჰკრეფდა ჩამოცვენილ ფოთლებს, კუნძზე ჩამოძვდარ მოხუც მებაღეს კალთაზე უფენდა. ნამჯაში, ქარვის წვრილ სალამურებში უსტვენდა ქარი. ჩადიოდა. მზე მოთიბულ მინდვრებს იქით. წარსული სიხარულის მოგონება.

მაგრამ თანდათან ახლობელი, გასაგები, საკუთარი გახდა ეს მუსიკა ჯონქასათვის.

ისევ პატარა ენძელა მოაგონდა, მარტის მზით გაღვიძებული ფიქვები ისევ გაუთბა სული.

გაზაფხულიც იყო იმ სიღრმეში და შემოდგომაც, იქნებ იმიტომ, რომ ისინი მართლაც ჰგევანან ერთმანეთს, ენძელაც ხომ ორჯერ ამოდის — ადრე გაზაფხულზე და გვიან შემოდგომით.

დიდხანს ისმენდა გაყურებული დარბაზი. როცა მუსიკა შესწყდა, ერთ წუთს დუმილი გამეფდა, როგორც ქარის ამოსუნთქვის დროს. შემდეგ ერთბაშად იგრილა ტაშმა.

მანანაც ფეხზე ამდგარი უკრავდა ტაშს, ლაწევები გაუვარდისფერდა აღფრთოვანებისაგან.

— საუცხოვოა, საუცხოვოა, — ჩიქრჩულებდა მხურვალედ.

პიანისტი თავდახრილი იდგა, მაგრამ ტაშისცემა არ სწყდებოდა. იგი ცნობილი სახელმწიფეკილი მუსიკოსი იყო. ჯონქას აქამდე არ ენახა მანანა ასე გატაცებული, ქალი ძლიერ გადიხარა მოაჯირზე და ჯონქამ უნებურად ხელი შეაშველა.

მაგრამ ერთი რამ არ გამოჰპარვია ჯონქას, — მანანაზე მუსიკას სულ სხვაგვარი შთაბეჭდილება მოეხდინა. ხორანაულს რაღაც კეთილშობილური სითბო და სიმშვიდე დაუტოვა ამ სერენადამ, იგი თითქო საკუთარი, საიდუმლო გრძნობა იყო და სხვას ვერ ეტყოდა ამისათვის. მადლობას. მანანა კი, ყველასთან ერთად, სცენისაკენ იყურებოდა.

ჯონქა დააკვირდა პიანისტს. ტანდაბალი წითური ახალგაზრდა. აქედან ვერ შენიშნავდი, მაგრამ ჩვეულებრივ, მისი იერის მქონეთ, სახე და ხელებიც კი მსხვილი ჭორფლით აქვთ ხოლმე დაფარული. ჯონქამ ისევ მანანას შეხედა. ქალი ამაყად ილიმებოდა, თითქო მას გაუმართეს ოვაციები და თან დახრილ წამწამქვეშ თვალები ნატვრით შესცქეროდნენ სცენას.

ხორანაულს სამუდამოდ შერჩა ხსოვნაში ეს სურათი. მოაჯირზე გადახრილ ქალს მუსიკის დიდების ანარეკლი აღბეჭდოდა სახეზე, იგი განიცდიდა სხვის სიამაყეს, უთუოდ ერთი წუთით თავის თავი წარმოიდგინა იმ წითური, ჭორფლიანი ქაბუჯის ადგილას.

დარბაზი დაშოშმინდა და ორკესტრმა ისევ დაუკრა ფორტეპიანოსთან ერთად.

— მოცარტის სიმფონია, — სთქვა თამაზმა, — sol-minor.

ჯონქა გამოუტყდა თავისთავს, რომ არამც თუ ვერ გამოიცნო რას უკრავდნენ, ნაწარმოების სახელიც პირველად ესმოდა. თამაზი ჩუმად გამოელაპარაკა მანანას.

— არა მგონია, — მანანა ჯონქას მოუბრუნდა, — შოპენის პოლონეზი უკვე შეასრულეს თუ გახსოვს? ჩვენ დავიგვიანეთ.

ჯონქა შეშფოთდა.

— არა... ჯერ არა...

ხორანაულს ძლიერ ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონდა შოპენზე და მის პოლონეზზე. თუ კიდევ შეეკითხებოდნენ რასმე — უთუოდ გამომჟღავნდებოდა, რომ ალაპზე შემოსწრებულ მგზავრსავით არაფერი გაეგებოდა არც მიცვალებულისა და არც ქირისუფლისა.

მან ისევ ორკესტრს მიუგლო ყური, იმ იმედით, რომ ეს რაღაც sol-minor მაინც დაეხსომებია შემდეგისათვის. ზოგჯერ თითქო მთის ბროლის ნამტვრევები მოჰქონდა წყაროს. მოჩხრიალებდა ლოდებზე წყალი და ბროლის კენჭებს წკრიალი გაჰქონდათ, ზავსიან ფსკერზე ეჯახებოდნენ ერთმანეთს, იმსხვრეოდნენ. მუსიკამ თანდათან მოსტაცა გულისყური. ჯონქას და ახლა კვლავ დაფიქრდა, თუ რატომ ამოვიდა მანანა მეოთხე ქანდარაზე. ნუ თუ

იმისთვის, რათა კონცერტი უყუთესად მოესმინა. ისევ იმედები? არა მანანას სულ თამაზისაკენ ჰქონდა სახე, მას ელაპარაკებოდა.

ჯონქა უეცრად აენტო და ფეხზე წამოდგა. უნდოდა წასულიყო აქედან, უხეშად გაეველო გვერდით მსხდომთა ცხვირისწინ, ხმაურით ასულიყო ხის კიბეზე, დაეტოვებია დარბაზი და შემდეგ აღარ ენახა მანანა.

მაგრამ ეს განწყობილება ძლიერ მცირე ხანს გაგრძელდა.

— დაჯექი, — უთხრა მანანამ, — აქედან ხელებს მაინც ვერ შეამჩნევ.

ქალს ეგონა, რომ ჯონქას პიანისტის ხელები, დაკვრის ტექნიკა აინტერესებდა.

ხორნაულმა ჩაიცინა და დაეშვა სკამზე.

არა, წასვლა არ შეეძლო.

კონცერტის დამთავრების შემდეგ, კიბეებზე ჩასვლისას მანანამ მკლავში მოკიდა ხელი ჯონქას და გარდერობისაკენ წაიყვანა. თამაზი ხალხში სადღაც გაჰქრა და ხორნაული მზად იყო მიელოცა თავისთავისათვის. მაგრამ იათაძე ისევ მალე გამოჩნდა მანანას პალტოთი ხელში.

კარებში გამოსვლისას ხალხის ნაკადმა ჯონქა კედელთან მიიმწყვდია და ჩამოარჩინა. ცოტა ხნის შემდეგ იგი როგორც იქნა გამოვიდა კარში და წამოეწია სხვებს. მაგრამ ახლა უეცრად დაინტერესდა — მოუცდიდა თუ არა.

კარგა მანძილზე გაჰყვა უკან ჯონქა მხიარული საუბრით მიმავალ წყვილს. დიდხანს ელოდა, რომ შენიშნავდნენ და დაუძახებდნენ, მაგრამ მანანას ერთხელაც არ მოუხედაია, გამოსალმებაც კი არ მოჰგონებია.

ხორნაულმა თანდათან უკლო ნაბიჯებს და უკან გამობრუნდა. ასე უცნაურად და მოულოდნელად დამთავრდა ეს პაემანი.

თეატრის წინ გოგონების ჯგუფი იდგა თაიგულებით, უთუოდ პიანისტს უცდიდნენ.

შეცივებულმა ჯონქამ ხელები ჯიბეში ჩაიწყო და გამზირს გახედა. მოწაფეობისას ერთ მასზე უმფროს ბიჭთან აჭიდებდნენ ხოლმე ჯონქას. ბიჭი ყოველთვის სჯობნიდა, რადგან ხნოვანებითაც მეტი იყო, ტანითაც და ღონეც მეტი ჰქონდა. მაგრამ ლუკანთ ყმაწვილი ჯიუტობდა, მაინც გულდაგულ ეჭიდებოდა და მუდამ ცხვირგადაყვლეფილი და მუხლდალურჯებული დადიოდა. ტოლებს მოსწონდათ მათი თავგამეტებული ჭიდილი და დღე ისე არ გავიდოდა, რომ ერთმანეთისათვის არ დაეტაკებიათ. უფროსი ჯერ ადვილად იჯანბნებდა, მაგრამ შემდეგ პატარა ხორნაულის უტეხმა ჯიუტობამ და გაათორებამ შეაშინა და ერთხელაც უარი სთქვა მასთან დაჭიდებაზე.

ჯონქა ამ ამბავს თავის ყველაზე დიდ გამარჯვებად სთვლიდა. იქნებ ახლაც უშველოს სიჯიუტემ და გაათორებამ.

დაფიქრებული და მოღუშული დაბრუნდა ხორნაული შინ. სტუდენტებს ჯერ არ ეძინათ. ზოგი უკვე დაწოლილიყო, მაგრამ მაინც მონაწილეობდა მხიარულ საუბარში. კიჭას მაგიდაზე გაეშალა მთელი გროვა ფანქრით ნაწერი რვეულებისა, ქალაღებისა და წესრიგში მოჰყავდა. ყველა ისინი შუაზე იყვნენ გადაკეცილი ჯიბეში ტარებისაგან. ჯონქა მიხვდა, რომ მათმა ოთახმა გადასწყვიტა საგაზაფხულო გამოცდებისათვის მზადებას შესდგომოდა, კიჭამაც კონსპექტების შეგროვება დაიწყო უთუოდ.

ჯონქა სარკესთან მივიდა ყელსახვევის მოსახსნელად, მოაგონდა რამდენ ხანს ტრიალებდა აქ ამ რამდენიმე საათის წინ და კიდევ უფრო გაუფუჭდა გუნება.

— რაო, ჯონქა, რად მოგიწყენია, — გამოეხმაურა საწოლიდან ჩავუ.
ჯონქამ არ უპასუხა, პიჯაკი გაიძრო, თაროდან წიგნი გადმოიღო და
ლოგინზე ჩამოჯდა. იცოდა, რომ ჯერ ვერ დაიძინებდა, გადაფურცლა წიგ-
ნი, მაგრამ კითხვა არ დაუწყია. ისე დააჩერდა სტრიქონებს.

— ეგრე, ბიჭებო, — სთქვა კიკამ, — ორიოდე თვეც და მერე გამოცდები,
უნივერსიტეტის დამთავრებაზე დავცილდებით ერთმანეთს.

ყველამ თავი წამოჰყო ბალიშიდან. ჯონქამაც უნებურად შეათვალიერა
ოთახი, ეს უბრალო, თეთრად შეფეთქილი კედლები და თეთრ ზონარზე და-
კიდული ელნათური, გრძელ მაგიდაზედ დახვავებული წიგნებით, სუფთა
საწოლები, კედელზე მიკრული ფოტოსურათები და ხელისგულისოდენა სარ-
კები სამუდამოდ დარჩებოდა მათ ხსოვნაში.

(შემდეგი იქნება)

ხ უ თ ი ს მ ა მ ა

არხევს წამწამებს ცა-ფირუზი ქარვისთვალემა,
წინ ყუჩად გდია შენატრული მთების განივი,
გაშლილ ჭიუხზე ჯანლი თეთრად მიიპარება
ბანტრიონიდან დამარცხებულ სელიმ-ხანივით.

ქრება ცისკარი, კლდეს დაეცა ნაფრენი ყორნის,
წვანან კედლები აჭორჩილი, დუმილით სავსე...
მიითვლის დინჯად ბერიკაცი ნაბიჯებს მოღლილს
და თან გზადაგზა ახალწვეულს არიგებს ასე:

— შენაც მიდიხარ, ჩემი გვარის მეხუთე ფესვი
და სიამაყე ლადარივით ჩაერთო ამ გულს,
ხუთნი იქნებით, ჩემო შვილო, მით უკეთესი,
ხუთივე ერთად ასახელებთ ზეზვაის ფრანგულს.

ჩვენი ჯილაგი შეეწირა ერეკლეს დროშას,
არ მოგვიხუტავს განსაცდელში არწივის თვალი, —
გმირი სჭირდება, ვიცი შვილო, — ამ მზიან დროსაც,
გმირი სჭირდება მკლავმაგარი ზალხსა და სტალინს.

და მეც მეხუთეს დიდ საქმისთვის ვგზავნი ამჯერად,
რომ ბრძოლის ცეცხლი საკუთარი ბეჭებით ზიდო,
არ მოგეცაროს შემართული მტერზე მარჯვენა,
დაჰკა ფხიანად, ათიც იყოს, არ დაერიდო.

თუ გრიგალივით ამიჭრა ამბავი მთაში—
შეეწირნენო ხუთნი ძმანი სტალინის საქმეს,
ვალგადახდილი, გულზვიადად მოგკვდები მაშინ,
აქ დავიბადე — ამ კლდე-ღრეში დამმარხონ აქვე.

ადარ მაშინებს მოხუცებულს სიკვდილი, რადგან
თუშეთი ვნახე ავსებულნი შრომის ბარაქით,
როცა ნამთევი ფეხი ბარის მიწას დაადგა,
სტალინს მისწერე ჩემს მაგიერ, შვილო, ბარათი.

მისწერე ყველა საკუთარი გულის თანახმად,
ჩემი სურვილიც შიგ ჩაურთე შენი კენესამე,
ნეტავ შეღირსოს მოხუცებულს იმის დანახვა,
რომ მოველოცო ოქტომბერი, ოცდამესამე.

აზრი არ მომდევს და ნათქომი არ დამიძრახო,
მტრებთან ბრძოლაში ეს ხანჯარი კარგა გასჭრიდა, —
მისწერე-მეთქი — ამ მთებიდან მეც გამიძახოს,
ბებერი თუშის დახმარება თუკი დასჭირდა.

ავისხამ მაშინ ძველ ბრძოლებში ნაცად იარაღს,
ვაეკაცურ ქუხილს მთიდან არც მე დავფიქვინებ,
რომ ოქტომბერი ამისთანა ასი კი არა,
ასიათასი დავუმკვიდროთ ადამიანებს.

იმად გაგზარდე — არ ინდომო დოვლათი სხვისაჲ,
არც შენ დაუთმო ამ მაღლიან მიწის სიუხვე,
არ დაულო ჩვენს ქვეყანას კაშკაში მზისა,
არ დაულო შურთხის სტვენა მაღალ ჭიუხებს.

მშობლიურ ნანად გაიყოლე აბჯრის ხმაური,
მკლავშემართული ერთი ათზე მიხვიდე როცა, —
მაშინ მიწიდან წამოდგება გაფრინდაულიც,
წამოდგება და ნაჯაფარი შნოს დაგილოცავს.

ახლა კი წადი, მშობლის გულმა დაგაგვიანა,
დროა გასული, მათთან თენებამ ლამის, —
ზურგში არ დაგკრან, გაუფრთხილდი, იყავ ფხიანად,
არ შეარცხვინო დათოვლილი ქალარა მამის... —

მხარზე აკოცა და წავიდა კალთის შრიალით,
სადაც ოთხია, იქვე იყოს მებუთე ბარემ...
დასუნსულებდა ჯანლდაცემულ მთაზე ნიავე,
ლამის ღუმელში ირწეოდა ნამგალა მთვარე.

ლევა ხევები დაბერებულ ურჩხულებს გავდნენ,
მშიერი მგელი გაჰყმოდდა ლამეს ეხიდან, —
და ქარვისფერი ნატყებით მოკენქილ ცამდე
გახუნებული მანდილივით ბინდი ეკიდა.

კ რ ი ტ ი კ ა

მრ. ახტვასათუროვი

სტალინი საბჭოთა კავშირის ხალხთა პოეზურ შემოქმედებაში

„სტალინი — ეს არის ლენინი დღეს“.
ა. ბარბიუსი.

კულტურული კაცობრიობისა და პროგრესიული აზროვნების ყველაზე დიდი წარმომადგენლები მარქსი, ენგელსი, ლენინი და სტალინი გვასწავლიან, რომ ყოველივე წარმავალია, უკვდავია მხოლოდ ხალხი. და ის, ვინც შესძლებს ჩასწვდეს ხალხური შემოქმედების ოქროს საუნჯეს, თავისი ცხოვრება ორგანიულად დაუკავშიროს ხალხის აწმყო და მომავალ ბედს, მისი მისწრაფებებისა და პროგრესიული იდეებისათვის ბრძოლას საზოგადოებრივი განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე, იგი, ხალხთან ერთად, უკვდავჰყოფს საკუთარ სახელს. ასეთი ადამიანები იქცევიან ნამდვილ ხალხურ გმირებად, რომელთაც ხალხი მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე დიდებითა და სპეტაკი სიყვარულით მოიხსენიებს.

ხალხი, მისი დემოკრატიული მასა მრავალი ათეული საუკუნის მანძილზე დაუცხრომლად იბრძოდა ადამიანური ცხოვრებისათვის, ელემენტარული ადამიანური უფლებისათვის. მიუხედავად სასტიკი და უღმობელი წინააღმდეგობისა, მრავალი დამარცხებისა და შეურაცყოფისა, ხალხი არასოდეს არ დაჩოქილა ბედის წინაშე, იგი თავის სევდიან მოთქმაში არასოდეს არ მისულა სასოწარკვეთილებამდე და ყოველთვის ინარჩუნებდა მომავლის იმედს. ხალხი ზღვაა და დაუშრეტელი წყარო შემოქმედებითი ძალისა და ნიჭის, ფანტაზიისა და ოპტიმიზმისა. და, აი, ამ უძირო ზღვიდან ჰკრეფდა ყოველი ხალხური პოეტი სულიერი კულტურის თვალმარვალიტებს, წარმტაც ფერებსა და ჰანგებს იმისათვის, რომ შეექმნა მიმზიდველი სახეები, რომლებიც შორეულ შთამომავლობას ვადასცემდნენ ხალხის ადამიანურ გულისთქმას და ვააღვივებდნენ მათში სამშობლოსა და უკეთესი ცხოვრებისათვის ბრძოლის სპეტაკ იდეებს. ხალხი წარსულში ჰკრძნობდა კიდევ თავის სისუსტეს. იგი ხედავდა, რომ სინამდვილე ღარიბი იყო ისეთი ცოცხალი ადამიანებით, გმირებით, რომლებიც თავისში გააერთიანებდნენ ხალხის ძალას და გახდებოდნენ პროგრესიული მოძრაობის უძლეველი წინამძღოლნი. ხალხი ასეთი გმირების მონუმენტალურ სახეებს ჰქმნიდა უმთავრესად საკუთარი ფანტაზიის მდიდარ წყაროდან. ადრინდელ ხალხურ ეპიურ შემოქმედებაში ვხვდებით ფანტაზიით შექმნილ ისეთ ნათელ ადამიანურ სახეებს, რომლებშიაც მოცემულია ხალხის ტიპიური მხარეები, საუკეთესო.

თვისებები. ამ სახეებში, როგორც ფოკუსში, თავს იყრიდნენ დემოკრატიული მასის მისწრაფებები და ფართო გასაქანს პოულობდა მისი ჯანსაღი ოცნება. მაგრამ რაც უნდა ფართოდ გვეჩვენოს ხალხური შემოქმედების ფანტაზიის სფერო, ის მაინც აშკარად მოსჩანს, რომ მიმზიდველ ტაბთა სახეებს ხალხი ჰქმნიდა თავისი მაგალითის წაბაძვით. რომ ყოველივე საუკეთესოს საზომი იყო მასის ინტერესები, რადგან ეს მასა იყო ნიჭიერი შემომქმედი ყოველივე ცხოველმყოფელური ღირებულებისა. ფოლკლორი ყოველთვის უდიდესი სიყვარულით მოსავს ხალხურ გმირებს, რომლებიც იბრძვიან არა პირადი კეთილდღეობისათვის, არამედ ხალხისათვის.

მაგრამ თუ ამხვე დროს სევდიან და ნაღვლით იყო შემოსილი ფოლკლორის ჰანგი, არ ისმოდა იქიდან აწეული იმედიანი ხმა, ეს იმიტომ, რომ თვით ხალხი, რომელიც ცხოვრებას ჰქმნიდა, არ იყო ბატონ-პატრონი იმისა, რასაც ჰქმნიდა.

სოციალურად და პოლიტიკურად დაბეჩავებული, შვეფროვებული და დევნილი ხალხი ჰქმნიდა სევდიან სიმღერებს. ცარიზმის მიერ დაპყრობილი ერების მომღერლები, აშულები, მთქმელები უმღეროდნენ თავიანთ ხალხის სევდას და ტკივილებს:

„იბადებოდნენ სიმღერები ბნელ აულეებში
მონობისაგან ტანჯულ ქვეყნის გამოშახველნი
და ასეულ წლებს მოჰყვებოდნენ მწუხარ ჰანგებში,
როგორც ვაება, ბედკრულ ხალხის მძიმე ნაღველი“.

პუშკინი ხალხურ პოეზიას უწოდებდა სევდიან მოთქმას, ნეკრასოვმა კენესა უწოდა მას. არა მარტო ხალხური შემოქმედება, დიდი პოეტების ლირიკაც სევდით იყო შეპყრობილი. თვით პუშკინი. ლერმონტოვი, ნეკრასოვი, შევჩენკო, ნ. ბარათაშვილი, ი. ჭავჭავაძე, აკ. წერეთელი და მრავალი სხვა სევდიანად და გულისტკივილით მოსთქვამდნენ თავიანთი ხალხის ბედზე. ამ მწერლებს შემოქმედებაში თქვენ ვერ ნახავთ გულიდან ამოხეთქილ ნამდვილ სიხარულს. აკაკი წერეთელი ერთ თავის ლექსში ამბობს:

„ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!
ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიქვლია!
ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია...“

დიდი ჭრთველი პოეტის ამ სიტყვებში ნათლად მოსჩანს ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციამდელი ხალხური შემოქმედებისა და კემპარტი მწერლობის მთელი შინაგანი განწყობილება. ხალხს წართმეული ჰქონდა სიხარულის უფლება. მისი შემოქმედების მხატვრული სახეები, შედარებები, საღებავები შავი და დაბინდული ფერისა იყო, აკლდა მზიური შუქი და ელვარება. იშვიათად შეხვდებით ყველა ხალხის ფოლკლორში სიხარულისა და ბედნიერების უშუალო გამომხატველ სიმბოლიურ სახეებს. თვით მზეს, რომელიც თითქოს ყველას თანაბრად უნდა აწვდიდეს სითბოს და შუქს, დაკარგული აქვს უშუალო მნიშვნელობა და ხალხის წარმოდგენაში მას ვხვდებით, როგორც ოცნების საგანს. ხალხის ბედთან ერთად მზეც გორას იქით გადასულა, არ ანათებს. არ ათბობს მშრომელ ხალხს. დემოკრატიული მასა ევედრება მზეს — ამოდი, ამოდი, ნუ ეფარები გორასო, ხალხი სიცივესა და ყინვას შეუპყრია, შენი სითბო მაინც გვაგრძნობინეო. მზეც არ მზეობს ხალხისათვის. ან კი რა შეუძლიან მზეს? მას ხომ მხოლოდ ადამიანის სხეული შეუძლიან გაათბოს და არა სული.

აი, რატომ არის, რომ თვით მზეც არ არის უდიდესი სინარულის გამოხატულება წარსულ პოეტურ ფოლკლორში.

მთელი საუკეთესო აზრი ადრინდელი ხალხური მხატვრული შემოქმედებისა ის იყო, რომ შეენარჩუნებინა თაობებში რწმენა და ნებისყოფა ადამიანური ცხოვრებისა და სინარულისათვის ბრძოლაში. და როცა ეს საკითხი, რომელიც მრავალი საუკუნის მანძილზე სტანჯავდა ადამიანის გონებასა და სულს, ოქტომბრის დიდმა სოციალისტურმა რევოლუციამ დადებითად გადასჭრა, ხალხის ინტელექტუალური ნიჭი მღელვარე ზღვის ტალღებით ამოძრავდა, გაზდა ყოველი საუკეთესოს სათავე. ხალხის წარმოდგენათა სამყარო ფანტაზიიდან რეალურ სინამდვილეს დაუბრუნდა. ახლა, როცა ხალხი თვითონ ჰქმნის იმას, რაც მას ადრე ფანტაზიად და ტკბილი, სულის დამაყუჩებელი ოცნების საგანად ეჩვენებოდა, მის პოეტურ მუზას წარმოუდგენლად ფართო ჰორიზონტი შეექმნა. სედა მასში შესცვალა უსაზღვრო სინარულმა, აფროფანებამ, ხვალისდელი დღის შეგნებამ. სახეები და შედარებები ნათელი და უშუალო გრძნობით აივსო. მზე და მისი მსგავსი სახეები თავისი მნიშვნელობით შევიდნენ ფოლკლორში და ვახდნენ დიდისა, ძლიერისა, საუკეთესოსი და სინარულის გამომხატველნი.

ამასთან დიდი ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ უდიდესი გარდატეხა მოახდინა ხალხის პოეტურ წარმოსახვაშიც. იგი გახდა ბოლომდე რეალისტური. ხალხი, იბრძოდა რა უკეთესი მომავლისათვის, სურვილისა და ფანტაზიის მიხედვით ჰქმნიდა და უმღერდა ისეთ ჰქვიან და მეტად კეთილშობილ რაინდებს, გმირებს, რომლებიც ებრძოდნენ და ამარცხებდნენ ბოროტებას, ჰქმნიდა ზღაპრებს, ლეგენდებს ისეთ ქალაქებსა და ქვეყნებზე, სადაც ადამიანები თავისუფლად და ბედნიერად ცხოვრობდნენ, ხატავდა მასიდან გამოსულ უბრალო ადამიანების სახეებს, რომლებიც გმირებად ხდებოდნენ და აღწევდნენ იმას, რაც მხოლოდ ადამიანის ოცნებას შეეძლო წარმოედგინა. ამგვარად, ფოლკლორის ადრინდელი სახეები და გმირები, როგორც აღენიშნეთ, უმთავრესად ფანტაზიის ნაყოფი იყო, რადგან ხალხი მის მსგავს ადამიანებს სინამდვილეში ვერ ხედავდა. ახლა განახლებულ ცხოვრებას თავისი ცოცხალი ზღაპრული გმირები ჰყავს, თვითონ ცხოვრობს ხალხი ისეთ თავისუფალ ქვეყანაში, რომელიც მას ადრე მხოლოდ ზღაპრულ ქვეყნად ეხატებოდა, და იგი თავისი ლირიკული ლექსებისა და ეპიური ტილოების მასალად ამ რეალურ გმირებსა და რეალურ სინამდვილეს იღებს.

საბჭოთა კავშირის ხალხთა პოეტური შემოქმედების მთავარი გმირები არიან ყველაზე დიდი ადამიანები, რომლებსაც მრავალი ათეული წლის მანძილზე მიჰყავდათ და მიჰყავთ მშრომელი ხალხი გამარჯვებიდან გამარჯვებისაკენ, რომლებიც თავისში აერთიანებენ ყოველივე საუკეთესოს, რაც კი დაუფროვებია დღემდე პროგრესიულ კაცობრიობას, რომელთა აზრები და ფიქრები დაკავშირებულია ყველა მშრომელისა და მოწინავე ადამიანის სულთან და გულთან. ესენი არიან გმირი-ბელადები.

მარქს-ენგელსის საქმის უდიდესმა გამგრძელებლებმა და განმავითარებლებმა ლენინმა და სტალინმა შეასწავლეს ხალხს რევოლუციური სიმართლე, გაუხსნეს კაცობრიობას გზა ბედნიერებისაკენ და შეუქმნეს საბჭოთა კავშირის ხალხებს საამური და სასინარულო ცხოვრება. სოციალისტური რევოლუციის ბელადებმა ასწავლეს ხალხს სოციალიზმის მშენებლობისა და მტერზე გამარჯვების ხელოვნება, მთავაგონეს მთელ რიგ თაობებს კეთილშობილური, საკაცობრიო იდეები და გრძნობები. მათი სახელები დღეს ჩვენი

წინსვლის დროშა პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული გამარჯვების ყველა ფრონტზე.

და სწორედ ამიტომ საბჭოთა კავშირის ხალხთა შემოქმედებაში არ არსებობენ უფრო მახლობელი და მშობლიური სახელები, ვიდრე სახელები დიდ ბელადებისა — ლენინისა და სტალინისა. სრულიად ბუნებრივია, რომ ხალხს არსად და არასოდეს არ უმღერია იმდენი და ისეთი უშუალო განცდით თავის საყვარელ გმირებზე, როგორც მღერის დღეს საბჭოთა ხალხი თავის ბრძენ ბელადებზე — ლენინსა და სტალინზე.

ხალხური სიმღერები, თქმულებები, ლეგენდები და ლექსები ლენინსა და სტალინზე შექმნილია უდიდესი იდეური და მხატვრული შთაგონებით, ლირიკული სითბოთი, ეპიურ სიღრმეთა და განცდათა სიმდიდრით. ისინი ყურადღებას იპყრობენ აზრის სიმდიდრითა და გულწრფელობით.

საბჭოთა კავშირის თავისუფალი ხალხების წარმოდგენაში, მათ მხატვრულ შემოქმედებაში, ფოლკლორში ლენინი და სტალინი განუყრელად არიან ერთმანეთთან დაკავშირებულნი. სტალინი — ეს არის ლენინი დღეს, და დიდ სტალინს უმღერიან, როგორც ლენინის უახლოეს თანამებრძოლსა და მისი საქმის გენიალურ გამგებობს.

ვლადიმერ ლენინი კარლ მარქსისა და ფრიდრიხ ენგელსის იდეური ურთიერთობის შესახებ ამბობდა, რომ ეს მეგობრული ურთიერთობა აღემატება ყველა იმას, რაც-კი კაცობრიობამ იცის ადამიანური მეგობრობის ზღაპრული გადმოცემებით. მართლაც, ისტორიამ მანამდე არ იცის ასეთი მეგობრობის მაგალითი და ის რომ უფრო ადრე ყოფილიყო, ზღაპრებისა და ლეგენდების თემად გადაიქცეოდა. მხოლოდ ცოტახნის შემდეგ განმეორდა ასეთი მეგობრობა ორი დიდი ადამიანისა. ლენინისა და სტალინის მეგობრობა ისეთი მტკიცე და მონოლიტური იყო თავიდანვე, რომ იგი ოდნავდაც ვერ შეასუსტეს ცარიზმის სასტიკმა რეპრესიებმა, დაპატიმრებებმა, ხანგრძლივმა გადასახლებებმა და სხვ. ამ ურღვევი მეგობრობის საფუძველი იყო ხალხისა და თავისუფლების ინტერესების უმწიკვლო სამსახური. ხალხს სწამს ეს. იგი ამ მეგობრობით შთაგონებული და აღგზნებული გულწრფელად ამბობს:

„მარქსი, ენგელსი განუყრელნი იყვნენ, არიან, ერთმანეთისგან ვერ გამოჰყოფს მათ ღვაწლს ვერავინ; ლენინ-სტალინიც მოველინენ კაცობრიობას ერთნაირ შუქით, ერთნაირი მზის ელვარებით...“

(ყაზახურ ხალხურ ლექსიდან).

ან კიდევ:

„არწივებისგან არწივები იბადებიან და შევარდნები შევარდნულად დანავარდობენ, ოკეანენი — ეს უშრეტი ღვიძლი ძმებია, ლენინიც სტალინს. როგორც მოძმეს გულსაც ანდობდა, — ჰგვანან ერთმანეთს, ვით არწივნი ფრთათა დაწურვით, ვით შევარდნები, ფრთამალობით ცას რომ სერავენ, სტალინს მიეყვებით, როგორც ლენინს, მარად ერთგულნი. სტალინი არის ჩვენ ფიქრთა და გრძობათ მწვერვალი, იცის ბელადმა ეს გულისთქმა და ეს სურვილი, ჩვენზე ზრუნვაა მისი ფიქრი, მისი წყურვილი...“

(რუსული ხალხური თქმულება).

ხალხი მწუხარედ გლოვობს ლენინის სიკვდილს. ლენინის სიკვდილს ხალხი შუქურ-ვარსკვლავის ჩასვლას აღარებს. თავის მძიმე განცდას, მწუხარებას მკა-

ფიო სახეებში გვაძლევს. ფოლკლორში არაჩვეულებრივი უშუალოდით გრნობთ იმ სულიერ რეაქციას, რომელიც გამოიწვია ხალხში ლენინის სიკვდილმა:

„მოულოდნელად დაგვიდა
სამგლოვიარო ხანაო,
დაბნელდა მთელი ქვეყანა,
შავი ჩაიცვა ცამაო.
... მაღალსა მთასა ხეებმა
ტოტები დაიხარაო.
ფრინველთ შეწყვიტეს გალობა,
იმათაც იგრძნეს განაო,
ვაგლახ, მომკვდარა ლენინი,
თავისუფლების მამაო“.

(ქართული ხალხური ლექსი)¹

მიუხედავად ამისა, ხალხი გამოუვალ მწუხარებას არ ეძლევა. მას იმედს აძლევს და აფრთოვანებს ის, რომ სტალინის სახით ლენინის საქმემ საუკეთესო პატრონი და გამგებელი ჰპოვა. ლენინი მოკვდა, მაგრამ მან „პატრონი კარგი დაგვიტოვა“:

„მზის ჩასვლას უგავს სიკვდილი
იმ ჩვენს ბელადსა ლენინსა,
ამ ქვეყნად ცეცხლის მომტანსა,
გამნათებელსა ბნელისა.
წავიდა, აღორ ბრუნდება;
მაგრამ კითხულობს შვილებსა.
პატრონი კარგი დატოვა,
არაფერს გაგვიპირებსა“.

(ქართული ფოლკლორი).

ან:

„Умер Ленин... Но тверже стали,
Крепче горных кремнистых пород
Ученик его—доблестный Сталин
Нас к победам и счастью ведет“.

(ბურიათ-მონღოლეთური ხალხური ლექსი).

საბჭოთა კავშირის ხალხები, დიდი და პატარა ერები თანაბარი სიყვარულით უმღერიან და ადიდებენ ლენინსა და სტალინს. ამ ორ დიდ სახელს უკავშირებენ ისინი თავიანთ განთავისუფლებასა და საბჭოთა კავშირის ეკონომიურ და კულტურულ აყვავებას. ლენინი და სტალინი უდიდესი შთაგონებაა და დაუსრეტელი თემა ხალხური შემოქმედებისა. ხალხს გულწრფელად უყვარს ორი დიდი ადამიანი — ბელადი და მასწავლებელი და ერთნაირი საღებავებით და თანაბარი ძალით გვიბატავს მათ, ერთნაირ შედარებებსა და მხატვრულ სახეებს ხმარობს იმისათვის, რომ უფრო მკვეთრად წარმოგვიდგინოს მათი თანატოლი სიდიადე:

1) „Ленин смелей и ярче солнца!
Для Ленина ночи нет!“

(ყირგიზული ფოლკლორი).

2) „Но, Сталин ты выше
Высоких небес,
И выше тебя
Только мысли твои.“

¹ ქართული ხალხური ლექსები მოგვყავს დ. ბენაშვილის რედაქტორობით გამოცემულ წიგნიდან „ლენინი და სტალინი. ქართულ პოეტურ ფოლკლორში“.

Созвездий и месяца
Солнце светлей,
Но, Сталин, твой разум
И солнца светлей“.

(დაღესტანი — მთის ფოლკლორი).

- 1) „შენთან მოდიან დედამიწის ყოველ კუთხიდან,
მოისწრაფიან, ვისაც შრომის ოფლი სდიოდა,
დიდო ლენინო, ჩვენო ძმაო, ჩვენო ბელადო;
შენს წინ ქედს იხრის მოწინავე კაცობრიობა“...

(ტაჯიკური ფოლკლორი)

- 2) „მდინარეები ზღვას ესწრაფვიან,
რკინა მიილტვის მაგნიტისაკენ,
მწვანე ბალახი შეჰხარის მზესა,
ფრინველნი სამხრეთს ეშურებიან,
მაგრამ ხალხნი კი ბედნიერების
და სიმართლისკენ მიისწრაფიან,
გული მიუწევთ მეგობრობისკენ,
აზრით და ფიქრით შენ შეგხარაიან...“
(ლეკური ხალხური ლექსი სტალინზე).

საბჭოთა კავშირის ხალხები სხვადასხვა ენაზე. მაგრამ ერთნაირი გრძნობითა და განცდებით ლაპარაკობენ. ისინი ცდილობენ, სრულყოფილი ეპოქის უდიდეს გმირთა შესანიშნავ სახეებში გახსნან მთელი ჩვენი დროის შინაარსი, მისი შინაგანი თავისებურება. ხალხურ პოეზიაში ლენინისა და სტალინის სახელებთან განუყრელად არის წარმოდგენილი რევოლუციის გამარჯვება და სოციალისტური სამშობლოს ყველა მიღწევა. როცა ხალხი უმღერის გამარჯვებულ სოციალიზმის ქვეყნის მიღწევებსა და სიძლიერეს, ხალხს თვალწინ უდგას სახე ბრძენი ბელადის — დიდი სტალინისა, რომელიც არის შემომქმედი და სულის ჩამდგმელი ყველა ამ გამარჯვებისა. ხალხი დაკვირვებით ზატავს სოციალიზმის ქვეყნის ყველა დამახასიათებელ დეტალს, რათა მკვეთრი ფონი შეჰქმნას ბელადის მონუმენტალური ფიგურის გამოსახატავად. საბჭოთა ფოლკლორს ხალხის უშუალო განცდათა სფეროში გადაჰყვებხართ და გრძნობთ, რაოდენ ღრმად ხალხის წარმოდგენა თანამედროვე ცხოვრებაზე, რამდენად დიდია მისი სიყვარული და ერთგულება სტალინისადმი. ხალხი მხატვრული გამოსახვის საშუალებების უძირო ზღვაა, დაუშრეტელი წყარო. იგი მდიდარია და ძლიერი ემოციური განცდებისა და სიხარულის გადმოცემაში, მაგრამ იმდენად დიდია და უსაზღვრო თანამედროვე ადამიანის სიხარული, რომ ხალხს არ მოეპოვება მისი გამოსახვის სიტყვიერი საშუალება. არის მხოლოდ ერთი სახელი — სტალინი და მხოლოდ მისი ხსენება გაგრძობინებთ ყველაფერს:

„როცა გავცქერი მშობელ ქვეყანას;
თვალი მევსება ბედნიერებით,
მე სილიადე მალეღვებს მისი
და განუსაზღვრელ სიამით ვთვრები;
არ მყოფნის სიტყვა, რომ გამოვხატო
მისი ბარაქა, მისი მშვენება —
წარმავსთქვამ ხოლმე შენს სახელს, — ს ტ ა ლ ი ნ,
და ყველაფერი გამოითქმება...“

ამ შესანიშნავ უზბეკურ ლექსში სტალინზე საბჭოთა კავშირში შემავალ ყველა ერისა და ყველა ხალხის აზრი და ფიქრია ჩატკავილი. ეს აფრთოვანება და სიხარული საერთოა იმიტომ, რომ ყველა ხალხი სტალინში ხედავს სათავეს თავისუფლებისა და საკუთარი ქვეყნის აყვავებისას. სტალინი არის ის ადამიანი.

ნი, რომელმაც ხალხებს ბედნიერება მოუტანა. იმავე უზბეკურ ხალხურ ლექსში ვკითხულობთ:

„შენ გაზაფხულის ფერი და
ის მზე ხარ მანათობელი,
ხალხის გულში რომ იღვრება
თბილი და დამატკობელი;

შენ მოაცილე სამშობლო
ასეულ წლებით ძილსაო,
შენ მოაფინე ნათელი
კონსტიტუციის მზისაო,
რომ ლალ-ზურმუხტში ბრწყინავდეს
მიწა ფერგანის მზრისაო...“

ასეთსავე გრძნობასა და განცდებს აქსოვს აზერბაიჯანელი ხალხი თავის ლექსებში:

„Вся страна превратилась в сад,
Расцветает в ней стар и млад.
Кто растил этот дивный сад?
Садовник—большевик

СТАЛИН“

ამავე სიხარულის განცდით არის ამღერებული უკრაინულ ხალხურ ლექსი:

„არასოდეს არ გეჭონია
ასე ლალი ცხოვრება,
ბედნიერი სიყმაწვილე
არვის ემახსოვრება;
არასოდეს არ ხარობდა
ასე უხვად თაველი,
სულ სხვაგვარათ გაანათა
მზემ ქვეყანა, მთა-ველი,
ალბათ კრემლში მზეც მისულა,
ვით სტალინის მნახველი“.

დაღესტნის ხალხური მოლექსე — მგოსანი სულეიმან სტალსკი სტალინს უწოდებს ბედნიერების შემქნელს. ბელორუსი, სომეხი, აზერბაიჯანელი, ქართველი, უკრაინელი, რუსი და სხვა. სტალინს უმადლიან საამური ცხოვრებისათვის. მასში ხედავენ მშობლიურ მზრუნველსა და ბელადს:

„სტალინი, ქვეყნის ბელადი,
ქორ-შავარდენი მთისაო,
ეგრე დაჰზრუნავს მშრომელ ხალხს,
როგორც რომ მამა შვილსაო“.

(ქართული ფოლკლორი).

გამარჯვებული სოციალიზმის ქვეყნის ხალხები უდიდესი კმაყოფილებით შეხარიან განახლებულ ცხოვრებას, უსაზღვროა მათი პატრიოტული აღტყინება, თავდადება, სიყვარული დედა-სამშობლოსადმი. ხალხური ლექსები მუშათა კლასისა და მშრომელი მასების ყველა გამარჯვებას რევოლუციური მოძრაობის გარიჟრაჟიდანვე უკავშირებენ ლენინისა და სტალინის სახელებს. ამიტომ ხალხური ლექსები, სიმღერები და თქმულებები სტალინზე იძლევიან არა მარტო სტალინის სახის წარმოდგენას, არამედ ისინი იძლევიან აგრეთვე ჩვენი ხალხის

განვლილი ვმირული გზის მხატვრულ ასახვას და გადმოგვცემენ საბჭოთა პატრიოტიზმის ძალას.

საბჭოთა კავშირის ხალხთა პოეტურ ფოლკლორში სტალინი თავიდანვე ლენინთან ერთად გამოდის გამათავისუფლებელი რევოლუციური მოძრაობის ხელმძღვანელად და დაკავშირებულია საბჭოთა კავშირის ხალხთა ვმირულ ბრძოლებთან და გამარჯვებებთან. ერთერთ ქართულ ხალხურ ლექსში შესანიშნავად არის გაგებული ლენინისა და სტალინის როლი მუშათა კლასისა და ბოლშევიკური პარტიის ძღვემოსილ გამარჯვებაში მტერზე:

„ლენინს როგორ დაამარცხებენ,
დახვედრა იცის მტრისა,
გვერდით დაუდგა სტალინი,
როგორც არწივი მთისა“.

სულეიმან სტალსკი, მიმართავს რა სტალინს, ამბობს:

„შენ სახელის გაგონების წუთიდან,
ყველა მშრომელს ვით სინათლე უნთიხარ,
იქ მიგყევართ, სად ვაება არ არის,
სადაც, სტალინ, მზეა გამონადარი...“

მეორე უხუცესი მომღერალი კაი მურზა ამბობს:

„შენ მოხველი, სტალინ, ბათირთან ერთად
ჩვენს საცოდავ და ღარიბ აულებში,
გაგვიხსენი შებორკილი ფრთები და
დაგვეხმარე უამიღო დარებში...“

ქართველი ხალხი, რომელიც მუდამ ერთგული იყო თავისი დიდი მასწავლებლისა და ბელადის, თავის წერილში სტალინისადმი, გადმოგვცემს სტალინის როლს ქართველი ხალხის განთავისუფლების საქმეში. სტალინმა გადავიდა საქართველოს მშრომელებში პირველი რევოლუციური ცეცხლი, მან დარაზმა და წაიყვანა ძინი ცარიზმისა და კაპიტალის წინააღმდეგ ბრძოლაში:

„ჩვენ ბრძოლების პირველ დღიდან შენ მოგვეცი შთავონება.
საზარელი მეფის დროსაც არ იცოდი დაღონება,
ქირშიმყოფელთ გვარკინებდა შენი ხმების გავონება,
სინარულში ჩვენთან არი შენი გული და გონება“.

რუსი, უკრაინელი, კახახელი, ბელორუსი, სომეხი, აზერბაიჯანელი, ქართველი, ოსი და სხვა ყველა საბჭოთა მიწაწყალზე მოსახლე ხალხი უსაზღვრო სიყვარულით გამსჭვალულ ლექსებს უთხზავენ სტალინს და მადლობას უთვლიან, რომ:

„სამ რევოლუციის ჯანყში და ბრძოლაში,
ლენინთან ერთადვე მიგყავდით ყველანი,
ვიმარჯვეთ და ახალ ცხოვრების სრბოლაში
შეიქმენ ხალხისთვის მრწამსი და ბელადი...“

(ბელორუსული ხალხური ლექსი).

დიდი და მრავალფეროვანია ხალხის ფანტაზია ბელადის სახის ხატვაში. ხალხი ყოველი კუთხით გვიჩვენებს სტალინის პიროვნების სიდიადეს. მიმართავს ყველა ნაცად და ახალ ხერხებს, ახალ შედარებებსა და მხატვრულ სახეებს, გენიალურ ეპიტეტებს, მაგრამ მაინც უდიდეს მოკრძალებას იჩენს თემი-

სადმი. ხალხი ყველაზე მეტად გრძნობს პასუხისმგებლობის სიორთულეს. მას დიდი ბელადის მონუმენტალური მხატვრული სახის შექმნისათვის საკმარისად არ მიაჩნია ის მდიდარი საღებავები, რომლებიც მას გააჩნია, ხალხური პოეტი სტალინის სიდიადეს, ძალასა და მნიშვნელობას ადარებს მზეს, ცის უდიდეს მნათობებს, მის სიდიდეს—მაღალი მთის მწვერვალებს და სხვა, მაგრამ ეს მაინც არ მიაჩნია საკმარისად სტალინის სახის დასახატავად, იმ მნიშვნელობის გადმოსაცემლად, რომელიც აქვს სტალინს თანამედროვე კაცობრიობისათვის და იმ უდიდესი სიყვარულის გამოსახატავად, რომლითაც ხალხი გამსჭვალულია მისადმი. ყოველ ხალხურ ლექსში, რაგინდ გაბედულ და ბრწყინვალე შედარებებზეც უნდა იყოს აგებული, მოსჩანს უდიდესი პასუხისმგებლობის გრძნობა და მოკრძალება:

„Разве может в песне рассказать певец,
Как нам дорог ты, великий отец?..“

ან:

„როგორ გადილო, როგორ ვთქვა,
შენი სადარი ლექსები.
რომ შოთა იყოს ცოცხალი
უთუოდ დავესესხები.“

ასევე შედარების დროსაც:

„მე, კაიმურზას ყაზბეგთან მსურდა
რომ შემედარა შენი სიმაღლე,
მაგრამ მას წვერი მაინც მოუჩანს,
როს განთიადზე თეთრად ინათლებს.“

ან:

„მაღალი მთა აღმართულა
ფართოდ გაშლილ ველად,
ამ მთაზე კი ცა აწთია,
მიუწვდომელ ელვად,
მაგრამ, სტალინ, შენ დაჰფარე
ცის სიშორე, სიღრმე,
შენს ზევით კი იმართება,
მხოლოდ შენი სიბრძნე...“

ან კიდევ:

„არ მინდა ვოლგას გამსგავსო
მდარეა, გაბლანტებული;
არც ამ ჩვენებურ არავგსა,
ჭიჟია აქაფებული;
არც მყინვარს ჰგევხარ თეთრწვერას,
ცივია უკარებელი;
არც კლდე ხარ, კაციურგები,
სალია, უტარებელი...“

ეს მრავალმხრივ აჩრის საგულისხმო. ხალხის ამ მოკრძალებაში, თავისი დიდი ბელადის მიმართ, მოცემულია უდიდესი ადამიანური ღირსება, პასუხისმგებლობის უმაღლესი შეგნება ისეთ საპატიო თემებზე მუშაობის დროს, როგორცაა ჩვენი დიდი ბელადების სახეების შექმნა. მეორეს მხრივ, ეს გვიჩვენებს იმას, რომ ლენინ-სტალინის პარტიამ სტალინის ხელმძღვანელობით

სოციალისტური გარდაქმნა მოახდინა რა ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში, სახე შე-
უცვალა და გაამდიდრა არა მარტო ქვეყანა, არამედ თვითველი საბჭოთა ადა-
მიანის შინაარსიც. სოციალიზმის გამარჯვებამ და საუკუნეების მანძილზე ეკო-
ნომიურად, პოლიტიკურად და კულტურულად დაბეჩავებული ხალხისთვის
ბედნიერი და სამური ცხოვრების შექმნამ გამოიწვია სიხარულისა და სიყვარ-
ულის არაჩვეულებრივად მაღალი განცდა, რომლის გამოსახატავად ადრინ-
დელი სახეები აღაზრა კმარა. სულიერი განცდების განვითარებამ წინ წაუსწრო
მისი სიტყვიერი გამოსახვის საშუალებათა განვითარებას. თანამედროვე ადამიანის
რთული განცდების გამოსახატავად უფრო მაღალი მხატვრული სიტყვიერი
ფორმაა საჭირო. ამ საჭიროების შეგრძნობა ყველაზე ადრე საბჭოთა ფოლკ-
ლორში გაჩნდა. და თუ გორკის სიტყვით, საბჭოთა ფოლკლორი არის საფუძ-
ველი სოციალიზმის გმირული ხელოვნებისა, მას შეუძლიან გადამწყვეტი-
როლი შეასრულოს ისეთი მხატვრული სახეების შექმნაში, რომელიც ზედმი-
წვენივით გადმოგვცემს თანამედროვე ადამიანის სულს, განცდას და დაეხმაროს
საბჭოთა ლიტერატურის სწრაფ აღმავლობას.

„ექსპერიმენტალური“ ცდები უკვე გვაქვს ფოლკლორში ჩვენი ეპოქის
უდიდეს თემებთან დაკავშირებით.

დიდი ბელადის — სტალინის სახე, მისი პიროვნება პოეტურ ფოლკლორ-
ში მოცემულია ყველა თემასთან დაკავშირებით. სამშობლოზე, საბჭოთა პატ-
რიოტიზმზე, თავდაცვაზე, სოციალისტურ მშენებლობაზე, სამოქალაქო ომზე,
მუშათა კლასის გმირულ წარსულზე და ჩვენი ხალხის დღევანდელ ყოფასთან
დაკავშირებულ სხვა თემებზე დაწერილი ლექსები შთაგონებულია დიდი
სტალინის გენით. ამ თემებთან დაკავშირებით სტალინი ხალხურ ლექსებში
ყველგან წინაპლანზე გამოდის. იქ ჩვენ მისი სახის ზოგად კონტურებს ვხე-
დავთ, მის სიახლოვეს განვიცდით, მისი სიყვარულითა და მისდამი ერთგულე-
ბით ვსაზრდობობთ და ვსუნთქავთ. ამას ხალხი ღრმად მოფიქრებულად აკე-
თებს, რადგან ხალხის ცხოვრებაში მომხდარი ყველა ცვლილება სტალინის სა-
ხელთანაა დაკავშირებული.

სტალინის სახეში ხედავს ხალხი დიდი ლენინის საქმის გავრძელებას და
ლენინ-სტალინის პარტიის ძლიერებას. როცა იგი უმღერს სტალინს, ამით იგი
ადიდებს ლენინის სახელს, ბოლშევიკურ პარტიას, და გამარჯვებულ სოცია-
ლიზმის ქვეყანას, იგი ადიდებს ყველაზე საუკეთესო საკაცობრიო გრძნობებს,
იგი ადიდებს ბედნიერ აწმყოს და ბრწყინვალე მომავალს..

საბჭოთა კავშირის ხალხები:

„От края до края, по горным вершинам,
Где вольный орел совершает полет,
О Сталине мудром, родном и любимом,
Прекрасную песню слагает народ“..

(რუსული ხალხური ლექსი).

თვალუწვედნელი საბჭოთა მიწა-წყლის ყველა კუთხიდან უმღერის ხალხი
სტალინს, რომელსაც ლენინმა, მიდიოდა რა ჩვენგან, თავისი საქმე ჩააბარა.

„ჩემო ძმურო შევარდენო
განშორების დადგა ჟამი,
შენს იმედზე დამრჩა მხოლოდ
ხალხზე დიდი საზრუნავი...“

(უკრაინული ფოლკლორი).

ხალხს უყვარს სტალინი, რომელიც მტკიცედ და ურყევად ატარებს ლენინისადმი მიცემულ ფიცს, განუხრელად ახორციელებს ლენინის ანდერძს და მიჰყავს მშრომელი ხალხი კომუნიზმის დიად მწვერვალებსაკენ.

„გულის სიღრმეში ჩანერგილი გაქვს
ლენინის მიერ ნაანდერძალი,
ბედნიერებას ანიჭებ ყველას
და აბრწყინვალე ჭვეყანას, სტალინი!..
(სულეიმან სტალსკი).

ხალხს ყოველთვის გულწრფელად უყვარდა თავისი გმირები, მაგრამ თანამედროვე ხალხის პოეტურ ცნობიერებაში უფრო ღრმად და მკაქსისტულად არის გაგებული დიდი ადამიანების როლი ისტორიაში. საბჭოთა ფოლკლორის საყვარელი გმირია ის, ვინც მთელ თავის სიცოცხლეში დაკავშირებულია ხალხთან, ფლობს ხალხის ფიქრებს და თანმიმდევრად ახორციელებს საუკეთესო საკაცობრიო იდეალებს. ლენინი და სტალინი სწორედ ასეთი გმირი-ბელადები არიან.

საბჭოთა ფოლკლორის თავისებურება კიდევ იმაში მდგომარეობს, რომ მისთვის არ არსებობს დისტანცია ხალხსა და ბელადს შორის, თქვენ გრძნობთ მათ შორის მშობლიურ და ორგანიულ კავშირს.

დიდი სტალინის საქმეში საბჭოთა ხალხი ხედავს იმ წმინდათა-წმინდა იდეალების განხორციელებას, რომლებიც ოცნებად ჰქონდათ გადაქცეული საუკეთესო შვილებს საუკუნეების მანძილზე. სტალინი — უმაღლესი გამოჩნატეულია იმისა, რასაც ხალხი ფიქრობს და ეტრფის. ამიტომ საბჭოთა ხალხებმა ყველა თავისი საუკეთესო გრძნობის გამოხატვა სამართლიანად დაუკავშირეს სტალინის დიდ სახელს. სტალინია შთაგონება და მთავარი გმირი ყველა იმ ლირიკული და ეპიური ფოლკლორული ნაწარმოებისა, სადაც ხალხის მასის გმირობა და სიხარულია განცდილი და აღბეჭდილი. ჩვენ ზევით დავინახეთ, რომ ხალხი თავის ლექსებში სიყვარულითა და მადლობით იხსენიებს ლენინისა და სტალინის სახელებს მასების რევოლუციური გამოღვიძებისა და ორგანიზაციურად დარაზმისთვის ცარიზმისა და კაპიტალის ბატონობის დასამხობად. ამ სახელებს ასევე დიდებით იხსენიებს ხალხი სამოქალაქო ომის თემზე შეთხზულ ლექსებშიც. აქ ხალხი უმღერის მასების გეროიკას და უბირველესად იმ ადამიანებს, რომლებმაც წაიყვანეს ისინი სწორი გზით, აანთეს მათში სპეტაკი იდეები და ასწავლეს მტერზე გამარჯვების ხელოვნება.

რუსულ ხალხურ სიმღერებში, სამოქალაქო ომის თემზე, ხალხი მადლობას უხდის ლენინს საბჭოთა ხელისუფლების შექმნისთვის:

„მადლობას გწირავთ, დიდო ლენინო,
კადევ ათასჯერ ვართ მადლობელი,
რომ საბჭოეთი ჭვეყნათ წარმოვი —
ბედარულთ სიცოცხლის დამატკობელი...“

ლენინი და სტალინი რაზემევენ მშრომელებს თეთრი გენერლების წინააღმდეგ. ხალხი შესანიშნავად გადმოგვეცემს ლენინისა და სტალინის როლს, მათი სახელების თავზარდამცემ მნიშვნელობას მტერების ბანაკში. რუსულ სიმღერებში ხალხი დასცინის თეთრგვარდიელთა უსუსურ გენერლებს, ცინიკურად იხსენიებს მათ და ემუქრება:

„დიდი წვიმა წამოვიდა
გზებია გათელილი,
კოლჩაკელნო. გაიპარეთ,
მოახლოვდა ლენინი“.

სტალინი ზელმძღვანელობს ფრონტებს, ამჟღავნებს და წინ უძღვის წითელ ჯარს, ანადგურებს გაცოფებულ მტრებს:

„შტაბში სტალინი მოვიდა,
არმია წაიყვანა,
მებრძოლები ამოუდგნენ
მტკიცე, ფოლადისთანა.
დიდი ვოლგა მოიმდგის
და მოგვეთხოვს ნებიერთ,
მტერი როგორ გვაქციეთ
გაცოფებულ მგლებივით...“
(რუსული ხალხური სიმღერა).

მეტად გავრცელებულ უკრაინულ სიმღერაში „Нас повел товарищ Сталин“ არაჩვეულებრივი სიბოთით და სიყვარულით არის გამოსახული სტალინი. ლენინმა და სტალინმა მშრომელ ხალხს, მძვინვარე სამოქალაქო ომის წლებში მტერთან უთანასწორო ბრძოლაში, გენიალური წინამძღოლობით მოუპოვეს საბოლოო გამარჯვება. სტალინმა წაიყვანა ხალხი წინ დიადი საქმისკენ — სოციალიზმის განხორციელებისკენ:

„ — აღსდექით! — წარმოსთქვა ლენინმა, —
აღსდექით ძილიდან ქალაქნო.
— აღსდექით! — მოგვიხმო სტალინმა, —
წამებით დაღლილნო, მაშვრალნო.
და გავიდნენ შახტებიდან
დარჩეული ბიჭები,
წამოვიდნენ ქარხნებიდან
ზეინკლები, მჭედლები.
არწივების მოწოდებით
ხალხი დადგა ფეხზედა,
ეს სტალინმა წაგვიყვანა
დიად საქმეზედა“.

ქსომხური ხალხური ეპიური ნაწარმოები „ლენინი-ბელადი“ აღწერს მშრომელთა მძიმე წარსულს, ბრძოლას თავისუფლებისთვის და აღნიშნავს:

„Сам Ленин—вождь сел на коня, поскакал...
... Сам Сталин—вождь
Сел на коня, поскакал, —
За ними пошла беднота. Арач!“.

თითქმის ოცი წელია, რაც სამოქალაქო ომიდან გამოსული თავისუფალი საბჭოთა ხალხი მშვიდობიან აღმშენებლობასა და შემოქმედებით მუშაობას ეწევა, შეგნებულად ჰქმნის თავის ისტორიას, უკლასო საზოგადოებრივ ცხოვრებას, მხატვრულ სახეებს თავის ახალ ცხოვრებაზე, მწყობრ სიმღერებად აყალიბებს თავისუფალ და ბედნიერ ცხოვრების პირობებში წარმოშობილ ახალ განცდებს, განწყობილებებს. მაგრამ საბჭოთა ხალხი ისტორიულ მნიშვნელობის მოვლენებთან აღარ მიდის ინსტიქტურად. გმირული საბჭოთა ფოლკლორის ღრმა ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რომ მისი შემქმნელი ხალხი კულტურულად და გონებრივად უდიდესად ამბლებულია, მეცნიერულად მომწიფებული. მოვლენებს იხილავს იგი მარქსისტულ-ლენინური თეორიის საფუძველზე, რადგან შეიცნობს მასების ძალას და ბელადების როლს ახალი ცხოვრებისთვის. ბრძოლაში. საბჭოთა ფოლკლორში ხალხის ჯანსაღი ინსტიქტი შეერთებულია, მეცნიერულ მსოფლმხედველობასთან. ამიტომ საბჭოთა ფოლკლორი, ეხმაურე-

ბა და პოეტურად ასახავს რა ყველა უმნიშვნელოვანეს მოვლენას, გამოჰყოფს და განსაკუთრებულ ხაზს უსვამს მის ძირითად მხარეს, მთავარ სულს.

ხალხი თავის სიმღერაში შეჰხარის ბედნიერ და საამურო ცხოვრებას და აქაც მადლობის გრძნობით იხსენიებს იმ ადამიანს, რომელსაც „მშრომელთა ბედის“ აკვანი მზრუნველად დაურწევია, საბუდრად მილიონების გულები აურჩევია“ (ქართულ ხალხურ ლექსიდან). ხალხმა იცის, რომ სტალინიში გაერთიანებულია ხალხის სიბრძნე და ნებისყოფა, რომ სტალინის გენიას მიჰყავს ნათელი გზით გამარჯვებული სოციალიზმის ქვეყანა:

„ჯიხვს იალაღი ალაღებს,
არწივს — მალაღი მთებია,
ცას ელვა, მიწას — ყოილი
და ჩვენ — სტალინის გენია“.

უჩვეულო სიხარულს განიცდის გლეხობა, რომელთაც კოლექტიურ მეურნეობის გზით შეძლებული ცხოვრება მოიპოვეს. ამ სიხარულში მზის სხივებივით არის ჩაქსოვილი მადლობა და ერთგულება დიდი სტალინისადმი:

„ჩვენი ბაღა-ბაღები
გაზაფხულზე ჰყვავიან.
ჩვენი კოლმეურნენი
ბედნიერათ არიან!..
ბაღ-ვენახები ხარობენ,
მღერის ყოველი სოფელი,
ჩვენზე მზრუნველო სტალინო,
შენი ვართ ჩვენ მადლობელი“.

(უკრაინულ ხალხურ სიმღერიდან).

საკოლმეურნეო მშენებლობით გამოწვეული საყოველთაო სიხარული ყველა ხალხის ფოლკლორში გულწრფელობით აისახა. ერთ-ერთ ყაბარდოელ ხალხურ ლექსში ნათქვამია, რომ ჩვენი სოფელი ბედნიერი გახდა, ჩვენი დღეები ლამაზია და მარად მზიანი, რადგან ჩვენ გვინათებს ოქროს მზე — სტალინი. ხალხს უყვარს სტალინი, რადგან ის იმედია ყველა ქვეყნის ჩაგრულთა, რისხვამ და შეუარიგებელი მტერი ექსპლოატატორებისა. ხალხურ ლექსებში სტალინის სიყვარული სოციალურად არის გააზრებული, იგი დაკავშირებულია ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის დიად განმათავისუფლებელ იდეებთან, დამაგრულთა მიერ ადამიანური უფლების მოპოვებასთან, შრომის თავისუფლებასთან, ბედნიერ ცხოვრებასთან. ქართული ხალხური ლექსი შესანიშნავად გამოხატავს ამ აზრს, როცა მიმართავს სტალინს და ეუბნება: ჩვენ ხალხს უყვარხარ, შენი სურათი უკიდია სახლში ყველას. შენ ძვირფასი ხარ ყველასთვის, ვინც შრომით ცხოვრობსო.

დიდი პოეტური პათოსითაა გადმოცემული კოლმეურნეობის გაძლიერებით ხალხში გამოწვეული აფროთოვანება ქართულ, საყოველთაოდ ცნობილ და გავრცელებულ სასიმღერო ლექსში:

„ცაზე მთვარე ამოსულა,
ნიშანია დარისა,
კოლექტივი გაძლიერდა,
ვენაცვალე სტალინსა“.

ასეთივე ბედნიერების განცდით, ღირიკული უბრალოებით, მხიარული ტონითა და შინაგანი დინამიურობით არის შექმნილი ფართოდ გავრცელებული რუსული „საკოლმეურნეო სიმღერა“:

„გამოთვლილ ლუკმით ვიკვებებოდით,
როს ცალკეულად ვცხოვრობდით ძველად,
როცა შეიქმნა კოლექტივები,
რამდენიც გვინდა პური გვაქვს ყველას...

...ჟოველ თვე და ყოველ წელს
ყოფნა უმჯობესდება,
იმითომ რომ დიდ სტალინს
ჩვენზე ზრუნვა უხდება“.

საბჭოთა ფოლკლორი ზედმიწევნით სწორად ასახავს ჩვენი ხალხის ცხოვრების ისტორიას. იქ ჩვენ ვხვდებით ნამდვილ სიმართლეს იმის შესახებ, თუ ჩვეულებრივი გლეხი საკუთარი პრაქტიკული ცხოვრებისადმი დაკვირვებით როგორ მივიდა ჩვენი ეპოქის ჭეშმარიტების ღრმა გაგებამდე, თუ როგორ სწორად და თანდათანობით შეიგრძნო მან საკუთარი ბედნიერი ცხოვრების საწყისები. ერთ-ერთ შესანიშნავ რუსულ ზღაპარში საუცხოვოდ არის გადმოცემული ის, თუ როგორ მივიდნენ კარელიელი კოლმეურნეები იმ შეგნებამდე, რომ ყველაზე ძვირფასი, ყველაზე საუკეთესო მათთვის არის სტალინი. კოლმეურნე ქალი ხედავს, რომ მისი ცხოვრება ზღაპრულად გაუმჯობესდა, იგი კარგი და საამური გახდა. მის წინაპრებს ოცნება არ შეეძლოთ ისეთ ცხოვრებაზე, როგორიც მას აქვს. ამის მიზეზი კი სტალინია. იგი ხედავს რომ კოლმეურნეობის ყოველი წვრილმანი მიღწევა სტალინის სახელთან არის დაკავშირებული.

აქედან ცხადია თუ ჩაბრუნდებით უყვართ კოლმეურნეებს ყველაზე ძლიერად სტალინი.

* * *

ხალხის ზღვასავით ვრცელი, ღრმა და უზარმაზარი გული საცხა ბედნიერების გრძობითა და სიხარულით, სოციალისტურ სამშობლოს სიყვარულით, დიდი სტალინის ერთგულებით, მებრძოლი საბჭოთა პარტიოტიზმით. ფოლკლორის მოყვანილი ნიმუშები გვიჩვენებენ, რომ მთელი საბჭოთა ხალხების გული ამღერებულა ერთი შეგნებითა და ერთნაირი გრძობით, რომ საბჭოთა კავშირის ხალხები თანაბრად და ერთნაირი გულწრფელობით უმღერიან დიდ ბელადს — სტალინს. ისინი ხატავენ მას, როგორც ნამდვილ ხალხურ გმირბრძენსა და უბრალო-სადა, უაღრესად ადამიანურ ადამიანს.

განსაკუთრებული ძალით ამეტყველდა პოეტური ფოლკლორი დიდ სტალინზე, — კერძოდ სტალინური კონსტიტუციის მიღების შემდეგ. ამ უდიდესმა ისტორიულმა ფაქტმა შემოქმედებითი ენერჯის ახალი ძალა და იმპულსი მისცა ხალხს. მსოფლიოში ერთადერთმა ჭეშმარიტად დემოკრატიულმა სტალინურმა კონსტიტუციამ თავის ფურცლებზე ოქროს ასოებით აღბეჭდა თავისუფალი ხალხის მიერ მოპოვებული უდიდესი მიღწევები სოციალისტური მშენებლობის საქმეში და უჩვენა მსოფლიოს კომუნისმისკენ წინსვლის ნათელი გზა. კონსტიტუციამ ახალი კარი გაუხსნა ბედნიერების სიმღერებს, უდიდესი სტალინური შთაგონებითა და საკუთარი ძალისა და მომავლის რწმენით აამეტყველა ხალხი.

საბჭოთა კავშირის ხალხთა შემოქმედება არის ერთ ჰიმნზე აგებული ერთი მთლიანი პოეტური შედევრი, რომელიც გამსჭვალულია ბოლშევიკური შეგნებითა და ინტერნაციონალური სულით. ის არის გულის სიღრმიდან წამოსული ერთი მთლიანი სიმღერა სოციალისტურ რევოლუციის დიდ ბელადებ-

ზე — ლენინსა და სტალინზე, სოციალიზმის ძლევა მოსილ გამარჯვებაზე, ხალხთა სტალინურ მეგობრობაზე, ჩვენი ხალხის დიად მომავალზე.

სტალინზე შექმნილი ჭეშმარიტად რევოლუციური ხალხური პოეზია გვაგრძობინებს სოციალისტური საზოგადოების სიმართლეს, კომუნიზმისთვის ბრძოლის ესთეტიკურ სიამოვნებას, იგი გვაიარაღებს ლენინ-სტალინის პარტიის ერთგულებით, ხალხის ყველა ჯურის მტრებთან შეურიგებლობის გრძობით, გამბედაობით, პირდაპირობით და იმის შეგნებით, რომ

„სალი კლდესავით მტკიცეთ ვართ,
ჩვენი არავინ მოტყდება,
რადგან სტალინმა გვასწავლა
წრომა, ბრძოლა და ცხოვრება...“
(უკრაინული ხალხური ლექსი).

რომ:

„ჩვენთან არის სტალინი — ჩვენთან არის სიმართლე,
ჩვენთან არის სტალინი — გამარჯვება ჩვენია,
ჩვენთან არის სტალინი — ძლევის დრომა გვინათებს,
მზიურ მხარეს, ბედნიერს, დღეს რომ მოუღებენია“.
(ჯამბული).

როცა სტალინი წინ უძღვის ხალხს, მას აღარაფრისა აღარ ეშინიან, მზეც რომ დაბნელდეს, სტალინი გასწევს მზეობას:

„მზე რომ დაბნელდეს, ბელადო!
ვული არ შეგვიშინდება,
მოვლენილი ხარ მხსნელადო,
სტალინ, მზედ გაგვიბრწყინდება“.
(ქართული ხალხური ლექსი).

საბჭოთა კავშირის ხალხთა პოეზიაში სტალინი არის თავისუფლების, ინტერნაციონალური მეგობრობის, ახალგაზრდული ენერგიით აღვზნების, ბედნიერების, სიხარულის, სიმტკიცისა და ჩაგრული კაცობრიობის იმედის სიმბოლო.

„გამოთვლილ ლუკმით ვიკვებებოდით,
როს ცალკეულად ვცხოვრობდით ძველად,
როცა შეიქმნა კოლექტივები,
რამდენიც გვინდა პური გვაქვს ყველას...“

... ჭოველ თვე და ყოველ წელს
ყოფნა უმჯობესდება,
იმიტომ რომ დიდ სტალინს
ჩვენზე ზრუნვა უხდება“.

საბჭოთა ფოლკლორი ზედმიწევნით სწორად ასახავს ჩვენი ხალხის ცხოვრების ისტორიას. იქ ჩვენ ვხვდებით ნამდვილ სიმართლეს იმის შესახებ, თუ რა ვეულებრივი გლახა საკუთარი პრაქტიკული ცხოვრებისადმი დაკვირვებით როგორ მივიდა ჩვენი ეპოქის ჭეშმარიტების ღრმა გაგებამდე, თუ როგორ სწორად და თანდათანობით შეიგრძნო მან საკუთარი ბედნიერი ცხოვრების საწყისები. ერთ-ერთ შესანიშნავ რუსულ ზღაპარში საუცხოვოდ არის გადმოცემული ის, თუ როგორ მივიდნენ კარელიელი კოლმეურნეები იმ შეგნებამდე, რომ ყველაზე ძვირფასი, ყველაზე საუკეთესო მათთვის არის სტალინი. კოლმეურნე ქალი ხედავს, რომ მისი ცხოვრება ზღაპრულად გაუმჯობესდა, იგი კარგი და საამური გახდა. მის წინაპრებს ოცნება არ შეეძლოთ ისეთ ცხოვრებაზე, როგორიც მას აქვს. ამის მიზეზი კი სტალინია. იგი ხედავს რომ კოლმეურნეობის ყოველი წვრილმანი მიღწევა სტალინის სახელთან არის დაკავშირებული.

აქედან ცხადია თუ რატომ უყვართ კოლმეურნეებს ყველაზე ძლიერად სტალინი.

* * *

ხალხის ზღვასავით ვრცელი, ღრმა და უზარმაზარი გული სავსეა ბედნიერების გრძნობითა და სიხარულით, სოციალისტურ სამშობლოს სიყვარულით, დიდი სტალინის ერთგულებით, მებრძოლი საბჭოთა პატრიოტიზმით. ფოლკლორის მოყვანილი ნიმუშები გვიჩვენებენ, რომ მთელი საბჭოთა ხალხების გული ამღერებულა ერთი შეგნებითა და ერთნაირი გრძნობით, რომ საბჭოთა კავშირის ხალხები თანაბრად და ერთნაირი გულწრფელობით უმღერიან დიდ ბელადს — სტალინს. ისინი ხატავენ მას, როგორც ნამდვილ, ხალხურ გმირბრძენსა და უბრალო-სადა, უღარესად ადამიანურ ადამიანს.

განსაკუთრებული ძალით ამეტყველდა პოეტური ფოლკლორი დიდ სტალინზე, — კერძოდ სტალინური კონსტიტუციის მიღების შემდეგ. ამ უდიდესმა ისტორიულმა ფაქტმა შემოქმედებითი ენერჯის ახალი ძალა და იმპულსი მისცა ხალხს. მსოფლიოში ერთადერთმა ჭეშმარიტად დემოკრატიულმა სტალინურმა კონსტიტუციამ თავის ფურცლებზე ოქროს ასოებით აღბეჭდა თავისუფალი ხალხის მიერ მოპოვებული უდიდესი მიღწევები სოციალისტური მშენებლობის საქმეში და უჩვენა მსოფლიოს კომუნისმისკენ წინსვლის ნათელი გზა. კონსტიტუციამ ახალი კარი გაუხსნა ბედნიერების სიმღერებს, უდიდესი სტალინური შთაგონებითა და საკუთარი ძალისა და მომავლის რწმენით აამეტყველა ხალხი.

საბჭოთა კავშირის ხალხთა შემოქმედება არის ერთ-ჰიმნზე აგებული ერთი მთლიანი პოეტური შედევრი, რომელიც გამსჭვალულია ბოლშევიკური შეგნებითა და ინტერნაციონალური სულით. ის არის გულის სიღრმიდან წამოსული ერთი მთლიანი სიმღერა სოციალისტურ რევოლუციის დიდ ბელადებ-

ზე — ლენინსა და სტალინზე, სოციალიზმის ძლევამოსილ გამარჯვებაზე, ხალხთა სტალინურ მეგობრობაზე, ჩვენი ხალხის დიად მომავალზე.

სტალინზე შექმნილი ჭეშმარიტად რევოლუციური ხალხური პოეზია გვაგრძობინებს სოციალისტური საზოგადოების სიმართლეს, კომუნიზმისთვის ჰრძოლის ესთეტიკურ სიამოვნებას, ოგი გვავიარაღებს ლენინ-სტალინის პარტიის ერთგულებით, ხალხის ყველა ჯურის მტრებთან შეურიგებლობის გრძნობით, გამბედაობით, პირდაპირობით და იმის შეგნებით, რომ

„სალი კლდესავით მტკიცეთ ვართ,
ჩვენში არავინ მოტყდება,
რადგან სტალინმა გვასწავლა
შრომა, ბრძოლა და ცხოვრება...“
(უკრაინული ხალხური ლექსი).

რომ:

„ჩვენთან არის სტალინი — ჩვენთან არის სიმართლე,
ჩვენთან არის სტალინი — გამარჯვება ჩვენია,
ჩვენთან არის სტალინი — ძლევის დროშა გვინათებს,
მზიურ მხარეს, ბედნიერს, დღეს რომ მოუღხენია“.
(ჯამბული).

როცა სტალინი წინ უძღვის ხალხს, მას აღარაფრისა აღარ ემინიან, მზეც რომ დაბნელდეს, სტალინი გასწევს მზეობას:

„მზე რომ დაბნელდეს, ბელადო!
გული არ შეგვიშინდება,
მოვლენილი ხარ მხსნელადო,
სტალინ, მზედ გაგვიბრწყინდება“.
(ქართული ხალხური ლექსი).

საბჭოთა კავშირის ხალხთა პოეზიაში სტალინი არის თავისუფლების, ინტერნაციონალური მეგობრობის, ახალგაზრდული ენერგიით აღგზნების, ბედნიერების, სიხარულის, სიმტკიცისა და ჩაგრული კაცობრიობის იმედის სიმბოლო.

ალექსანდრე ყაზბეგი

ოჯახი, გავზოგა და ყრობა

I

ყაზბეგიანთ გვარის წინაპრები ჩოფიკაშვილები ყოფილან. თვითონ ალექსანდრე ყაზბეგის პაპა, გაბრიელი, პირველად ჩოფიკაშვილად იწოდებოდა და ალექსანდრეს მამა-ბიძებიც ჩოფიკაშვილებს შორის ცხოვრობდნენ.

გაბრიელ ყაზბეგი სტეფანწმინდის მოურავი იყო მეცხრაშვიტე საუკუნის დამდეგს საქართველოში რუსეთის შემოსვლისა და რუსული მართვა-გამგეობის დამკვიდრების საქმეში გარკვეული დამსახურების შედეგად გაბრიელმა გენერალმაიორობა მიიღო და მასვე ებოძა აზნაურობა. ყაზბეგიანთ ოჯახის ერთერთი ახლოს მცნობის გადმოცემით, გაბრიელის თხოვნით ყველა ყაზბეგებს სამხედრო ხარისხები დაურიგეს.

გაბრიელ ყაზბეგი ხევის გამგებლად დაინიშნა და იგი დიდის გავლენით სარგებლობდა, როგორც რუსეთის მმართველობის წინაშე. ისე ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის. იგი მეტად შეძლებულადაც ცხოვრობდა. სხვა შემოსავალთა შორის გაბრიელს ეკუთვნოდა ის ბაჟები, რომელსაც დარიალის ხეობაზე გადამსვლელებს ახდევინებდნენ. ამის შესახებ ალექსანდრე ყაზბეგის ოჯახის ერთერთი ახლო ნათესავი სოფიო თარხნიშვილი იწერს: „იმ დროს ყოველი გამომვლელი საქართველოსკენ ბაჟსა ხდილობდა, ავრთვევ საქართველოდან წამსვლელიც. დარიალში იმ ბაჟს ახდევინებდნენ და ამ ფულებს აბარებდნენ გაბრიელ ყაზბეგს. დარიალის იქით, ოსის მიჯნაზე, ამ ბაჟს ოსის ბატონიშვილები ჰკრეფავდნენ: ესენოვები, გუნდუხოვები, დუდაროვები“.¹

გაბრიელ ყაზბეგს სულ ხუთი შვილი ჰყოლია—მიხეილი, ნიკოლოზი, სოფიო, ეკატერინე და ნინო. ამრიგად, ალექსანდრე ყაზბეგის მამა, მიხეილი, გაბრიელ ყაზბეგის უფროსი ვაჟიშვილი ყოფილა.

გაბრიელის გარდაცვალების შემდეგ მამის თანამდებობა, როგორც უფროსმა შვილმა, მიხეილ ყაზბეგმა დაიკავა. მიხეილმა შემდეგში გენერლობაც მიიღო.

¹ „ეურნალი „მნათობი“, 1927 წ., № 8-9.

მიხეილ ყაზბეგი მეტად მკაცრი მმართველი იყო. არსებული გად-
მოცემების მიხედვით, მიხეილი სასტიკად ავიწროვებდა თავისუფლების მოყვა-
რე მთიელ ხალხს. ეს მკაცრი მმართველი მით უფრო აუტანელი უნდა ყოფი-
ლიყო იმ ხალხისათვის, რომელიც თავისი განსაკუთრებული მდგომარეობის
გამო ისტორიულად ჩვეული არ იყო ბატონყმობის მძიმე უღელს.

მიხეილ ყაზბეგის პირადი ცხოვრების შესახებ საინტერესო ცნო-
ბას იძლევა იგივე სოფიო თარხნიშვილი. ეს ცნობა საინტერესოა იმით, რომ
იგი გადმოგვცემს მიხეილის ცხოვრების იმ პერიოდს, რომელიც უშუალოდ
ალექსანდრესთან კავშირში არ არის, მაგრამ მეტად საყურადღებო მომენტებ-
ზე კი მიგვითითებს.

მიხეილ ყაზბეგს პირველ ცოლად ჰყოლია ს ა ვ ი ნ ა შ ვ ი-
ლ ი ს ქ ა ლ ი, რომელიც ახლო ნათესავურ კავშირში იყო ცნობილ მწერლებ-
თან ნ ი კ ო ლ ო ზ ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ თ ა ნ და გ რ ი გ ო ლ ო რ ბ ე ლ ი-
ა ნ თ ა ნ. სოფიო თარხნიშვილის გადმოცემით, ნიკოლოზ ბარათაშვილს და
გრ. ორბელიანს მიხეილ ყაზბეგის ოჯახში მისვლა-მოსვლაც ჰქონიათ.

აი რას სწერს სოფიო თარხნიშვილი:

„მიხეილ ყაზბეგი ძალიან ლამაზი, თვალტანადი ყმაწვილი კაცი იყო. პირველად
შეირთო საგინაშვილის ქალი, რომელიც ძალიან ჰკვიანი, კეთილი, ლამაზი ქალი იყო
და იმ დროისათვის ნასწავლიც. მისი დეიდაშვილი ნიკოლოზ ბარათაშვილი ზაფხუ-
ლობით მასთან სცხოვრობდა და ბევრი თავისი ლექსებიც ყაზბეგში დასწერა. აგ-
რეთვე მისი ნათესავი იყო გრიგოლ ორბელიანიც, რომელიც ხშირი სტუმარი იყო
ყაზბეგში და ბევრი ლექსებიც დასწერა იქ.“

მოყვანილი ამონაწერი მეტად საყურადღებო მომენტზე მიუთითებს. ნიკ.
ბარათაშვილი და გრ. ორბელიანი მიხეილ ყაზბეგის ოჯახის ხშირი სტუმრები
ყოფილან. მათი მიმოსვლა ყაზბეგიანთ ოჯახში უნდა შეწყვეტილიყო იმის
შემდეგ, როდესაც მიხეილის პირველი ცოლი გარდაიცვალა.

მიხეილ ყაზბეგის მეორე ცოლის, ე. ი. ალექსანდრე ყაზბეგის დე-
დის შესახებ, სოფიო თარხნიშვილი წერს: „როცა საგინაანთ ქალი გარდაიც-
ვალა უშვილოდ, ბიძა-ჩვენმა მიხეილმა შეირთო თარხნიშვილის ქალი, თუმა-
ნიანთ ქვრივი. რომელსაც ჰყავდა სამი ქალი პირველი ჭრმისაგან“.

ალექსანდრე ყაზბეგის დედა ე ლ ი ს ა ბ ე დ ი, რომელიც
შინაურობაში ელედ იწოდებოდა, ესტატე თარხნიშვილის ქალი იყო. ელისაბედი
თავისი დროისათვის კულტურულ და მხატვრულ ლიტერატურის მოყვარული
ყოფილა. მას იმ ეპოქის კვალობაზე საკმაოდ მდიდარი ბიბლიოთეკაც უნდა
ჰქონოდა. ყოველ შემთხვევაში თვით XIX საუკუნის ოთხმოციან წლებში მიუ-
თითებდნენ იმის შესახებ, რომ ელისაბედს გააჩნდა უძველესი ძვირფასი ხელ-
ნაწერებიც-კი.

1880 წლის დამდეგს გაზეთ „დროების“ ერთერთი კორესპოდენტი სტე-
ფანწმინდიდან იწერებოდა:

„განსვენებულის გენერალ-მაიორის მიხეილ ყაზბეგის ქვრივს კნინა ელისაბედს
აქვს ერთი შესანიშნავი სახარება ხელთნაწერი, რომელიც არის პერგამანტზე დაწე-
რილი ჩლიდ (1714) წელს. სახარება არის ვერცხლით მოჭედული და ოცდარვა მეტი
ხურმუხტი და იაგუნდი არის პირველ გვერდზე, მხოლოდ აკლია სამი თვალი ია-
გუნდისა. მეორე გვერდზე არის დახატული ჯვარცმის სახე, გარშემო ღვთის მშობლის
და მარიამ-მადალისეისი. ყუთი ვერცხლისა აქვს, მშვენიერ ყვავილების ჩუქურთმით
დახატული. სახარების სიგანე არის ერთ ვერშოკნახევარი და სიგრძე ორი ვერშოკი-
ნაწერი არის სამ დიუმ სიგანეზე, განიყოფება ორ სვეტად, სიგრძე ოთხი დიუმში

არის და იპყრობს თვრამეტ სტრიქონს. მთელი ეს მიკროსკოპიული სხარება თავიდან ბოლომდე ერთნაირი ნაწერია და გარშემო ვარაყის არშია აქვს. ამას გარდა ოთხიგ მხარე არის მშვენიერის კრასკით დახატული.“¹

კორესპონდენტის ეს ცნობა ერთ წიგნს შეეხება. ვფიქრობთ ასეთივე ხელნაწერები და ძვირფასი წიგნები, მითუმეტეს 60—70-იან წლებში ელისაბედს სწვაც ბევრი უნდა ჰქონოდა. ელისაბედი კულტურული, ქართული მწერლობის მოტრფიალე და ოჯახის მოსიყვარულე დედა ყოფილა. მაგრამ ამ თვისებებთან ერთად, მასაც ახასიათებდა ის ქედმაღლობა და პატივმოყვარეობა, რომელიც დამახასიათებელი იყო მიხეილ ყაზბეგის ოჯახისათვის.

მშობლების ამ თვისებათა შესახებ თვითონ ალექსანდრე ყაზბეგი თავის ავტობიოგრაფიულ ცნობებში მოგვითხრობს:

„მამაჩემს და დედაჩემს განსაკუთრებით თავისებური ხასიათი ჰქონდათ. უყვარდათ დიდკაცობა და მდიდრულად ცხოვრობდნენ, მაგრამ ყოველგან თავისებური პირობობა ეტყობოდათ. მაგალითად: სამი პოვარი გვყავდა, ორი მეჯინიბე, ორი კუჩერი, ექვსი ლაქია და ორი კიდევ პატარა ბიჭი ხელზედ მოსამსახურე და ხუთამდის „მცველები“, სხვა სხელი ვერ მომიგონია ამ ხალხისათვის, რადგანაც მათი საქმე მხოლოდ შეიარაღებული ვაყოლა იყო მამაჩემისა, როდესაც მიდიოდა სადმე! შვიდი მოახლე და ერთი ბაზიერი, თავის ურიცხვის ქორ-მეძებრებით! ჩვენი წასვლა სადმე ერთი ორომტრიალი იყო, რადგანაც ამოდენა ხალხობის დასაძრავად მთელი თვეები მზადება გვინდებოდა.“²

ასე წერდა ალ. ყაზბეგი თავისი მშობლების შესახებ. ასე მდიდრულად და ხელგაშლით ცხოვრობდა მიხეილ ყაზბეგის ოჯახი. ყაზბეგის სახლკარი თავისი მრავალრიცხოვანი შინამოსამსახურეებით, ხევის პირობებში, ერთგვარ სასახლეს წარმოადგენდა.

ალ. ყაზბეგი თავის მშობლების ერთადერთი შვილი იყო. ალექსანდრეს დაბადებას არაჩვეულებრივი მოუთმენლობით ელოდა მიხეილ ყაზბეგის ყოვლისშემძლე ოჯახი.

ცნობილი მწერალი ქალი ნინო ორბელიანი თავის მოგონებაში ალ. ყაზბეგის შესახებ, მოგვითხრობს იმ უსაზღვრო სიხარულზე, რომელიც იმ დღეს განიცადეს ალექსანდრეს მშობლებმა.

„მე ყმაწვილი ვიყავ, — წერს ნინო ორბელიანი, — როცა ეგ დაიბადა და დედაჩემი მოვიდა დიდი მხიარული. მაგისი დედის მეგობარი იყო და უყვარდა, მის ჭირსაც და ლხინსაც გაიზიარებდა ხოლმე. როცა ეგ დაებადა კეკესო, ასე ეძახდნენ სანდროს დედას, დედამ გვიამბო, მიხეილ ყაზბეგი სწორედ ოცი წლის ვაჟკაცს დაემსგავსა სიხარულითო, ასეთი აღტაცებული არის. ეს სურვილი რომ აუსრულა ღმერთმაო. მეტი არაფერი სანატრელი ცხოვრებაში იმათ არა ჰქონდათ-რაო და ესეც ღმერთმა მოუვლინაო“.

ვაჟიშვილის შეძენით გახარებულ მიხეილ ყაზბეგს ლექსიცი დაუწერია:

„აკანა დაურწიეთ,
სულიკოს ეძინება;
გემართებს, რომ ღმერთს ვავედროთ,
მისი აღორძინება;
კეკე ძუძუ აწოვე,
მკერდს შუქი გეფინება,
რადგან ღმერთმა ინება
ამ ბიჭის მოვლინება!“³

¹ გაზეთი „დროება“, 1880 წ., № 14.

² საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერი, ქართველთა შორის წ.-კ. გამა-ერცულებელი საზოგადოების ფონდი. № 3981.

³ „კვალი“, 1893 წ., № 52.

ალექსანდრე ყაზბეგის დაბადების თარიღის შესახებ უმთავრესად ორი სხვადასხვა ხასიათის ცნობა არსებობს. მეტრიკის წიგნის მიხედვით ალ. ყაზბეგი დაბადებულია 1848 წლის 8 იანვარს, ხოლო ერთერთ დოკუმენტზე დაყრდნობით, დავით კარიჭაშვილმა სცადა, სრამ ეს თარიღი რამდენიმე თვით უკან გადაეწია (1847 წლის 14 ნოემბერი).

დავით კარიჭაშვილი, როდესაც იგი ალექსანდრეს დაბადების თარიღს არკვევდა, ეყრდნობოდა ალ. ყაზბეგის დედის ერთერთ კერძო ხასიათის წერილს. ელისაბედის ეს წერილი დაწერილია 1869 წლის 14 ნოემბერს. წერილში, რომელსაც იგი ალექსანდრეს რუსეთში უგზავნიდა, დედა შვილს ულოცავს დაბადების დღეს და სიხარულით აღნიშნავს, რომ ახლა მას ჰყავს ოცდასამი წლის ვაჟიშვილი. დედის ეს ცნობა რომ მთლიანად მიგველო, მაშინ ალ. ყაზბეგი უნდა დაბადებულიყო 1846 წლის 14 ნოემბერს, მაგრამ დედის ამ ცნობიდან დ. კარიჭაშვილს ყველაზე სარწმუნოდ მიაჩნდა ალექსანდრეს დაბადების დღედ — 14 ნოემბერი. და შემდეგ მკვლევარი ავითარებს თავის ძიებას.

დ. კარიჭაშვილი წერს „რადგანაც შეუძლებელია, რომ ერთადერთი ვაჟიშვილის პატრონს დედას კარგად არ ხსომებოდეს თავისი ვაჟის დაბადების დღე, ამიტომ უნდა ვიფიქროთ, რომ ალექსანდრე ყაზბეგი ნამდვილად დაბადებულია 14 ნოემბერს 1847 წ. მეტრიკის წიგნში ყაზბეგის დაბადება ჩაუწერიათ 8 იანვარს 1848 წ., უეჭველია, იმიტომ რომ იმ წლის იანვრის 28-ს მოუწათლიათ. ჩადგანაც სასულიერო მთავრობას ნაბრძანები აქვს მღვდლებისათვის, რომ ბავშვები ბევრს ხანს არ დასტოვონ მოუნათლაენი, ამიტომ მღვდლები ხშირად ბავშვების დაბადების დღედ სწერენ მონათვლის დღის მახლობელს რიცხვს. როგორც ვთქვით, ჩვენ ფრიალ სარწმუნოდ მიგვანჩნია დედის მოწმობა ყაზბეგის დაბადების დღის შესახებ, ხოლო მის დაბადების წლის შესახებ კი შეცდომას ვხედავთ დედის ანგარიშში. 14 ნოემბერს 1869 წ. დედას ყაზბეგი ოცდასამის წლისა ჰგონია. ამ ანგარიშით ყაზბეგი უნდა დაბადებული იყვეს 1846 წ. ასეთი შეცდომა დედისა არ არის გასაკვირველი. 14 ნოემბერს 1869 წ. ყაზბეგი ოცდამესამე წელში გადადგა და დედას შეცდომით დაუწერია. ოცდასამი წლის შვილი მყავს“¹.

დ. კარიჭაშვილის ეს მტკიცება უსაფუძვლო არ არის, პირიქით. მკვლევარი მეტად ღრმად სწვდება საკითხს, მაგრამ მიუხედავად ამისა ეს მტკიცება დაკანონებული ფარისის შესაცვლელად საკმარისი ვერ არის. ამისათვის მეტი საბუთიანობაა საჭირო.

ამრიგად, ალექსანდრე ყაზბეგის დაბადების თარიღს ჯერჯერობით ყველაზე სარწმუნოდ მისი მეტრიკის წიგნი გვაჩვენებს. ამ ოფიციალური დოკუმენტის მიხედვით ალექსანდრე ყაზბეგი დაბადებულია 1848 წლის 8 იანვარს.

პატარა ალექსანდრეს ორი ძიძა და რამდენიმე გამზრდელი მიუჩინეს. იგი არაჩვეულებრივ ფუფუნებაში იზრდება. გარდა მშობლებისა, ყაზბეგის მთელი ოჯახი თავისი მრავალრიცხოვანი შინამოსამსახურეებით თავს ევლებოდა ოჯახის ერთადერთ ვაჟიშვილს.

ალ. ყაზბეგი შემდეგში თვითონვე კიცხავდა თავის ოჯახის მთელრივ მხარეებს. ცნობილია, რომ მას განსაკუთრებით არ მოსწონდა აღზრდის ის პირო-

¹ დავით კარიჭაშვილი — „ალექსანდრე ყაზბეგის ბიოგრაფია“.

ბები, რომელიც მიხილ ყაზბეგის ოჯახში იყო გაბატონებული და რომელშიაც იზრდებოდა თვითონ ალექსანდრე.

ალ. ყაზბეგის ცნობილი ბიოგრაფი დავით კარიჭაშვილი ამის შესახებ წერდა: „პირველი მისი (ალექსანდრე ყაზბეგის ა. მ.) პიესა ყოფილა „აღმზრდელნი“, რომელშიაც მომქმედ პირებში ყოფილან გამოხატულნი მისი მშობლები. ერთხელ თურმე კიდევ ეს პიესა წაუკითხა თავის მშობლებს და ნათესავეებს. დასაწყისში თურმე ძალიან მხიარულად ისმენდნენ, მაგრამ როდესაც მშობლებმა იცნეს პიესაში თავიანთი თავი, ძალიან გაჯავრდნენ და შეაწყვეტინეს კითხვა. ამ პიესაში თურმე ყაზბეგს სამასხაროდ ჰქონდა აღებული ის აღზრდა, რომელიც თითონ მიიღო თავის დედ-მამისაგან“¹.

ალექსანდრე ყაზბეგის მშობლების შესახებ საინტერესო ცნობებს იძლევა აგრეთვე ელისაბედ ყაზბეგი. ელისაბედი თავის მოგონებაში მოგვითხრობს ალ. ყაზბეგის მშობლების ხასიათებისა და პატარა ალექსანდრეს აღზრდის პირობებზე. იგი სწერს:

„ჩემი ბიძა-ძალის მისწრაფება სანდროს სწავლა-განათლებლაზე, სხვადასხვა ნაირი იყო. ბიძაჩემს გაგიუბით უყვარდა თავისი შვილი, და ამას მხოლოდ იმიტო ამტკიცებდა, რომ ანებივრებდა და მეტის-მეტად რყენდა. თავის ერთადერთ მემკვიდრეს თითქმის აღმერიებდა! რაღა თქმა უნდა, რომ თავის სიყვარულით სანდროსთვის ყოველი კეთილი სურდა და ამეტებდა, მაგრამ თითონ უსწავლელ კაცს გამოარკვეული წარმოდგენა არა ჰქონდა სწავლა-განათლებლაზე, რომლის გამოც სანდროს სწავლის საქმეს ნორმალურად ვერ აყენებდა. ხშირად იტყოდა ხოლმე: „ჩემმა ალექსანდრემ ოღონდ იცოცხლოს და თუნდ სულაც ნურას ისწავლისო!.. რაც უნდა ისა ქნას, როგორც ესამოვნება, ისე იცხოვროსო“.

ძალუა კეკეს შეხედულება ამ საგანზე სულ სხვა იყო: იმას ძალიან უნდოდა, რომ ალექსანდრე ფრიად განათლებული კაცი გამოსულიყო, ყველაფერი კარგათა და ზედ მიწვევითა სცოდნიყო, რომ დედამიწის ზურგზე ყველაზე უკეთესი ისა ყოფილიყო. ასე ვრცელი იყო იმისი მისწრაფება სანდროს სიკეთისათვის! იმასა შურდა ხოლმე, როდესაც გაიგებდა: ამა და ამ კაცის შვილი კარგად სწავლობსო, ამა და ამ კაცის შვილი სამსახურში დაწინაურდაო“.²

მოყვანილი ამონაწერები ნათლად მიგვითითებენ პატარა ალექსანდრეს აღზრდის პირობებზე. ეს პირობები, რასაკვირველია, სასურველი არ არის, მაგრამ ალექსანდრე ყაზბეგის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ იგი ბავშვობიდანვე ზურგს აქცევს ამ წრეს და მთელი თავისი არსებით ხალხისაკენ მიისწრაფის. მასზე მეტს გავლენას ახდენენ მწყეშები და აღმზრდელი გლეხის ქალები, ვიდრე საკუთარი მშობლიური წრე თავისი უსაზღვრო ფუფუნებით.

ალ. ყაზბეგის ბავშვობიდან საჭიროა ერთი მომენტის აღინიშნოს. ცნობილია, რომ მისი ერთერთი ყველაზე გავრცელებული ლიტერატურული ფსევდონიმი იყო „მოჩხუბარიძე“ (აკაკია მოჩხუბარიძე). მწერალს განსაკუთრებით უყვარდა ეს ფსევდონიმი, ამის მიზეზი კი ის უნდა იყოს, რომ ეს სახელი მას ბავშვობიდან შერქმევია. ალექსანდრეს დაუსრულებელი სიანცისა, შინაურებთან მუდმივი ჩხუბისა და დავიდარაბის გამო მოთმინებიდან გამოსულმა დედამ ერთხელ მისი გალახვა მოინდომა, მაგრამ ყოველთვის ფუფუნებაში მყოფი და უსაზღვროდ გამედიდრებული შვილი გასალახვად ვერც იმდღეს ვაიმეტა და გულისჯავრი იმით იყარა, რომ მას მოჩხუბარიძე უწოდა. ალექსანდრემ დედის მიერ შერქმეული ეს სახელი სიამოვნებით

¹ დ. კარიჭაშვილი — „ალექსანდრე ყაზბეგის ბიოგრაფია“.

² ელისაბედ ყაზბეგი — „მასალები“, ჟურნალი „მნათობი“, 1924 წ., № 7—8.

მიიღო და თავის ლიტერატურულ ფსევდონიმადაც აქცია. შემდგომ ცხოვრებაში ხშირად გულჩათხრობილი მწერალი ამ სიტყვის მოგონებით თავის მოუსვენარ და მუდამ მაძიებელ ყრმობას თუ ეალერსებოდა.

აღ. ყაზბეგის ბავშვობის და ყრმობის ერთერთი მეგობარი ელისაბედ ყაზბეგი ალექსანდრესთვის „მოჩხუბარიძის“ შერქმევის ისტორიას ასე მოგვითხრობს: „ერთს ამისთანა ღრუბლიანს დღეს (შინაურებთან ჩხუბის, ანცობის — ა. მ.), როდესაც სანდრო ამგვარად ავზნებოდა, იმის დედასთან ზეღიზიდ რამდენიმე საჩივარი შეიტანეს, მაშინ ძალუა წამოუხტა სანდროს ვითომც დასატუქსავად, ახლო მივიდა და გავჯავრებით უთხრა:

— რა ღმერთი გავწყრომი, რომ ქვეყანას ეჩხუბები? რა დაგმართვია, სწორედ მოჩხუბარიძე ხარ!..

სანდროს ეს სახელი ძალიან მოეწონა და საჩქაროდ წამოიძახა:

— ჰო, მოჩხუბარიძე ვარ და აკაკიაც მქვიან! ასე მესიამოვნება!

ამ დღიდან სანდროს იმეტ სახელად დაერქვა მოჩხუბარიძე და ბოლოს იმის ფსევდონიმიც აკაკია მოჩხუბარიძე გახდა“¹.

ასე დაერქვა აღ. ყაზბეგს მოჩხუბარიძე.

ალექსანდრე ყაზბეგი თავისი მრავალრიცხოვანი აღმზრდელებიდან განსაკუთრებული პატივისცემით იგონებს ერთერთ მათგანს — ნინოს. აღ. ყაზბეგის ხელნაწერებში დაცულია მწერლის მგრძნობიარე მიმართვა მოამავე აღმზრდელისადმი.

აღ. ყაზბეგის ეს ხელნაწერი მრავალმხრივ არის საინტერესო. წერილი მოგვინათ პერიოდისაა, იგი მიეკუთვნება ოთხმოციანი წლების დამდეგს. ავტორი იგონებს თავის ბავშვობას და გვეუბნება, რომ მასზე უდიდეს გავლენას ახდენდა ხალხის ცხოვრებიდან ამოღებული პატარა ამბები და ზღაპრები. თვითონ აღ. ყაზბეგის დამოწმებით, ეს ზღაპრები უფრო ღრმად შედიოდნენ მომავალი დიდი მწერლის გულში და გონებაში, ვიდრე მუდმივი დარიგება ოჯახის სხვა რომელიმე წევრისა.

ცნობილი პოეტი და მოღვაწე აკაკი წერეთელი უდიდეს მნიშვნელობას აძლევდა იმას, რომ მან თავისი ბავშვობის რამდენიმე წელი ძიძის ოჯახში, გლეხის ბავშვებთან ერთად გაატარა. აკაკი ამის შესახებ წერს: „არ შემძლია არ გამოვტყდე, რომ, თუ კი ჩამ დარჩა ჩემში კარგი და კეთილი, უფრო იმის წყალობით, რომ მე სოფელში ვიყავი გაბარებული და გლეხის შვილებთან ერთად ვიზრდებოდი.“²

თითქმის ანალოგიურ მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე ალექსანდრე ყაზბეგის ცხოვრებაშიაც. ყველა იმას, რაც რიგიანი იყო მასში ბავშვობიდან ჩანერგილი, აღ. ყაზბეგი თავის გამზრდელ ნინოს უმაღლოდა. ეს ხელნაწერი უდაოდ არის ერთერთი საუკეთესო დოკუმენტი, რომელიც გარკვეულ ნათელს ჰფენს აღ. ყაზბეგის ბავშვობას, მის სულიერ მოთხოვნილებას ამ პერიოდში. აღ. ყაზბეგი, თითქმის რამოდენიმე წლით ადრე, ვიდრე აკაკი წერეთელი გამოაქვეყნებდა „თავგადასავალს“, წერდა:

„ჩემო საყვარელო გამზრდელო ნინო! ჩემისთანა ღარიბ კაცს რა ექნება, რომ შენ დაგიდოს ან სახსოვრად ან მოგიძღვნას? ამაზედ უძვირფასესი მე არა მქონდარა და ამის გამოისობით [მოგიძღვნი] ემ რამდენიმე ჩემი გრძნობისა და სულის მოძრაობას, რომლის აღზრდაშიაც შენ ისეთს მონაწილეობას იღებდი. აბა მოიგონე ის დროები, როდესაც მე ბავშვობაში მივლიდნენ ისე, როგორც მეფის შვილს;

¹ ელისაბედ ყაზბეგი — „მსალები“, ჟურნალი „მნათობი“, 1925 წ. № 4.

² აკაკი წერეთელი — „ჩემი თავგადასავალი“.

მანებიერებდნენ უკანასკნელ გარყვნილებამდინ; მასწავლიდნენ შურს, ამპარტავნობას და სიძულვილს! ხელის ხელ ამასთან მოიგონე შენი ზღაპრები: „თათრის ყვავილი“, „ხალხის ნუგეში“, „მეკობრები“, და სხვადასხვა... რომლებსაც უფრო ვენდობოდი და რომლებსაც შინაარსიც უფრო იბეჭდებოდა ჩემს თავში, ვიდრე დარიგება სხვა პირებისა: გახსოვს რა თანაგრძნობით მიაშობდი მოსამსახურის და კმების მდგომარეობაზედ ბატონების ხელში?.. გახსოვს შენმა სიტყვებმა, რამდენჯერ დამაღვრევინა მღუღარე ცრემლები და თანამაგრძნობინა ტანჯული ხალხის, უსამართლობისაგან დევნილ პირებისათვის? შენი სიტყვები არ დაიკარგა მუქთად და აქ დიმიარხა ჩემს გულში... და ეხლა ამთვენი ხნის განმავლობის შემდეგ, როდესაც შემიძლიან ანგარიში მივცე ჩემს მოძრაობას, შემიძლიან სიმაყით ვითხრა. შენს გაზრდილში თუ იპოვება რამე, რიგინი ბავშვობიდანვე ჩანარგილი, ამის მიზეზი შენა ხარ, რომლისთვისაც ვმადლობთ წარმოუთქმელად.“¹

ასე აფასებდა ალ. ყაზბეგი თავის აღმზრდელ გლეხის ქალს, რომელიც იყო ერთერთი ისეთივე შინამოსამსახურე მიხეილ ყაზბეგის ოჯახისათვის, როგორც სხვა მრავალი.

ალ. ყაზბეგის ერთერთი მახლობელი პიროვნების ი ა გ ო რ დ უ დ უ შ ა უ რ ის გადმოცემით, ალ. ყაზბეგმა შემდეგში თავისი გამზრდელი ნინო დაასაჩუქრა იმით, რომ მას უბოძა თავისი მამულიდან ერთი კარგი სამოსახლო მიწა.

ალექსანდრეს აგრთვე მიუჩინეს შინაური მასწავლებლები, რომლებიც მას რუსულ და ფრანგულ ენებს ასწავლიდნენ. 11 — 12 წლის ყაზბეგს უკვე სცოდნია ეს ენები ისე, რომ იგი ლაპარაკს ახერხებდა.

პატარა ალექსანდრე ვერ ეგუებოდა იმ გადაჭარბებულ ფუფუნებას, რომელსაც მის მიმართ იჩენდა მიხეილ ყაზბეგის ოჯახში მისი მრავალრიცხოვანი შინამოსამსახურეებით. ალექსანდრე ხშირად სასახლიდან გააქცეოდა და სოფლის ბიჭებთან ატარებდა დროს. განსაკუთრებით უყვარდა მას ცხვარში გასვლა მწყემსებთან. ალ. ყაზბეგის ამ თვისებებს შესახებ მოგვითხრობს აკაკი წერეთელი, რომელიც ალექსანდრეს მშობლების კარგად მცნობი იყო. აკაკი წერს: „დაბალი ხალხი იმ თავითვე, ბავშვობაშივე, უყვარდა. სული ბიჭებში მიუდიოდა და, ეგონებ, მიზეზიც იგივე იყო, რომ რუსეთიდან დაბრუნების შემდეგ, დიდი ხნით ცხვრის სამწყესურში გადავიდა. — ფულის ყადრი, პატარა რომ იყო, მაშინაც არ იცოდა: გამოართმევდა ხოლმე მამას ვერცხლის ფულს, ჩაიყრიდა ჯიბეში და გაუდგებოდა გზას; აედევნებოდნენ სოფლის ბიჭები, ისიც იღებდა ხოლმე ჯიბიდან ფულებს და გადაუყრიდა ბიჭებს; ისინი დაერეოდნენ ერთმანეთს, იყო ერთი წიწკნა-გლეჯა და ყურთახიაობა და ეს ამბავი ძალიან უხაროდა პატარა სანდროს.“²

1859 წლის დამდეგს ალექსანდრე ყაზბეგი შეჰყავთ ტფილისის ცნობილ ჰაკეს პანსიონში, რომელშიც ათიოდე წლის წინათ სწავლობდა დიდი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ილია გრიგოლისძე ჭავჭავაძე.

იმავე 1859 წელს ალექსანდრეს ჯერ კიდევ ჰყოლია კერძო მასწავლებელი. მწერლის არქივში დაცულია ერთი დოკუმენტი, ხელნაწერი რომელიც ანტონ ხომინსკისა, რომ მან მიხეილ ყაზბეგისაგან მიიღო 55 მანეთი ვერცხლით ალექსანდრესთვის კერძო გაკვეთილების მიცემის გასამრჯელოდ.³

¹ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდი, № 3982.

² აკაკი წერეთელი — „ჩემი თავგადასავალი“, ნაწილი მეორე.

³ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. ფონდი, № 3980.

აღ. ყაზბეგის დოკუმენტებში დაცულია ერთერთი ოფიციალური მოწმობა 1859 წლის თარიღით, რომელიც მოგვითხრობს პატარა ალექსანდრეს სწავლისა და ინტერესის შესახებ. პირველ კლასში აღ. ყაზბეგს ასეთი წარმატება ჰქონდა:¹

სამღვთო სჯული — 3, რუსული — 3, ქართული — 4, ფრანგული — 5, არითმეტიკა — 4, ხატვა — 3, ვარჯიშობა — 3, ცეკვა — 4, მუსიკა — 5, ყოფაქცევა — 5.

ჰაკეს პანსიონიდან ალექსანდრე, დ. კარიჭაშვილის ცნობით, გადაუყვანიათ კანონის პანსიონში, სადაც აღ. ყაზბეგს უსწავლია 1862 წლიდან 1863 წლამდე.

1863 წლიდან აღ. ყაზბეგი ტფილისის გიმნაზიაში სწავლობს. იმ დროს იგი მესამე კლასში უნდა ყოფილიყო. 1864 წელს, ოფიციალური დოკუმენტის მიხედვით, ალექსანდრე უკვე გიმნაზიის მეოთხე კლასში არის. მწერლის იმავე არქივში დაცულია ერთერთი ქვითარი, რომლიდანაც ვტყობილობთ, რომ მას გადაუხდია 1864 წლის მეორე ნახევრის სწავლის ქირა ხუთი მანეთის რაოდენობით.

1865 წლიდან აღ. ყაზბეგს მშობლები უკვე სასწავლებელში აღარ გზავნიან. ობიხი ხევიდან ტფილისს ჩამოსვლას ვერ ახერხებენ და ალექსანდრეს კი თვალრიდან ამოშორებენ.

ამავე 1865 წლის 3 მარტის თარიღით მიხეილ ყაზბეგს ტფილისიდან ხევეში უგზავნიან ერთ მიმოწერას (უწყებას), რომელიც საინტერესო მასალაა აღ. ყაზბეგის ბიოგრაფიაში. მიმოწერიდან ირკვევა, რომ მიხეილ ყაზბეგს ჯერ კიდევ სავსებით გადახდილი არა ჰქონია ალექსანდრეს სწავლის ფული ჰაკეს პანსიონში. ჰაკე იძულებული გამხდარა, რომ თავისი ხვედრი ფული საჩივრის გზით აეღო. მას მიუძღრთავს პოლიციის (თუ სასამართლო) ორგანოებისათვის და ახლა ტფილისის რაიონის ბოქაული თავის მეტად თავაზიან მიმართვაში, როგორც ეს შეეფერებოდა გენერალ-მაიორს, მიხეილ ყაზბეგს აფრთხილებდა, რომ თავისი დავალება (ოთხმოცდაოთხი მანეთი და 80 კაპ.) სამი დღის ვადაში უკლებლივ დაეფარა.² ჩვენ არ ვიცით რითი დამთავრდა ეს მიმოწერა, მაგრამ, როგორც უნდა დამთავრებულიყო. ეს ფაქტი მაინც საყურადღებო მოვლენაა თავისთავად.

ამრიგად, მიუხედავად თავისი დიდი მისწრაფებისა სწავლისადმი აღ. ყაზბეგი იძულებული გამხდარა გიმნაზიისათვის თავი მიენებებინა. მართალია, ერთი წლის შემდეგ მშობლებმა კვლავ სცადეს ალექსანდრეს დაბრუნება გიმნაზიაში, მაგრამ ესეც მოუხერხებელი აღმოჩნდა. აღ. ყაზბეგს ამის შემდეგ გიმნაზიაში აღარ უსწავლია.

საჭიროა აღინიშნოს, რომ შემდგომში აღ. ყაზბეგი დიდად განიცდიდა საშუალო სკოლიდან უდროოდ გამოსვლის მწვავე შედეგებს. ალექსანდრე სასტიკად უსაყვედურებდა თავის მშობლებს იმის გამო, რომ მათი საქციელის შედეგად იგი გიმნაზიიდან გამოვიდა. თავის ავტობიოგრაფიულ წერილში ყაზბეგი ამის შესახებ წერს:

„ჩემი შიში, რომ არ დაგვეგინებინეთ გიმნაზიაში, და წადილი ისეთი ძლიერი იყო, რომ ბინიდან ჩემოდან აკიდებული. ქვევით გამოგვექცით, ცოცხს ყინვაში. თქვენ გამოგზავნეთ კაცები, დამიჭირეთ. მიმართივეთ და მკაცრს მოქცევას შემდეგ, იანვრამდი დამაგდეთ. რა გამოვიდა ექიდგან?... გამოპრიცხეს გიმნაზიიდან და როდესაც

¹ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. ფონდი, № 3980.

² საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. ფონდი, № 3980.

ისევ მინდოდა შესვლა, მაშინ ეგზამენია მომთხოვეს იმაში, რაც გაველოთ ჩემს ამხანაგებს ჩემს იქ უყოფნელობაში. ეგ აშკარა იყო, რომ 8 თვე ნადირობაში და უსაქმო გატარების შემდეგ ყოვლად შეუძლებელი იყო ეგზამენის დაქერა. ამ უბედურებას მიემატა მამიჩემის ავადმყოფობა, რომელსაც წადილი იმ სურვილათ გადაექცა, რომ გვერდიდან აღარ მოეშორებოდი. ასე რომ არამც თუ თქვენის მიზეზით გიმნაზიის სწავლა დავკარგე, ისიც კი აღარ იფიქრეთ, რომ სხვა რომელსაც გზაზე დაგეყენებინეთ“.¹

III

1866 წლის ივლისში გარდაიცვალა ალექსანდრეს მამა მიხეილ ყაზბეგი. საჭიროა აღინიშნოს, რომ ყაზბეგიანთ ოჯახს ჯერ კიდევ მიხეილის სიკოცხლის უკანასკნელ ხანებში უკვე აღარ ჰქონდა ის დიდი შესაძლებლობა და იერი, რომლითაც იგი ცნობილი იყო ორმოცდაათ-სამოციან წლებში. განუწყვეტელმა სტუმრიანობამ და უანგარიშოდ ფლანგვამ ყაზბეგის ოჯახი შესამჩნევად გააღარიბა. ყოველშემთხვევაში მან დაჰკარგა თავის პირველი ძალა და ავტორიტეტი. თვითონ ალ. ყაზბეგის გადმოცემით, მამის გარდაცვალების მომენტში მათ ოჯახს ერთი გროშიც-კი არ გააჩნდა, გარდა იმისა, რომ გარდაცვალების წინაღობით თვით ალექსანდრემ მამას ათი თუმანი მიუტანა.

მიხეილ ყაზბეგის დასაფლავებას დიდძალი ხალხი დაესწრო. ალ. ყაზბეგის თქმით, იმ დღეს მთელი ხევი იქ შეიყარა. მთის წესის თანახმად, ყველა მოსულისათვის საჭირო იყო შესაფერი შეხვედრა — მასპინძლობა, რაც იმ დროს უდიდეს ხარჯებს მოითხოვდა. მიხეილის დასაფლავებაზე გაწეული დიდი ფულადი ხარჯები, რაც იმ მომენტში ვალად იქნა აღებული, დიდი ხნის განმავლობაში მძიმე ტვირთად აწვა მის ოჯახს. ამ ტვირთის ღიმძიმე განსაკუთრებით საგრძნობი იყო თვით ალ. ყაზბეგისათვის.

მამის სიკვდილით გამოწვეული მძიმე შედეგები ალ. ყაზბეგს მეტად მწვავედ განუცდია. იგი თავის ერთადერთ ავტობიოგრაფიულ წერილში მოგვითხრობს იმ უბედურების შესახებ, რომელიც მიხეილის გარდაცვალების გამო თავს დაატყდა მთელს ოჯახს და კერძოდ თვით ალექსანდრეს. რომელიც იმ დროს მხოლოდ თერამეტი წლისა იყო.

ალ. ყაზბეგი ამის შესახებ წერს:

„უბედურება მოჰყვა უბედურებას და შუა ზაფხულში გადაიცვალა მამაჩემი! გადაიცვალა იმ დროს, როდესაც შინ ერთი გროში არა გვექონია, გარდა იმ ათის თუმნისა, რომელიც მე ჩაუტანე იმ უბედურს სიკვდილის წინაღობით და რომელიც იყო ნაყოფი პირველის ჩემი ოფლისა.

„მე არ ვაყვედრებ მიცვალებულს ამ ფულებს იმიტომ, რომ ის ჩვენ წინ დამნაშავე არაფერში არ არის: სანამ კარგად იყო არავიზე უარესათ არ გვაცხოვრებდა. როდესაც მოკვდა ეგ ფულები გადასატანად თავის სასაფლაოზედ ძლივს გვეყო და დამარხვა მოგვიხდა ვალზედ. ჩვენში დამარხვა ხომ სხვა ქვეყნების დამარხვას არ ემსგავსება?.. მთელი ხევი შეიყარა. აი რა დაინარჯა პირველ დამარხვაზედ:

250 ფუთი ფქვილი	1	250 მან.
9 ხარი	25	225 „
50 ცხვარი	3	150 „
10 ფუთი ბრინჯი	2-50	25 „
2 ბოქა არაყი	80 ვედრო 3	240 „
120 ვედრო ღვინო	3	360 „
1 კუბო თავისი მორთულობით	250	250 „
მღდეულზედ	150	150 „
სხვადასხვა ხარჯები	300	300 „

ს უ ლ 1950 მან.

¹ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. ფონდი, № 3983.

„ამ ხარჯის გარეთ მთელი წლის ხარჯები მთის ჩვეულებით, რომელიც უანგარში არის და ჩერქეზების სიარული თავისი ნათესავისა და იმათში სახელოვანი კაცისა ხომ განუწყვეტელი იყო. ასე რომ ამ ხანებში კარგა ფული შემოგვესარჯა“.¹

ასეთია ის შედეგი, რომელიც მოჰყვა ალ. ყაზბეგის მამის გარდაცვალებას. ამ ხარჯების უდიდესი ნაწილი, როგორც აღინიშნა, ვალად იყო აღებული.

კიდევ უფრო მწვავე იყო მამის გარდაცვალება ალ. ყაზბეგისათვის იმ მხრივ, რომ ამის შემდეგ მას კიდევ უფრო ესპობოდა საშუალება სწავლა-განათლების მისაღებად. მამის გარდაცვალების შემდეგ მთელი ოჯახის მოვლა-პატრონობა ალექსანდრეს უნდა გაეწია. როგორც თვითონ ამბობს, თერამეტი წლის ახალგაზრდას, შეუჩვეველს და ცხოვრებაში გამოუცდელს, ახლა მიხეილ ყაზბეგის სახლკარის წინამძღოლობა უნდა ეკისრნა.

ახალგაზრდა ალ. ყაზბეგი სწავლისაკენ მიიწევს, განათლება სწყურია. მიუხედავად იმისა, რომ მას საშუალო სკოლაც კი არ დაუმთავრებია, უმაღლეს სასწავლებელში შესასვლელად ემზდება და ამ მიზნით იგი მიწერ-მოწერას აწარმოებს მოსკოვში მყოფ თავის ერთერთ მეგობართან ბახუტაშვილთან. იგი სთხოვს თავის მეგობარს რომ რჩევა მისცეს, გზა ასწავლოს და დაეხმაროს სასწავლებელში შესვლაზე.

ეს ერთის მხრივ, ხოლო მეორეს მხრივ ალექსანდრე ყაზბეგს ოჯახიდან წასვლის საშუალებას არ აძლევდა დედა. დედას უნდა რომ თავისი ერთადერთი ვაჟიშვილი ყოველთვის თვალწინ ჰყავდეს: ტკბებოდეს მისი ბედნიერებით. იგი ცდილობს როგორმე ცოლი შერთოს ალექსანდრეს, ოჯახის ფერხულში ჩაბას და ამით გადააფიწყოს სამშობლოდან წასვლა.

საფიქრებელია რომ ეს კომიკური აქტი, რომელიც გათამაშებული იყო ალექსანდრე ყაზბეგისათვის ცოლის შერთვევინების მიზნით, უნდა მოწყობილი ყოფილიყო თვით ალ. ყაზბეგის დედის მიერ. მაშინ, როდესაც ალექსანდრე მოსკოვში თავის მეგობართან მიწერ-მოწერას აწარმოებდა, ამავე დროს ალექსანდრეს დედას თავის მხრივ შეთანხმება ჰქონია თავის ძმასთან, ალექსანდრეს ბიძასთან, რომ როგორმე მისი დაქორწინება მოეწყო. სხვანაირად შესაძლებელია ყველაფერი თავისთავად მოწყობილიყო ისე, როგორც ამას ალ. ყაზბეგი თავის ავტობიოგრაფიულ წერილში მოგვითხრობს. აქ ერთი მეორესთან გადაჯაპვეულია ერთის მხრივ წერილის მიღება და ალ. ყაზბეგის მზადება მოსკოვს გასამგზავრებლად. ხოლო მეორეს მხრივ მისივე მიპატიჟება სტუმრად ქართლში ბიძის მიერ.

ალექსანდრეს სტუმრად გაწვევის მიზანი ის იყო, რომ მისთვის ცოლი შერთვევინებინათ. ამის შესახებ თვით ალ. ყაზბეგი იქვე მოგვითხრობს:

„ბიძაჩემის ცოლის დას ჰყავდა ერთი ქალი, რომელიც უეჭველად უნდოდათ ჩემთვის შეერთოთ და ამ აზრის აღსრულებისათვის ყოველ წესიერს და უწესო მოქმედებას არა შურობდნენ. მატარებდნენ იმ ქალის საზოგადოებაში, სპაში ღვინოს მაძალბდნენ და იმ ქალს კი ამღერებდნენ, ააღერებდნენ ჩემთან, მელაპარაკებოდნენ იმის მზითვებზე. სილამაზეზედ, სითერთებზედ; მიხატავდნენ სხვადასხვა ამოღლეებელს უპატიოსნო სურათებს და ერთი სიტყვით ცდილობდნენ, რომ როგორმე წაგეცდინეთ და ეთქმევივნებინათ, რომ მომწონს ანუ მიყვარს. ისინი კარგად იცნობდნენ ჩემს ხასიათს და იცოდნენ, რომ თუ ერთხელ რამე წამომცდენიყო ამგვარი, მაშინ უარის თქმას ვეღარ მოვახერხებდი და ჯვარს ვადამწერდნენ. მაგრამ ბედნიერმა შემთხვევამ გამამაგრა, როგორც სალი კლდე. და მოატყუა ჩემი მღვენელები თავიანთ ანგარიშში. მე დღე და ღამე საფიქრელად სწავლა შემექნა და მოსვენებას არ მაძლევდა სტუდენტების ცხოვრება, რომელსაც ისე ცოცხალის ფერებით მიხატავდა. ხოლმე ერთი ჩემი ნასტუდენტარი ნათესავი.

¹ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-ა. ფონდი, № 3983.

ამ დროებაში ჩემი მასპინძლები იქამდინ მივიდნენ, რომ დაიწყეს პირდაპირ ჩემთან ლაპარაკი იმ ქალის შერთვაზე და მითხრეს გადაწყვეტილი, რომ აღარ დამანებებენ. ჩემი მდგომარეობა სასაცილოზე უარესი იყო. მაგრამ მე ვიყავი კაცი ცხენსა და იარაღს შეჩვეული, ამასთან ბიჭი მყვანდა საკმაოდ გულადი და გამოცდილი, რომელსაც შევატყობინე, ჩემი მდგომარეობა. საერთო რჩევით დავდეით, რომ ხვალ დილით დავკაზმოთ ცხენები, გამოუცხადოთ, რომ შინ მივიდვიართ და თუ ვინმემ გაბედა ჩვენი დაყენება, ძალით გავიკვეთოთ გზა. როგორცა ესთქვით ისე კიდევ აეასრულეთ. ბევრი ეცადნენ, ბევრი მიჩიხეს, მაგრამ რაკი ჩვენი გადაწყვეტილება და შეურყევლობა ნახეს, მაშინათვე თავი დაგვანებეს და სწორე გითხრათ კარგისა ჟნეს, ამიტომ რომ მაშინ თუ მართლა ძალა ეხმარებინა ვისმე, მე და ჩემი კაცი თავებს არ შევიშურებდით. ან რა უნდა ყოფილიყო ჩემი დაქორწინება იმ დროს... ჯერ ერთი ეს რომ მე ვიყავი 18 წლისა, მაშასადამე ყმაწვილი. ის ქალი კი 22-ს წლისა... მე სხვადასხვა პირების ყურისგდების გამო, ვფიქრობდი განათლებას და სწავლას და ჩემი საცოლე-კი ყოველჯამს ჰფიქრობდა სიმდიდრეზედ, კარებზედ და ყველა იმგვარს ცხოვრებაზედ, რაც გამახსარებული ჰქონდა ჩემს შეხედულებას საქმეზედ. ეს შეხედულება იყო ბევრეური გატაცება თუ დამყარებული აზრი ეგორივ ერთი თითონ საქმისათვის, მაგრამ აქ ის შესანიშნავი, რომ მე და ჩემი საცოლე სრულებით სხვადასხვა აზრებისა ვიყავით და სხვადასხვა გზებს ვადექით იმ დროში, როდესაც შეერთებას გვიპირებდნენ.“¹

მიუხედავად იმისა, რომ ეს სცენა ძალიან მოხერხებულად იყო გათამაშებული, ალ. ყაზბეგს ცოლი მაინც ვერ შეართვევინეს.

როგორც ამონაწერიდან სჩანს ამდროს ალ. ყაზბეგს საბოლოოდ გადაწყვეტილი ჰქონდა სასაწავლებელში წასვლა. თუ ერთხელ წამომცდენიყო შემდეგში უკვე მის შეცვლას ვეღარ ვახერხებდით. — ამბობს ალ. ყაზბეგი თავისთავზე. მართლაც მისი ცხოვრების ერთერთ დამახასიეთებელ თვისებად მოსჩანს პრინციპულობა და პირდაპირობა საქმეში. მან ერთხელ სიტყვა მისცა თავისთავს, რომ ის წასულიყო რუსეთში, ესწავლა ბეჯითად და ამით დაერწმუნებინა ყველა, რომ მას შეუძლიან ისწავლოს რომ აღზრდის იმ პირობებს, რომელშიაც მან გაატარა თავის ბავშვობა და რომელიც მას გარკვევით არ მოსწონდა, ალ. ყაზბეგში მაინც ვერ ჩაუტკლავს სწავლისა და შრომის მოყვარეობა.

იმავე (1867) წლის ზაფხულზე, ხანგრძლივი მოლაპარაკების შედეგად მიღებულ დედის თანხმობის შემდეგ, ალექსანდრე ყაზბეგი მოუთმენლად ემზადება რუსეთს გასამგზავრებლად. იმის გამო, რომ ტრანსპორტი ვადატვირთული იყო და მას მოუხდა რამდენიმე დღე კიდევ დაეგვიანა, ალ. ყაზბეგი მოგვითხრობს, რომ მას ყოველი ასეთი დღე საუკუნედ ეჩვენებოდა.

როგორც თვითონ ალექსანდრე ყაზბეგი გადმოგვცემს, რუსეთს გამგზავრების მომენტისათვის მთელ თანხას შეადგენდა ერთი ათასი მანეთი. მაგრამ ეს თანხა მას აქედან ვერ გაჰყოლია. ამ მომენტში თავი იჩინეს ვალებმა, რომელიც ალ. ყაზბეგის მამის დასაფლვების დროს იყო აღებული. „რაკი მედუქნებმა შეიტყეს რუსეთს მივიდიდი, დღე და ღამე მოსვენებას აღარ მაძლევდნენო“ გადმოგვცემს ალ. ყაზბეგი.

ეს ვალები ცოტა როდი აღმოჩნდა: მან სამგზავროდ გამზადებულ ახალგაზრდა ალ. ყაზბეგს შუაზე გაუყო მთელი თავისი ფული. ამრიგად მას ოჯახიდან გაჰყოლია მხოლოდ ხუთასი მანეთი.

სწავლა-განათლებას მოწყურებული, სტუდენტობის სახელის მოტრფილე და ცხოვრების ქარტეხილში ჯერ კიდევ გამოუწრთობი ოციოდე წლის ალექსანდრე ყაზბეგი 1867 წლის ზაფხულზე საქართველოდან მოსკოვს მიემგზავრება.

¹ საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნაწერი, წ.-კ. ფონდი, № 3983.

იმერეთის დაპყრობა მეფის რუსეთის მიერ

130 წლისთავის გაგონ

იმერეთის დაპყრობა ცარიზმის მიერ 1810 წ. წარმოადგენს ერთერთ მნიშვნელოვან რგოლს ტრაგიზმით აღსავსე იმ უბედურებათა სიგრძეზე, რომელნიც მე-19 საუკუნის დასაწყისში თავს დაატყდა საქართველოს რუსეთის იმპერიის დამპყრობელობითი პოლიტიკის შედეგად. მას შემდეგ, რაც საიმპერატორო რუსეთმა 1801 წელს შეიერთა ქართლ-კახეთის სამეფო და დაამყარა იქ მეფის ბიუროკრატიული მართებლობა, გრძელდებოდა ამ მონაპოვარის ტერიტორიულად მომრგვალება აღმოსავლეთისაკენ კასპიის ზღვის მიმართულებით, სახანოების დაპყრობით და დამორჩილებით, დასავლეთით კი დევდარჩენილი ქართული სამთავროების შემოერთებით. იმერეთის მეფედ ამ დროს იყო სოლომონ II, დედით ერეკლე II-ის შვილიშვილი. ის არ ეკუთვნოდა პირველხარისხიან სახელმწიფო მოღვაწეთა რიცხვს, რომელნიც მოწოდებული არიან თავისი იდეებით და პრაქტიკული საქმიანობით მთელი თაობით გაუსწრონ თავის თანადროულობას და ხელი შეუწყონ თავისი ქვეყნის დაყენებას ახალ გზაზე. ასეთნი ზომ ისტორიაში იშვიათნი არიან. მაგრამ სოლომონს ჰქონდა მთელი რიგი ისეთი თვისებანი, რომელნიც მას პოპულარულად ზდიდენ იმერეთის ფართო მასებში. უპირველეს ყოვლისა, ის იყო ბუნებით დემოკრატი, უმცროსთანაც კი თავმდაბალი. მასთან შესვლა ყველას შეეძლო და ყველას ის აუცილებლივ ფეხზე წამოუდგებოდა. მოსულიც თოფით ხელში (მასთან შედიოდნენ იარაღის მოუხსნელად) კვანტ-გადადებით მას სალამს აძლევდა მეტად დაბლა თავის დაკვრით. საქმიან ურთიერთობაშიც სოლომონი იყო სამართლიანი და მეტად უბრალო. პოლიტიკაში ის იყო პრინციპული და საღად მოაზროვნე. მრჩეველებიც მას ჰყავდა საუკეთესონი. სარდალი ჭიხოსრო წერეთელი, დიდი პატრიოტი და პირდაპირი კაცი; მის გარდა კახეთიდან იმერეთში ჩასიძებული მალხაზ ანდრონიკაშვილი (მას სოლომონ II და მარიამი ჰყავდა ცოლად) და სხვ. ამათ შემდეგ ტფილისიდან იმერეთს გადასული სოლომონ ლიონიძე, საუკეთესო დიპლომატი, სხვადასხვა ენების და მათ შორის რუსულისაც კარგად მცოდნე, წინათ ერეკლე II სამსახურში დაწინაურებული და ერთ დროს ქართლ-კახეთის სამეფოს საგარეო საქმეების ხელმძღვანელიც. სოლომონ ლიონიძე ვერ შეუტრიადა ქართლ-კახეთის სახელმწიფოებრივი ცხოვრების მოსაზრებას და იმერეთში გადასახლდა. აქ მან მალე ფაქტიურად დაიკავა პირველი ადგილი, რითაც გადა-

იმტერა სახლთუხუცეს თავად ზურაბ წერეთლის ეგოისტური ჯგუფი წულუკაძეებთან ერთად. მაგრამ სოლ. ლიონიძეს ეს არ აფიქრებდა. ის იყო საქმის და სიტყვის კაცი და დღე და ღამ მუშაობდა იმერეთის სახელმწიფოებრივ ცხოვრების განსამტკიცებლად.

მაგრამ ამ სახელმწიფოებრივი ცხოვრების განმტკიცება მეტად ძნელი საქმე იყო. მაშინ როდესაც ფეოდალური ქართლ-კახეთის ცხოვრების ზედაპირზე მე-18 საუკუნის უკანასკნელ მესამედში უკვე სჩანდა მთელი რიგი მოვლენები, რომელნიც შეიძლება ჩათვლილიყვნენ კაპიტალისტური წარმოების წესის წინამორბედად (ზოგ მოზრდილ წარმოებათა წამოწყება, მკდნეულობის დამუშავების გაძლიერება და სხვ.), იმერეთი და საერთოდ დასავლეთი საქართველო წარმოადგენდნენ ჩამორჩენილი ფეოდალური ეკონომიკისა და ფეოდალურივე სოციალური წყობის ქვეყანას. მე-17-18 საუკუნეებში დას. საქართველო განიცდიდა მეტად დიდ დაცემას და დაქვეითებას და ამით აიხსნება ის, რომ მაშინდელი იმერეთის ერთადერთი ქალაქი ქუთაისი მე-19 საუკუნის დასაწყისშიც ფაქტიურად წარმოადგენდა მოზრდილ სოფელს, რომელსაც განასხვავებდა სხვა სოფლებისაგან ორასიოდე დუქნისაგან შემდგარი ბაზარი. (თუმცა გარდა ამისა პარასკევეობით იმართებოდა დიდი ბაზრობა. რომელზედაც იყიდებოდა შორეული ადგილებიდანაც მოტანილი ნაწარმი).

მართველობის წესიც იყო მეტად ჩამორჩენილი. თანამდებობები გადადიოდა ერთსა და იმავე გვარში ხშირად მამიდან შვილზე, ამიტომაც შეფიხ ერთერთი მდივნის თანამდებობა მემკვიდრეობის წესით მე-18 საუკუნის მიწურულში ეჭირა ერთ პირს, რომელმაც წერა-კითხვა არ იცოდა, სამდივნო შემოსავალს კი ღებულობდა.

რუსეთის იმპერიის მიერ ქართლ-კახეთის სამეფოს დაპყრობამ გამოაფხიზლა იმერეთის ხელმძღვანელი წრეები, რომელნიც იღებდნენ ზომებს მართველობის გასაუმჯობესებლად. წერა-კითხვის უცოდინარი მდივნის მაგივრად მეფის მდივნის თანამდებობაზე ახლა ვხედავთ ზემოთ დასახელებულ სოლომონ ლიონიძეს, რომელიც უბრალო წარმოშობისა იყო. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ პალიატივები, რადიკალური გარდაქმნისათვის კი იმერეთის ხელმძღვანელთ არც გამოცდილება ჰქონდათ და არც ძალა შესწევდათ.

მაგრამ ამისდა მიუხედავად იმერეთში კვლავ ღვიოდა ძველი დიადოკლტურის სული და მისწრაფება თავისი თვითმყოფობის დაცვისა რუსეთის იმპერიის მოძალადე სამოქალაქო და სამხედრო ჩინოვნიკებისაგან. ამ საკითხში იმერეთში ამ დროს სრული ერთსულოვნობა სუფევდა.

იმერეთისათვის რუსეთის იმპერიის დამეზობლების შემდეგ ერთერთი მთავარი საკითხი იყო დასავლეთ საქართველოს გარეგნულად მაინც გაერთიანება. გურიის სამთავრო იმერეთის მეფეს ემორჩილებოდა. მაგრამ სამეგრელოს მთავარი გრიგოლ დადიანი (სოლომონ II ცოლის ძმა) გურიელზე უფრო ძლიერი იყო (მას ეკუთვნოდა ლეჩხუმიც) და ამიტომ იმერეთის მეფეს თავს არ უყადრებდა. ძალთა განწყობილების თვალსაზრისით აღსანიშნავია ის, რომ რუსეთის აგენტების სიტყვით იმერეთის მეფეს შეეძლო ბრძოლის ველზე მაქსიმუმ 15 ათასი მეომრის, სამეგრელოს სამთავროს — 10 ათასი კაცისა და გურიას კ — 3 ათასი კაცის გამოყვანა. 1802 წ. სოლომონ II 8 ათასი კაცით კიდევ დაიკავა ლეჩხუმი და სამეგრელოს მეტი ნაწილი, მაგრამ გრიგოლ დადიანის გაგდება ვერ შესძლო. გრიგოლმა მიმართა ტფილისში დანიშნულ მთავარმართებელს პ. ციციანოვს რუსეთის ქვეშევრდომობაში მიღების თხოვნით, რის შედეგად რუსეთმა შავი ზღვიდან გადასხა სამეგრელოში ჯარი და

სამეგრელო მიიღო თავის ქვეშევრდომობაში (1803 წ.) გრიგოლ დადიანი ამის შემდეგ მალე მოწამლეს, პეტერბურგს კი საჩქაროდ გაგზავნილ იქნა ელჩად სოლომონ ლიონიძე, რომელსაც უნდა ეთხოვა იმერეთის მეფის მიღება რუსეთის იმპერატორის ალექსანდრე I-ის ქვეშევრდომობაში გურია-სამეგრელო-აფხაზეთის სამთავროებითურთ. მაგრამ ამ დროს უკვე გადაწყვეტილი იყო სამეგრელოს ცალკე მიღება რუსეთის ქვეშევრდომობაში (ეს სასარგებლო იყო რუსეთისათვის) და ამიტომ სოლომონ ლიონიძე უარით გამოისტუმრეს იმ პირობით, რომ მას მოლაპარაკება უნდა განეგრძო ტფილისში მთავარმართებელ ციციანოვთან. იმერლები ახლა უარს იყვნენ ამ მოლაპარაკების გაგრძელებაზე, მაგრამ ციციანოვმა განაცხადა, რომ მოლაპარაკების შეწყვეტა და ქვეშევრდომობაზე უარის თქმა იმპერატორის შეურაცხყოფა იქნებოდა. მალე ამას შემდეგ იმერეთისკენაც დაძრულ იქნა რუსეთის ჯარი. სოლომონ II არ იყო მომზადებული ომისათვის და 1804 წ. 24 აპრილს იძულებული გახდა ხელი მოეწერა ხელშეკრულებაზე რუსეთის ქვეშევრდომობის მიღების შესახებ. ქუთაისში ჩადგა რუსეთის ჯარი.

ამ იძულებითმა ხელშეკრულებამ და მით შექმნილმა მდგომარეობამ ორივე მხრიდან დაბადა უნდობლობა. სოლომონს ეჯავრებოდა რუსეთის გენერლები და ჩინოვნიკები, არ ენდობოდა მათ და ამიტომ თავისი მრჩეველებით და კარით გადასახლდა ვარდციხეს. თავის მხრივ მთავარმართებლებიც და რუსეთის ჯარის უფროსებიც მას ასევე უნდობლად უყურებდნენ. მთავარმართებლებმა მოისყიდეს ზურაბ წერეთელი და ორი წულუკიძე და უნდოდათ მათი დახმარებით სოლომონის შეპყრობა. მაგრამ მეფეს მუდამ ახლდა რამდენიმე ასეული კაცი და ამიტომ ქუთაისში გადაუსვლელად ეს არ მოხერხდებოდა. ქუთაისში გადასვლაზე კი, რადგან იქ რუსეთის ჯარი იდგა, სოლომონი გადაჭრით უარს ამბობდა. ბოლოს 1810 წ. 20 თებერვალს მთავარმართებელმა გენ. ტორმასოვმა სპეციალური პროკლამაციით სოლომონი გამოაცხადა გადაყენებულად და დასძრა მის წინააღმდეგ ჯარებიც. რუსეთის ჯარის გარდა სოლომონის წინააღმდეგ მოქმედებდა სამეგრელოს და გურიის ჯარიც (გურიის მთავარი მთავარმართებელმა უკვე რუსეთისაკენ გადაიყვანა). ყოველის მხრიდან მიწოლილ რიცხვით ბევრად ჭარბ მოწინააღმდეგეს სოლომონმა ვერ გაუძლო და იძულებული იყო დათანხმებულიყო ქართლს წასვლას მთავარმართებელ ტორმასოვთან პირისპირ მოსალაპარაკებლად. გორთან მას და მის რაზმს შემოარტყეს ჯარი და სოლომონი პატიმრის მსგავსად წაიყვანეს ტფილისს 1810 წ. მარტში.

საქმე თითქო გათავებული იყო, მაგრამ სოლომონი და მისი უახლოესი თანამომხენი არ იყვნენ ისეთნი, რომელნიც ბედს ადვილად ემორჩილებოდნენ. 9 მაისს დიდი მზადების შემდეგ სოლომონი გააპარეს ტფილისიდან. საიდანაც ის 23 ჩრეული იმერლის თანხლებით გადავიდა ახალციხის საჯაშოში. აქ ის ოსმალეთის ხელისუფლებამ ადვილად გასაგები მიზეზის გამო მიიღო ძლიერ კარგად. ოსმალეთს უნდოდა რაც შეიძლება მეტი სიძნეულები შეექმნა რუსეთისათვის ამიერ-კავკასიაში.

ახალციხიდან სოლომონ მეფემ იმერეთს გაგზავნა პროკლამაციები, რომლებშიაც მოუწოდებდა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლისაკენ.

„სიკვდილისა და განსაცდელისათვის თავი გარდავსდე თქვენთან სიცოცხლისათვის, — სწერდა ამ პროკლამაციაში სოლომონი. — ფიცით ვარწმუნებთ, თუ იმერეთს ჩემი დაკარგვით ბედნიერება და თავისუფლება მიეცემოდეს... თქვენთვის დაკარგვას სასიხარულოდ მივიღებდი. მაგრამ ვიცი და

თქვენც ხედავთ, რომ სხვა თქვენი მეზობელნი იმათ (ე. ი. რუსეთის ჩინოვნიკების) ხელში უნუგეზოდ კენესიან, სახლისა და ცოლშვილის უპატიობისათვის სიკვდილს ნატრულობენ... შეხედეთ საქართველოს (ქართლ-კახეთს), რომელიც პირველში ფიცით და ოქროთი მოატყუეს და დღეს აღარც სიმდიდრე გააჩნიათ და აღარც თავისი სახლი და სიკვდილს ნატრულობენ..“

ამ პროკლამაციის გაგზავნის შემდეგ სოლომონი 20 ივნისს თვითონაც ჩავიდა ბაღდათის მხარეს. ჯერ კიდევ სოლომონის ჩასვლამდის იმერეთში დაწყებული იყო საყოველთაო მობილიზაცია. თავისი მხრივ მრავალმართებელმაც მიაყარა იმერეთს რუსის რეგულარული ჯარი და, ამას გარდა, გამოიწვია სამეგრელოსა და გურუის ჯარიც. დაიწყო სამხედრო ოპერაციები.

1810 წლის ივლისში ძალთა განლაგება იმერეთში შემდეგი იყო: იმერლების მთავარი ჯარი იდგა ქუთაისის ახლოს. თვით ქალაქ ქუთაისში ჩაკეტილი და ალყაშემორტყმული იყო 3 ათასი რუსის რეგულარული ჯარი, რომელსაც ახლო მიდამოებში გარს ერტყა 5 ათასამდე იმერელი სარდალ აგიაშვილის წინამძღოლობით. სოფ. მალაკთან (ქუთაისის დასავლეთით) დაბანაკებული იყო ორი ათასამდე იმერელი გურია-სამეგრელოს ჯარის ქუთაისზე (ხორაგაულის) ციხის მიდამოში ქართლიდან რუსეთის ჯარის შესვლის დასაბრკოლებლად. აქ დამზადებული იყო რამდენიმე პოზიცია.

ამათ გარდა, ქართლის მიმართულებითვე კორტოხის გზაზე დაყენებული იყო 1 — 1½ ათასი კაცი მალხაზ ანდრონიკაშვილის და როსტომ წერეთლის მეთაურობით აგრეთვე რუსეთის ჯარის იმერეთში არგადასაშვებად და ვარდციხე-ბაღდათის მხარეშიც იდგა ათასამდე იმერელი. სულ ამგვარად სოლომონ II-ის ხელქვეით ამ ომში 12 — 12½ ათასი კაცი იყო. მართალია, იმერეთს მაშინდელი ანგარიშით შეეძლო 15 ათასი მეომრის გამოყვანა, მაგრამ რაჭის ბევრ ნაწილში იქაური ერისთავების და ზოგი წულუკიძის ღალატით ჯარის გამოყვანა ან არ მოხერხდა. ან ეს ჯარი წაყვანილ იქნა რუსეთის სასარგებლოდ. ასევე საწერეთლოდანაც (სადაც ათასამდე კომლი ირიცხებოდა) ჯარი არ გამოსულა, რადგანაც ზურაბ წერეთელი და მისი შვილები გრიგოლ და დავით მიტროპოლიტი რუსეთის მიერ იყვნენ მოსყიდულნი. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ რაჭა-საწერეთლოს გარდა ჯარის მობილიზაცია იმერეთში საუკეთესოდ ჩატარდა და სოლომონმა რუსეთს დაუპირდაპირა მაქსიმუმში იმისა, რაც მას მაშინდელ პირობებში შეეძლო.

რუსეთის ძალას იმერეთში ამ დროს შეადგენდნენ: რვა სრული ბატალიონი რეგულარული ჯარი ყაზახების რაზმებს გარდა, სულ 8-9 ათასი კაცი და 6 ათასი კაცი მეგრელ-გურულების ჯარი იმერლების მცირეოდენი რაზმითურთ. რიცხვითი უპირატესობა ამ ომის დროს ამგვარად რუსეთის მხარეზე იყო და, გარდა ამისა, მხედველობაში მისაღებია ის, რომ რუსეთის რეგულარული ქვეითი ჯარი საუკეთესოდ გაწვრთილი იყო და მის მწყობრს და ზმუნს ადვილობრივი არა-რეგულარული ჯარი ვერ უძლებდა სათანადო დისციპლინის უქონლობის გამო.

ინციატივა სამხედრო ოპერაციების დაწყების პირველ ხანში იმერლების ხელში იყო. ქართლიდან გადმომავალი რუსეთის ჯარი დიდის ზარალით უკუქცეულ იქნა. იმერლებმა ალყა შემოარტყეს ქუთაისში მყოფ რუსთა ჯარსაც. მოუსპეს მას სურსათის მიღების შესაძლებლობა და ლამობდნენ მის ტყვედ შეპყრობას. მაგრამ სამი კვირის შემდეგ რუსეთის ამ ჯარის მაშველად სოფ. მალაკს თავისი ჯარით მოადგა სამეგრელოს მთავარი ლევან დადიანი, რომელმაც რუსეთის სახელით წინასწარ მოლაპარაკება გამართა მალაკში და-

ბანაკებულ სარდალ გიორგი წულუკიძესთან. ამ მოლაპარაკების შედეგად წულუკიძემ დაიხია მალლაკიდან (რუსეთის მთავრობამ ამისთვის შემდეგ ეს პირი კარგად დააჯილდოვა) და დადიანის ჯარს გზა გაუხსნა ქუთაისისაკენ. ამის შემდეგ ინიციატივა გადავიდა უკვე რუსი სარდლების ხელში. იმერლები ყველგან იბრძოდნენ თავგანწირულობით. თვით სოლომონი ჩნდებოდა ხან ერთს ადგილას და ხან მეორეს და ამხნევებდა თავის რაზმებს მოწინააღმდეგესთან ბრძოლაში. ომი გაგრძელდა, ივლისის გარდა, აგვისტოსა და სექტემბერშიც. რუსეთის მთავრობა დიდ მნიშვნელობას აძლევდა თვით სოლომონ II-ის პიროვნებასა და ცდილობდა მისი მოკვლის მოწყობას. ასე, მთავარმართებელი გენ. ტორმასოვი სწერდა იმერეთში მომქმედი ჯარების უფროსს გენ. სიმონოვიჩს, რომ თქვენ მთავარი ყურადღება უნდა მიაპყროთ თვით სოლომონ II-ის მოკვლას. „სოლომონი უნდა შეპყრობილ ან მოკლულ იქნას. ის რომ მხოლოდ განვდევნოთ საზღვრებიდან, საქმე არა თუ დამთავრდება, არამედ შეიძლება შემდეგში ჩვენთვის კიდევ უფრო საზარალო შეიქნეს, რადგანაც მაინც დარჩება საბაზი აჯანყებათა და არეულობათათვის. თქვენ გაქვთ 4 ათასი ჩერვონეცი. ამ ფულიდან ერთი ან ორი ათასი შეიძლება მოხმარებულ იქნას ისეთი ენერგიული პირის მოსაპოვებლად, რომელიც მოსპობს სოლომონს. მკვლევებს ჯილდოდ შეიძლება კიდევ მივცეთ მამული და ჩინი. შეიძლება მოლაპარაკებაც დაიწყო სოლომონთან და საიმედო ადგილას შეიტყუილოთ ის... ყოველგვარი ხრიკი მისდა მიმართ ნებადართულია. ერთი სიტყვით, რკინა, ოქრო, ძალა და ყოველგვარი ხრიკი მოიხმარეთ ამ საქმის დასამთავრებლად ისე, როგორც ეს საჭირო არის“. — ასე ამთავრებდა თავის წინადადებას გენ. ტორმასოვი.

მაგრამ ყოველგვარი ასეთი ცდის მიუხედავად სოლომონ II-ის მოკვლა შეუძლებელი შეიქნა. იმერეთში ერთი კაციც არ აღმოჩნდა, რომ ამაზე დათანხმებულიყო, იმდენად პოპულარული იყო ის ხალხში. ზოგიერთმა თავადმა დიდი ხანია უკვე გაყიდა ის და მისი საქმე მთავარმართებლებისაგან მიღებულ ოქროზე, მაგრამ სოლომონს, როგორც ცარიზმის აუტანელი რეჟიმის წინააღმდეგ მებრძოლ მმართველს იცავდა ხალხი და უშუალოდ კიდევ ეგრედწოდებული ქეშიკები (მცველები).

თავგანწირული ბრძოლის მიუხედავად, იმერლები დამარცხდნენ. უკანასკნელად სოლომონი გამაგრდა ხანის-წყლის ხეობაში ახალციხისაკენ მიმავალ გადასასვლელში. აქ მას ჰყავდა მხოლოდ ხუთასი იმერელი და ათას ხუთასი მაჰმადიანი მესხი, ახალციხის ფაშას მიერ დასახმარებლად გამოგზავნილი. დიდძალმა რუსის ჯარმა გენ. სიმონოვიჩის მეთაურობით 24 სექტემბერს 1810 წ. იერიში მიიტანა სოლომონის უკანასკნელ პოზიციებზე და იმავე დროს ორივე ფრთიდან დაუარა მათ. მოიერიშეთ გაიმარჯვეს. 25 სექტემბერს (ძვ. სტ.) დილა-ადრიან სოლომონი 200 იმერლის თანხლებით გადავიდა ახალციხის საფაშოში. ოქტომბრის თვეში სოლომონი კიდევ იმერეთის საზღვართან ახლოს იდგა და უცდიდა მდგომარეობის გაუმჯობესებას. 1 ნოემბერს (ძვ. სტილით) ის იძულებული გახდა საბოლოოდ აყრილიყო და 150 იმერლის თანხლებით გადავიდა ახალციხეს, ხოლო იქიდან კი ართვინს. რუსის ჯარმა ნოემბერში ალყა შემოარტყა ახალციხესაც, თუმცა ვერ აიღო ის, ხოლო იმერეთში კი დამყარდა რუსული მართებლობა. იმერეთის დაპყრობა რუსეთის იმპერიის მიერ დამთავრდა. მართალია, სოლომონი კვლავ ცდილობდა ბრძოლის გაგრძელებას, მაგრამ ეს შეუძლებელი აღმოჩნდა, რადგანაც იმერეთის მდგომარეობა ამასობაში უკარესად გაუარესდა: 1810 წლის მანძილზე ომმა და ჯარე-

ბის ხშირმა გადასვლა-გადმოსვლამ საშინლად ააოხრა იმერეთი. სურსათის მთელი მარაგი და ახალი მოსავალიც დაიღუპა. დაიწყო უსასტიკესი შიმშილი, რასაც მოჰყვა შავი ჭირი („უამობა“). ყველა ამისაგან 1811 და 1812 წლებში იმერეთში (და გურია-სამეგრელოშიც) გაწყდა მოსახლეობის ნახევარზე მეტი. იმერეთში დაბრუნებაზე სოლომონს უკვე ფიქრი არ შეეძლო. იქ დამყარდა რუსული ბიუროკრატიული მართებლობა. თვით სოლომონი კი გარდაიცვალა 1815 წლის თებერვალში ქალ. ტრაპიზონს.

ასე დამთავრდა საქართველოს ისტორიის ეს ერთერთი უაღრესად დიდი მსხვერპლით აღნიშნული ეპოქა. ათი-ათასობით სიმშვილისაგან თუ შავი ჭირისაგან დაღუპულთა საფლავზე ცარიზმი დღესასწაულობდა თავის გამარჯვებას...

1940 წ. იანვრიდან „ჩვენი თაობა“ გამოცემის
ყოველთვიურად

ხელის მოწერის პირობები

წლიურად 18 მან.
ნახევარი წლით 9 „
ცალკე ნომერი 1 მ. 50 კ.

ხელის მოწერა შეიძლება სახელგამის ყველა მაღაზიაში, სოიუზპეჩა-
ტის რაიბიუროებში და სახელგამის პერიოდ-სექტორში.

კადასტრის მისამართი:

ტფილისი, შაჩაბლის ქ. № 13, მწერალთა კავშირი.

ფასი 1 ლ. 50 კ.

რ 553
1940

Ежемесячный журнал
„ЧВЕНИ ТЛОБА“
Сახელგამი 1940 გ. ტბილისი